

RYÛNOSUKE AKUTAGAWA

RASHÔMON

DANI
BIBLIOTEKA

RASHÔMON

Bila je večer. Čekajući da prestane kiša neki je samotni sluga sjedio pod Rashômonom.

Osim njega pod prostranim dverima nije bilo ni duše. Tek je jedan zrikavac sjedio na golemom okruglom stupu s kojeg se tu i tamo bio oljuštio crveni lak. Kako je Rashômon stajao na širokom prometnom prolazu Sujaku Ôji, moglo bi se očekivati da će se tu, sklonjeni pred kišom, naći dvije-tri trgovkinje sa širokim slamnatim šeširima i ljudi s kapama kakve nose građani. Svejedno, osim onog jedinog čovjeka nije bilo nikoga.

Bilo je to stoga što su se u Kyôtu tijekom protekle dvije-tri godine u brzom slijedu jedna za drugom redale nesreće – potresi, tajfuni, požari i glad. Tako je po čitavoj prijestolnici vladala iznimna pustoš. Prema starim su kronikama prilike bile toliko kritične da su ljudi cijepali kipove Buddhe i pokućstvo hramova, i dok se na fragmentima još mogao vidjeti crveni lak i komadići zlatnih i srebrnih pokrovnih listića, izlagali ih na ulici i prodavali kao ogrjev. Kako je čitav grad bio u takvom stanju, razumije se da nitko nije mario za održavanje Rashômona. A okoristivši se zapuštenošću dveri, u njima su se nastanile lisice i jazavci. Tu su nastavali i lopovi. Na kraju se čak uobičajilo donositi ovdje lešine za koje se nitko nije pobrinuo da ih pokopa i ostavljati ih u dverima. Stoga, kad bi dan sklopio oči, svakoga je nad tim mjestom spopadala groza i nitko se ne bi približavao dverima.

Umjesto toga tu su se, tko zna odakle, skupljala jata gavrana. Danju bi bezbrojna gomila tih ptica opisivala krug i oblijetala oko ukrasnih dijelova visoko na krovu dveri. Naročito kad je nebo nad dverima bilo zažareno zalazećim suncem, jato se gavranova jasno ocrtavalo poput rasute pregršti sezamovih sjemenki. Naravno, oni su bili tu radi kljucanja mesa s lešina gore u dverima. Možda stoga što je već bilo kasno tog se dana, međutim, nije vidjelo nijedne ptice. Jedino su se tu i tamo među trošnim i raspucanim kamenim stubama, gdje je u raspuklinama rasla dugačka trava, bijelim mrljama sjajile njihove izmetine. Sluga je u otrcanom tamnoplavom

ogrtaču sjedio na najvišoj od sedam stepenica, tupo gledao kako pljušti kiša i prstima opipavao veliki čir na desnom obrazu.

Rekoh da je čovjek čekao prestanak kiše. No čak da je i prestala, nije bilo ničeg posebnog što bi želio učiniti. Inače bi se, dakako, morao vratiti kući svog gospodara. No prije četiri-pet dana bio je otpušten. Kao što već spomenuh, Kyôto je bio u rasulu kao nikad ranije. Otkaz tom čovjeku od strane gospodara što ga je godinama služio bio je tek mali val na oceanu neprilika. Stoga bi bolje bilo reći da je sluga, koji nije imao kamo a oluja ga je stjerala u zaklon, bio u dvojbi što mu je činiti a ne da je čekao prestanak kiše. Nadalje, nije bio mali učinak što ga je toga dana na ovog čovjeka iz razdoblja Heian imalo tmurno nebo. Kiša koja je pljuštala počevši od nešto iza sata majmuna još uvijek nije pokazivala znakove popuštanja. I tako je sluga sjedio i pratio tok svojih lutajućih misli o vitalnom i aktualnom pitanju kako preživjeti sutrašnjicu – tj. kako učiniti nemoguće – i ravnodušno slušao dugotrajnu kišu što je pljuštala po Sujaku Ôjiju.

Kiša što je udarala o Rashômon djelovala je poput buke i štropota iz daljine. Nebom se sve više spuštala tama a gore je krov trijema u jednoj točki svojih koso položenih crepova podržavao težak olovni oblak.

Nije preostalo vremena za izbor plana kako ostvariti nemoguće. Ako bi tek čekao, mogao bi jedino birati između smrti od gladi pod nekim zidom i smrti od gladi pokraj neke ceste. A tada bi ga jednostavno donijeli do potkrovlja ovih dveri i bacili kao psa. Ako ne bi birao – opet i opet misli su mu vijugale istim putem i stigao bi do ovog istog mjesta. No bez obzira na to koliko se puta pojavilo to „ako“, ipak je na kraju ostalo samo „ako“. Iako nije odabrao nikakav plan, svejedno nije smogao hrabrosti da pozitivno prizna kako bi, prirodno, za rješenje toga „ako“ trebalo ništa drugo negoli postati lopovom.

Snažno je kihnuo i s mukom ustao. Noćni je Kyôto bio dovoljno hladan da podsjeti kako bi sada bila ugodna toplina vatre. Kako se sve više mračilo, među stupovima dveri puhao je nesmiljeni vjetar. Zrikavac što se držao crvenog laka na jednome od njih nestao je.

Sluga je uvukao vrat i u svijetložutoj košulji što ju je nosio pod tamnoplavim ogrtačem visoko podignuo ramena pa se ogledavao po dverima. Kad bi mogao naći neko mjesto izvan dohvata vjetra, kiše i

pogleda ljudi, gdje bi proveo noć u mirnom snu, rado bi se tamo do jutra odmorio. Na sreću, pogled mu je tada zapeo o široke ljestve, također crvene, što su se uspinjale u toranj dveri. Ako bi gore i moglo biti ljudi, to su, na kraju, samo mrtvaci. Tada, pazeći da mu veliki mač s grubim balčakom što mu se njihao o pojasu ne sklizne u koricama, stane sandalom na najnižu prečku ljestvi.

Prošlo je nekoliko minuta. Čovjek je kao mačka puzio sredinom širokih ljestvi što su vodile u toranj Rashômona; zaustavivši dah gledao je kako li gore stvari stoje. Zraka svjetla što je prosijavala kroz toranj lagano mu je osvjetlila desni obraz. To je bio obraz na kojem mu je u kratkoj bradi blistao zagnojani crveni čir. Isprva je bio olako zaključio da su svi ovdje gore mrtvi. No kad se uspeo dvije-tri prečke, učinilo mu se da je gore ne samo netko zapalio svjetlo već i da se giba amo-tamo. To je postalo očevidno po tupom sjaju što je plesao u odrazu na paučini koja je visjela u kutovima stropa. Tko god bio taj koji je upalio to svjetlo u Rashômonu toga kišnog dana, sigurno nije neko obično biće.

Najzad, prikradajući se gore prigušenim koracima poput kakva guštera, sluga je puzio uz ljestve do njihove najviše prečke. Tada je, pogledavši što je niže mogao i ispruživši vrat dokle je išlo, sa stravom piljio u potkrovlje.

Zurio je u potkrovlje koje je, kao što se pričalo, bilo puno naokolo nemarno razbacanih leševa; no krug što je bio osvjetljen bio je manji negoli je isprva izgledalo pa nije bio u stanju prosuditi koliko ih je moglo biti. Mogao je jedino neodređeno zaključiti da je među njima bilo i odjevenih i neodjevenih trupla. Naravno, vidjelo se da su muškarci i žene nehajno nabacani zajedno. I poput lutaka umiješenih od gline ta tijela kao da su se otvorenih ustiju i raširenih ruku koprcala na podu u tolikoj zbrci da bi čovjek posumnjao jesu li to ikad bila živa bića. Nadalje, dok im je po plećima, prsima i istaknutijim dijelovima titralo blijedo svjetlo, sjene su u uleknutim dijelovima tijela bile pojačane i tako su u tišini ležali poput vječnih nijemaka što nikad nisu umjeli govoriti.

U smradu mesa što se raspadalo sluga je nehotice pokrio nos. No idućeg mu je trena ruka zaboravila taj svoj posao. Pretjerano snažne emocije gotovo su mu u potpunosti oduzele olfaktivni osjećaj.

Upravo je tada po prvi put uočio nekog živog smrtnika kako čuči među mrtvima. Bila je to jedna rugoba od starice s izgledom majmuna u tamnosmeđem kimonu, niska, sijeda i tek kost i koža. S blistavom borovom trijeskom u desnoj ruci oštro je piljila u lice jedne lešine. Sudeći po dugoj kosi činilo se da je to bilo tijelo neke žene.

Na neko je vrijeme sluga, potaknut užasom i znatiželjom, zaboravio čak i disati. Uz posudbu riječi jednog pisca starine, „na glavi mu je i tijelu kosa nabujala“. Tada, zabivši trijesku u neku pukotinu u podu, ružna je starica prihvatila glavu u koju je bila piljila i poput neke stare majmunice što mladunčetu trijebi uši počela jednu za drugom čupati vlati dugačke kose trupla. Izgledalo je da lako popuštaju pri njenom potezanju.

Činilo se da sa svakom iščupanom vlati iz slugina srca uočljivo nestaje strave. A istodobno mu je malo pomalo rasla mržnja prema staroj rugobi. Ne; „prema staroj rugobi“ možda nisu prave riječi. Točnije bi bilo reći da mu je svakog trenutka postajala snažnijom antipatija prema svemu što je zlo. Da je toga časa netko ponovno naćeo pitanje što ga je sluga nešto ranije razmatrao pod dverima, naime bi li skapao od gladi ili postao lopovom, najvjerojatnije bi bez oklijevanja odabrao smrt od gladi. Stoga je u tom ćovjeku buknila odvratnost prema zlu istom onom snagom kojom je starica zarila u pod borovu trijesku.

Dakako, sluga nije znao zašto ružna starica mrtvacima ćupa kosu. Stoga, razumljivo, nije znao treba li njezin postupak smatrati dobrim ili zlim. No za njega je ovo ćupanje kose s glave mrtvaca, tu, gore, u Rashōmonu ovog kišnog dana, izgledalo kao neoprostiv grijeh. Naravno da je već bio zaboravio kako je maloprije sam pomalo pomišljao na to da postane lopovom. I tako, oslonivši se ćvrsto na noge, najednom skoći s ljestava u prostoriju. Zatim, zgrabivši grubi balćak maća, velikim se koracima uputi ka grdobi. Ona se, prirodno, prenerazila.

Spazivši slugu, skoćila je kao da je odapeta s katapultula.

„Kamo ideš, podrtino?“ viknu ćovjek prekrativši joj put dok je, ošinuta panikom i u nastojanju da pobjegne, posrtala među leševima.

Svejedno, ona se otimala i pokušavala ga odgurnuti u stranu ne bi li umakla. No on ju je neumoljivo prisilio da se vrati. Na trenutak se

dvoje u tišini hrvalo među truplima. No od samog početka nije bilo sumnje o tome tko će pobijediti.

Na kraju, uhvativši staricu za ruku, sluga ju je zaokrenuo i silovito bacio na pod. Bila je ona tek kost i koža, poput kokoške noge.

„Što to radiš? Čuj me, što to radiš? Priznaj! Ako ne progovoriš, čeka te ovo – vidi!“

I odbacivši je, naglo, izvuče mač iz korica i zamahne joj pred očima bijelim bljeskom čelika. No stara je grdoba držala jezik za zubima. Ruke su joj drhtale i ramena se podizala dok je hvatala dah, a oči su bile toliko širom otvorene da se činilo kako će joj jabučice iskočiti iz očnih duplji – no uporno je šutjela kao da je nijema. Tada je sluga po prvi put jasno shvatio da život i smrt ove starice ovise isključivo o njegovoj volji. A prije negoli je toga postao svjesnim, ta je njegova spoznaja ohladila plamen mržnje koji mu je do tada toliko divlje bjesnio u srcu. Preostao je jedino onaj ugodni ponos i zadovoljstvo što slijede nakon nekog okončanog djela. Zatim, pogledavši dolje na nju, reče ponešto blažim glasom:

„Ja nisam službenik ureda šefa policije. Ja sam putnik koji je maloprije prolazio pod ovim dverima. Znači, nećeš biti vezana užetom i uhićena. Sve što tražim jest da mi veliš što li to u ovo doba radiš u ovim dverima.“

Razrogačene oči stare vještice postadoše još veće i ona ih namjerno upilji u slugu. Bile su to oštre oči s crvenim kapcima poput očiju neke ptice grabljivice.

Pomaknula je usnice što su borama bile gotovo sjedinjene s nosom, kao da nešto žvače. Oštro istaknuta Adamova jabučica klizila joj je vratom gore-dolje. Istodobno je odatle dolazio neki zvuk poput graktanja vrane i osorno mu gruhao u uši:

„Čupam kosu: od ove iščupane ženske kose napraviti ću vlasulje.“

Sluga je bio razočaran neočekivanom običnošću odgovora. No istodobno mu je u srce ponovno upuzala mržnja što ju je prije bio osjećao, pomiješana s prezirom. Njihova se manifestacija vjerojatno prenijela na grdobu. Jer, dok je u jednoj ruci još držala dugačku kosu što ju je bila iščupala s glave lešine, mrmljala je kreketavim glasom žabe tumačenje svog postupka:

„Svakako, po svemu sudeći, možda je zlo čupati kosu s mrtvih tijela, no ovi su mrtvaci većinom ljudi s kojima se može postupati na

takav način. Na primjer, ta žena s čije sam glave upravo bila čupala kosu ranije je rezala zmije na komadiće od četiri-pet palaca duljine i prodavala ih u vojnim logorima pod sušenu ribu. Da je nije pokosila epidemija, mogla ih je prodavati i dalje. Dapače, samurajima je njezina sušena riba prijala i rado su je kupovali.“ Grdoba je smatrala da postupak te žene nije za osudu. Budući da bi inače skapala od gladi, nije si mogla drukčije pomoći. Stoga se ni ono što je ona sama sada činila ne može nazvati zlim. I to se, naime, mora učiniti jer bi inače ona skapala i tome također nema pomoći; i mislila je da bi joj ova žena koja je dobro znala svoju dilemu sigurno oprostila što joj je to učinila. Tako je otprilike teklo vještichino objašnjenje.

Sluga je vratio mač u korice i s lijevom rukom na balčaku hladnokrvno slušao recitaciju. Naravno, desna mu je ruka bila zauzeta opipavanjem gnojnog čira na obrazu koji je žario. No, dok je slušao, u njemu se rađala neka određena hrabrost. Nešto prije, ta mu je hrabrost dolje pod dverima nedostajala. I, nadalje, ta je hrabrost smjerala u upravo suprotnom pravcu od hrabrosti s kojom se maloprije uspeo u dveri i zgrabio staricu. Ne samo da se više nije lomio između toga da li skapati od gladi ili postati lopovom; uzbuđenje mu je sada bilo takvo da je pomisao o skapavanju od gladi otjerana iz njegove svijesti kao malone nezamisliva. „Zaista? Je li to istina?“

Kad je starica završila priču, ispitivao ju je podrugljivim glasom. Zakoraknuvši naprijed, najednom je desnu ruku odvojio od čira i uhvativši rugobu za ovratnik reče: „Tada pretpostavljam da me nećete osuditi ako postanem kradljivac, zar ne? I ja bih inače morao skapati.“ U trenu s nje strgne kimono. Kad ga je pokušala uhvatiti za noge, silovito je udari i baci na lešine. Do ljestvi je bilo samo pet koračaja. Sa smeđesivim kimonom pod rukom u trenu pobježe strmim ljestvama u dubine noći.

Nije potrajalo dugo dok je starica, koja je časkom ležala poput mrtvaca, među leševima podigla svoje golo tijelo. Mrmljajući i gundajući puzala je uz pomoć svjetla što je još uvijek gorjelo na vrhu ljestvi. A odatle, dok joj je kratka sijeda kosa visjela preko lica, buljila je dolje prema dnu ljestvi. Tamo nije bilo ničeg do crne i šuplje noći... tajnovite i nepoznate.

Sluga se dotle već borio s kišom, hitajući u krađu među ulice Kyôta.

NAPOMENA IZDAVAČA

Rashômon, najveće dveri u Kyôtu, dovršene su 789. godine kad je Kyôto proglašen prijestolnicom Japana. Bile su 32 m široke i 8 m duboke, a kameni im se zid uzdizao 23 m. S propašću zapadnog Kyôta dveri su zapuštene a na mnogim su se mjestima raspucale i raspale. S vremenom su postale sklonište lopova i razbojnika te mjesto za odlaganje leševa. (*Informacija s interneta*)

U LUGU

SVJEDOČENJE DRVOSJEČE KOJEGA JE ISPITIVAO VIŠI REDARSTVENI NADGLEDNİK

„Jest, gospodine, ja sam taj koji je našao truplo. Ovoga sam jutra, kao obično, pošao nasjeći svoju dnevnu kvotu cedara, i našao u jednom jarku luga u brdima to truplo. Točna lokacija? Oko 150 stopa daleko od cestovne postaje Yamashina. To je guštik bambusa i cedrova podalje od staza kojima se kreću ljudi.

Truplo je ležalo na leđima, odjeveno u plavkasti svileni kimono, s kovrčavom frizurou u Kyôto-stilu. Prsa su mu bila probodena jednim jedinim udarcem sablje. Naokolo su posječeni listovi bambusa bili poprskani krvavim cvjetovima. Ne, krv više nije tekla. Mislim da se rana već bila osušila. Također, tamo je zasjela neka muha koja jedva da je uočila moje korake.

Pitate me, jesam li vidio neku sablju ili nekakvu takvu stvar?

Ne, ništa, gospodine. Našao sam jedino neki konopac pri dnu obližnjeg cedrova stabla. I... eto, pokraj tog konopca našao sam i neki češalj. To je bilo sve. Očito, mora da se borio prije nego je bio ubijen, jer su naokolo bili zgaženi trava i listovi bambusa.

Pitate, je li u blizini bio neki konj ?

Ne, gospodine. I za čovjeka je teško ući u onaj guštik, a pogotovo za konja.“

SVJEDOČENJE PUTUJUĆEG BUDISTIČKOG SVEĆENIKA KOJEGA JE ISPITIVAO VIŠI REDARSTVENI NADGLEDNİK

„Vrijeme? Sigurno je bilo jučer oko podneva, gospodine. Nesretni je čovjek putovao u Sekiyamu iz Yamashine. Išao je prema Sekiyami, a sjedeći na osedlanom konju pratila ga je neka žena za koju sam kasnije čuo da je bila njegova supruga. Veo, zavješten s glave, krio je njezino lice od pogleda. Sve što sam vidio bila je boja njezine haljine – ljubičasta. Konj joj je bio riđan lijepe grive. Visina gospođe? Pa,

oko četiri stope i pet palaca. Budući da sam budistički svećenik, nisam pozorno motrio detalje. Da, čovjek je bio naoružan sabljom i lukom sa strelicama. Sjećam se da je u tobolcu nosio dvadesetak strelica.

Nisam očekivao da će ga snaći takva sudbina. Doista, ljudski je život prolazan poput jutarnje rose ili bljeska munje. Riječi mi nisu dovoljne da bih izrazio svoje suosjećanje s njime.“

*SVJEDOČENJE REDARSTVENIKA
KOJEGA JE ISPITIVAO
VIŠI REDARSTVENI NADGLEDNIK*

„Čovjek koga sam uhitio? On je notorni razbojnik imenom Tajomaru. Kad sam ga uhitio, pao je s konja. Stenjao je na mostu u Awataguchiju. Vrijeme? Bilo je to sinoć u ranim satima. Kao podatak mogao bih iznijeti da je, nažalost, bio pobjegao kad sam ga jednom ranije pokušao uhititi. Bio je odjeven u tamnoplavi svileni kimono i imao uza se jednostavnu ravnu sablju. I, kao što vidite, negdje je došao do luka i strelice. Kažete da taj luk i te strelice slične onima što ih je posjedovao mrtvac? Onda Tajomaru mora da je ubojica. Vjerujem da je u njega bio taj luk s kožnim uzicama, tobolac od crnog laka i sedamnaest strelica sa sokolovim perima. Da, gospodine, riđan lijepe grive. Malo iza kamenog mosta našao sam konja kako pase pokraj ceste dok su mu se uzde njihale amo-tamo. Sigurno je u tome neka providnost što ga je konj zbacio sa sebe.

Od svih razbojnika što lunjaju Kyôtom, taj je Tajomaru zadao najviše čemera ženama u gradu. Prošle je jeseni zajedno s jednom djevojčicom ubijena neka žena koja je došla na obronak planine Pinova hrama Torbe, vjerojatno posjetiti ga. Sumnjalo se da je on to učinio. Ako je taj kriminalac ubio čovjeka, ne možete znati što bi učinio s njegovom ženom. Izvolite, gospodstvo, razmisliti i o tom problemu.“

*SVJEDOČENJE STARE ŽENE
KOJU JE ISPITIVAO
VIŠI REDARSTVENI NADGLEDNIK*

„Da, gospodine, leš je to čovjeka koji je oženio moju kćer. On nije iz Kyôta. Bio je samuraj u gradu Kokufu u pokrajini Wakasa. Ime mu je bilo Kanazavva no Takehiko i bilo mu je dvadeset i šest godina. Bio je blage ćudi i sigurna sam da nije učinio ništa što bi druge razljutilo.

Moja kći? Njezino je ime Masago i devetnaest joj je godina. Duhovita je, voli se zabavljati, no sigurna sam da nikada nije upoznala nijednog muškarca osim Takehika. Ima malo, ovalno lice tamne puti s madežom uz kut lijevog oka.

Jučer je Takehiko s mojom kćerkom pošao u Wakasi. Kakva je to nesreća da se to tako tužno svršilo! Što je s mojom kćerkom? Moram prihvatiti da sam izgubila zeta, ali bolno me brine što će biti s mojom kćerkom. Tako vam svega, ne ostavite ni jedan kamen neokrenut kako biste je našli. Mrzim razbojnika Tajomarua, ili kako li se već zove. Ne samo moj zet, već i moja kći...” (Njezine su se daljnje riječi utopile u suzama).

TAJOMARUOVO PRIZNANJE

„Ubio sam ga, ali nju nisam. Kamo je otišla? Ne mogu to reći. O, pričekajte trenutak. Nikakva tortura neće pomoći da kažem nešto što ne znam. Sad, kada je došlo dotle, neću ništa tajiti od vas.

Jučer, nešto iza podneva, sreo sam taj par. Upravo je puhnuo povjetarac i podignuo joj veo s lica, tako da sam ga na čas vidio. Začas mi je ponovno nestalo iz vida. To bi moglo biti da je bio jedan razlog – izgledala je poput Bodhisattve. Toga sam trenutka odlučio oteti je makar morao ubiti njezina muža.

Zašto? Za mene ubojstvo nije tako teška stvar kao što biste vi mislili. Kad je žena ugrabljena, njezin muž ionako mora biti ubijen. Kad ubijam, upotrebljavam sablju koju nosim o pasu. Jesam li ja jedini koji ubija ljude? Vi, vi ne upotrebljavate svoju sablju. Vi ljude ubijate svojom moći, svojim novcem. Ponekad ih ubijate uz izgovor da to činite za njihovo dobro. Istina je da oni ne krvare. Oni su u najboljem zdravlju, ali, svejedno, vi ste ih ubili. Teško je reći tko je veći grešnik, vi ili ja.” (Ironični osmijeh.)

„No, bilo bi dobro da mogu ugrabiti ženu a da joj ne ubijem muža. Tako sam odlučio ugrabiti je i učiniti sve što je u mojoj moći da njega

ne bih ubio. No to nije dolazilo u obzir na postaji Yamashine. Stoga sam ih uspio namamiti u planine.

To je bilo sasvim lako. Postao sam njihov putni pratilac i rekao im da tamo prijeko u planini postoji neki stari humak koji sam otkopao i našao mnogo zrcala i sablji. Nastavio sam govoreći im kako sam te stvari sakrio u lugu iza planine te da bih bio voljan jeftino ih prodati bilo kome tko bi ih želio imati. Onda... vidite, nije li pohlepa užasna stvar? Moje ga je pričanje zanijelo i prije nego li je toga postao svjestan. Za manje od pola sata vodili su svojeg konja za mnom prema planini.

Kad je stigao pred lug, rekao sam im da je blago skriveno u njemu i pozvao ih da dođu i vide. Čovjek nije ništa prigovorio – bio je zaslijepljen pohlepom. Žena je rekla da će pričekati u sedlu. Za nju je to bilo prirodno, kad je pred sobom vidjela gust lug. Da budem iskren, moj je plan napredovao upravo kao što sam želio, i tako sam s njime pošao u lug, ostavivši nju samu.

Do neke udaljenosti lug se sastojao samo od bambusa. Oko sto i pedeset stopa dalje raste skupina cedrova. Za moju namjeru to je bilo prikladno mjesto. Probijajući se kroz guštik, rekao sam mu očitu laž da je blago skriveno pod cedrovima. Kad sam mu to rekao, počeo si je probijati put prema vitkom cedru što se mogao vidjeti kroz lug. Nakon nekog vremena bambus se prorijedio i došli smo do mjesta gdje je u nizu raslo nekoliko cedrova. Čim smo tamo stigli, zgrabio sam ga odostrag. Budući da je bio izvježbani ratnik sa sabljom, bio je vrlo jak, ali je bio zatečen te mu nije bilo pomoći. Brzo sam ga zavezao za korijen jednog cedra. Odakle mi konopac? Hvala nebu, budući da sam razbojnik, nosio sam sa sobom konopac ako bi mi ustrebao za uspinjanje uza kakav zid. Naravno, bilo ga je lako spriječiti da viče utrpavanjem bambusova lišća u usta.

Kad sam ga se tako riješio, pošao sam do žene i pozvao je da ga vidi jer mu je, čini se, iznenada pozlilo. Ne treba reći da je i taj dio plana uspio. Žena je, skinuvši šešir, pošla prema dubini luga, kamo sam je vodio držeći je za ruku. U trenutku kad je vidjela svojeg muža, potegla je mali bodež. Nikad nisam vidio ženu tako divlje naravi. Da nisam bio oprezan, zarinula bi ga u mene. Izmicao sam, no ona je nastavila zamahivati na mene. Mogla me teško raniti ili ubiti. Ali ja sam Tajomaru! Uspio sam joj izbiti njezin mali bodež a da

nisam potegao svoju sablju. Bez oružja i najvještija je žena bespomoćna. Konačno sam mogao utažiti svoju želju a da joj ne ubijem muža.

Da,... a da joj ne ubijem muža. Da, nisam ga želio ubiti. Htio sam pobjeći iz luga i ostaviti ženu u suzama, no ona me je divlje uhvatila za ruku i zahtijevala da ili njezin muž ili ja moram umrijeti. Rekla je da bi bilo gore od smrti kad bi dva muškarca znala za njezinu sramotu. Vriskala je da želi biti ženom onoga koji preživi. Tada me je zahvatila bijesna želja da ga ubijem.“ (Mračno uzbuđenje.)

„Dok vam sve to pričam nema sumnje da izgledam okrutniji od vas. No to je stoga što niste vidjeli njezino lice. Posebno njezine plamteće oči tog trenutka. Dok sam je gledao u oči, želio sam je uzeti za ženu, makar me munja udarila. Želio sam je uzeti za ženu... jedino mi je ta želja ispunjala duh. Nije to bila samo požuda kao što biste mogli misliti. Da tada nisam imao druge želje osim požude, sigurno se ne bih promišljao da je oborim i pobjegnem. Tada svoju sablju ne bih uprljao njegovom krvlju. No u trenutku kad sam osmotrio njezino lice u tamnom lugu, odlučio sam da to mjesto neću napustiti a da ga ne ubijem.

Međutim, nisam ga htio ubiti na nedostojan način. Odvezao sam ga i rekao mu da ukrstimo sablje. (Konopac koji je nađen uz korijen cedra je konopac koji sam tada bacio.) Sav bijesan, potegao je svoju tešku sablju. I skočio je na mene brzo poput misli, ne izustivši ni riječi. Ne trebam vam pričati kako je naša borba završila. Dvadeset i treći udarac... molim, upamtite to. Još sam uvijek pod snažnim dojmom toga. Nitko pod suncem nikad sa mnom nije ukrstio sablju do dvadeset udaraca.“ (Zadovoljan osmijeh.)

„Kad je pao, okrenuo sam se ženi, spustivši svoju okrvavljenu sablju. No, na moje začuđenje ona je bila otišla. Čudio sam se kud li je pobjegla. Tražio sam je u šumarku cedrova. Osluškivao sam, no čuo sam jedino hroptanje iz grla umirućega.

Od časa kad smo ukrstili sablje mogla je pobjeći kroz lug i dozivati pomoć. Kad sam to pomislio, shvatio sam da mi se radi o životu i smrti. Oduzevši mu sablju, luk i strelice, pobjegao sam do staze u gori. Tamo sam našao njezinog konja kako još uvijek mirno pase. Bilo bi beskorisno rasipanje riječi pričati vam dalje pojedinosti, no prije nego li sam ušao u grad, odbacio sam sablju. To je svo moje

priznanje. Znam da će mi glava ionako visjeti u lancima, stoga me kaznite smrću.“ (Prkosno ponašanje.)

*PRIZNANJE ŽENE
KOJA JE DOŠLA U HRAM SHIMIZU*

„Onaj čovjek u plavom svilenom kimonu, pošto me je prisilio da mu se podam, podrugljivo se smijao dok je gledao na mog vezanog muža. Kako li je moj muž morao biti užasnut! No bez obzira kako se svim silama borio, konopac se sve dublje zarivao u nj. Ne misleći na sebe jurnula sam prema njemu. Zapravo, nastojala sam jurnuti prema njemu, no onaj me je čovjek smjesta oborio. Upravo sam u tom trenutku ugledala neopisivo svjetlo u očima svog muža. Nešto iznad mogućnosti izražavanja riječima... te oči čine da i sad još dršćem. Taj trenutni pogled mojega muža koji nije mogao prozboriti ni riječi, govorio mi je sve što osjeća. Bljesak u njegovim očima nije bio ni ljutnja ni ruga... samo neko hladno svjetlo, pogled gađenja.

Pogođena više pogledom njegovih očiju nego udarcem lopova, vrisnula sam i srušila se bez svijesti.

Nakon nekog vremena osvijestila sam se i vidjela da je čovjek u plavoj svili otišao. Vidjela sam jedino svog muža, još uvijek vezanog o korijen cedra. S mukom sam ustala s bambusova lišća i pogledala mu u lice; no izraz je u njegovim očima bio isti kao prije.

Pod hladnim prezirom u njegovim očima bila je mržnja. Sramota, tuga i mržnja... Ne znam kako bih izrazila što sam tada osjećala. Ustala sam i teturajući pošla prema svom mužu.

‘Takejiro’, rekla sam ‘budući da su stvari došle dotle, ne mogu više s tobom živjeti. Odlučila sam umrijeti... Ali i ti moraš umrijeti. Vidio si moju sramotu. Ne mogu te ovakvoga ostaviti živog.’

To je bilo sve što sam uspjela reći. I dalje je nastavio gledati u mene s gađenjem i prezirom. Dok mi je pucalo srce, tražila sam njegovu sablju. Mora da ju je uzeo razbojnik. U lugu se nije moglo vidjeti ni njegove sablje ni njegova luka i strelica. No, srećom, moj mi je kratki bodež ležao uz noge. Podignuvši ga iznad glave, još sam jednom rekla: ‘Daj mi sada svoj život. Odmah ću te slijediti.’

Kad je čuo te riječi, s mukom je pomaknuo usne. Kako su mu usta bila natrpana lišćem, jasno da mu se glas uopće nije mogao čuti. No,

smjesta sam razumjela njegove riječi. Prezirući me, njegov je pogled govorio samo 'Ubij me.' Ni pri svijesti ni bez svijesti, zarila sam mu svoj mali bodež kroz ljubičasto obojeni kimono u prsa.

Tada mora da sam se ponovno onesvijestila. Kad sam uspjela pogledati gore, on je već izdahnuo – još uvijek vezan. Trag zalazećeg sunca probio se kroz šumarak cedrova i bambusa i obasjao njegovo blijedo lice. Gutajući jecaje, odvezala sam konopac s njegova trupla. I... što se zbilo sa mnom nakon toga, nemam više snage govoriti vam. Kako bilo da bilo, nisam imala snage umrijeti. Zarila sam si bodež u grlo i bacila se u jezero na podnožju planine i još sam se na mnoge načine pokušala ubiti. U nemogućnosti da dokrajčim svoj život, još uvijek živim osramočena.“ (Osmijeh osame.) „Kako sam bezvrijedna, mora da me je ostavila i nadasve milosrdna Kwannon. Ubila sam vlastitog muža. Silovao me razbojnik. Što još mogu učiniti? Što god mogu, ja... ja...“ (Sve jače i jače grčevito jecanje.)

PRIČA UBIJENOG ČOVJEKA, KAKO JU JE GOVORIO MEDIJ

„Pošto mi je silovao ženu, razbojnik je, sjedeći pokraj nje, počeo je tješiti. Naravno, ja nisam mogao govoriti. Čitavo mi je tijelo bilo čvrsto vezano o cedrov korijen. No, u međuvremenu davao sam joj mnogo puta znak s porukom: 'Ne vjeruj razbojniku.' Želio sam joj prenijeti neki takav smisao. No moja žena, odsutno sjedeći na bambusovu lišću, uporno je gledala u svoje krilo. Po svemu se činilo da je slušala što joj je govorio. Bio sam u agoniji od ljubomore. U međuvremenu je razbojnik nastavio sa svojim lukavim pričanjem, s jedne teme na drugu. Konačno je razbojnik izustio svoj smioni, drski prijedlog. 'Pošto vam je okaljana vrlina, neće vam više biti dobro s vašim mužem, pa ne biste li umjesto toga postali mojom ženom? Moja ljubav prema vama nagnala me na nasilno ponašanje.'

Dok je razbojnik govorio, moja je žena podignula lice kao da je u transu. Nikad nije bila tako lijepa kao tog trenutka. Što mu je moja lijepa žena odgovorila dok sam ja tamo bio vezan? Ja sam izgubljen u prostoru, no o njezinom odgovoru nikad nisam mislio a da ne bih

gorio od srdžbe i ljubomore. Uistinu je rekla: 'Onda me povedi sa sobom kamo god pošao.'

To nije sav njezin grijeh. Da je to sve, ne bih se toliko mučio u tmini. Kad je kao u snu izlazila iz luga, rukom o ruku s razbojnikom, najednom je probljedjela, pokazala na mene svezanog o korijen cedra i rekla: 'Ubij ga! Ne mogu se udati dok on živi. Ubij ga!' vikala je mnogo puta, kao da je poludjela. I sada još te riječi prijete da me survaju u bezdan tame. Je li takva mrska riječ ikada prije izišla iz ljudskih ustiju? Jesu li takve proklete riječi ikad ošinule ljudsko uho, makar samo jednom? Makar jednom takav..." (Iznenadni povik prezira.) „Na te je riječi i sam razbojnik probljedio. Ona je vikala: 'Ubij ga', držeći ga za rukav. Smrknuto je gledajući, nije odgovorio ni da ni ne... no jedva sam mislio o njegovu odgovoru, kad je bila oborena u bambusovo lišće.“ (Opet povik prezira.) „Mirno prekrizivši ruke, pogledao me i rekao: 'Što ćete učiniti s njom? Ubiti je ili spasiti je? Trebate samo kimnuti. Ubiti je?' Samo zbog tih riječi želio bih mu oprostiti njegov zločin.

Dok sam oklijevao, ona je povikala i potrčala u dubinu luga. Razbojnik je smjesta skočio za njom, ali nije joj uspio uhvatiti ni rukav.

Pošto je pobjegla, uzeo je moju sablju, luk i strelice. Jednim je udarcem presjekao konopac kojim sam bio vezan. Sjećam se da je promrmljao: 'Sljedeća je moja sudbina.' Onda je nestao iz luga. Nakon toga sve je bilo tiho. Ne, čuo sam nekog kako plače. Odmotavši ostatak konopca, pažljivo sam slušao i shvatio da je to moj vlastiti plač.“ (Duga tišina.)

„Podignuo sam svoje iscrpljeno tijelo s cedrova korijena. Preda mnom je blistao mali bodež što ga je odbacila moja žena. Podignuo sam ga i zario u svoje grudi. Grumen krvi navro mi je na usta ali nisam osjetio nikakve boli. Kad su mi se grudi ohladile, sve je bilo tiho kao mrtvi u svojim grobovima. Kakva duboka tišina! S neba se nije čuo nijedan glas ptice nad ovim grobom u dubini planine. Jedino se na cedrovima i na brdu povlačilo neko samotno svjetlo. Malo pomalo svjetlo je blijedjelo, dok se cedrovi i bambus više nisu vidjeli. Ležeći tamo bio sam zavijen u duboku tišinu.

Onda je netko dopuzao do mene. Pokušao sam vidjeti tko je to. No naokolo se već prostirala tama. Netko... taj je netko blago izvukao

mali bodež iz mojih grudi u svoju nevidljivu ruku. Istodobno mi je ponovno krv navrla na usta. A od tada sam zauvijek utonuo u tamu prostora.“

NOS

U Ike-no-Ou nije bilo nikoga tko ne bi znao za nos Zenchija Naigua. Bio je pet-šest palaca dug i visio od gornje usne do brade. Što se tiče debljine, bio je jednako debeo u korijenu i na vrhu. Usred lica mu se, takoreći, njihala dugačka vitka kobasica.

Naigu, koji je bio prešao pedesetu, nad tim je svojim nosom stalno u potaji tugovao, još od onih dana kad je bio novak u samostanu, pa do danas kad je postao pomoćnikom u kapelici palače. Naravno, izvanjski se i sada držao kao da mu nos nije nikakvom posebnom brigom. Činio je to jednostavno zato što je smatrao da svećeniku koji bi se od sveg srca trebao predati obožavanju zapadnog raja koji ga očekuje ne dolikuje uzbuđivati se zbog svojeg nosa. U znatno većoj mjeri bilo je to stoga što je zazirao od pomisli da ljudi znaju kako se on izjeda. U svakodnevnom se razgovoru iznad svega plašio spominjanja riječi „nos“.

Postojala su dva razloga zašto Naigu nije mogao podnijeti svoj nos. Jedan je bio što mu je duljina iz čisto praktičnih razloga bila neprikladna. Kao prvo, kad je jeo, nije to mogao činiti sam. Ako jest, vršak bi mu nosa uronio u kuhanu rižu u limenoj šalici. Stoga bi, kad je jeo, morao posjesti nekog od svojih učenika nasuprot poslužavniku za jelo i tražiti ga da mu drvenim štapom širine jednog palca i duljine dviju stopa pridrži nos iznad jela dok on sam jede. No, ni za Naigua čiji je nos bio pridržavan ni za učenika koji ga je pridržavao nipošto nije bilo lako objedovati na taj način. U to se vrijeme čak u Kyôtu prepričavalo kako je nekom Chûdôjiju – koga je jednom zapala takova dužnost – kad je kihnuo zadrhtala ruka tako da mu je Naiguov nos pao u kašu. Ali za Naigua to nipošto nije bio glavni razlog zašto je tugovao nad svojim nosom. Prava je istina bila u tome što je njegovo samopoštovanje zbog tog nosa bilo pozlijeđeno. Ljudi u mjestu Ike-no-Oa govorili su kako je sreća Zenchija Naigua što s takvim nosom nije svjetovnjak. Smatrali su da ga s takvim nosom nijedna žena ne bi bila voljna uzeti za muža. Neki su čak tumačili da je vjerojatno zbog nosa i odlučio biti redovnik. Naigu sam nije osjećao da bi njegove tegobe zbog nosa bile ma i najmanje ublažene time što je on u samostanu. Njegovo je samopoštovanje bilo i ovako previše delikatno a da bi na nj na ovaj ili

onaj način utjecala takva temeljna činjenica kao što je brak. Stoga je svoje pozlijeđeno samopoštovanje pokušavao ispraviti i na konstruktivan i destruktivan način.

Prvo o čemu je razmišljao bilo je da traga za nekim načinom kojim bi postigao da mu nos izgleda kraćim negoli u stvarnosti jest. Kad nitko nije bio prisutan, marljivo bi vježbao dovitljivost uzevši u ruke zrcalo i gledajući si lice pod svim mogućim nagibima. Neki se puta ne bi mogao zadovoljiti samim promjenama položaja lica pa je, naslonivši najprije glavu na ruke i zatim stavivši prst na vrh brade, uporno piljio u zrcalo. No nijednom do tog vremena nos mu čak ni za njega samog nije izgledao dovoljno kratkim a da bi bio zadovoljan. Neki bi put čak pomislio da što je zabrinutiji zbog nosa, to mu se taj čini duljim. U takvim bi prilikama uvijek odlagao zrcalo u kutiju i uzdahnuo kao da je to nešto nova pa se vratio do stalka za čitanje da bi nastavio s lektinom *Kannon sutre*^[1].

Također, Naigu bi uvijek pažljivo motrio nosove drugih. U hramu Ike-no-Oa često su se održavale molitvene službe. Tamo su bili izgrađeni nizovi tijesnih ćelija za monahe, a u kupaonici su svećenici koji su stanovali u hramu svakodnevno kuhali vodu. Tako je onda bilo mnogo i redovnika i svjetovnjaka koji bi obilazili to mjesto. Naigu im je strpljivo ispitivao lica. Htio si je naime olakšati položaj time da nađe još bar jedan nos poput njegova vlastita. Tako ne bi zamjećivao ni njihovih tamnoplavih ogrtača za lov ni njihovih bijelih ljetnih haljina. A razumije se da za nj uopće nisu postojale narančaste kape ni hladno smeđe halje redovnika – ta na njih je bio naviknuo. Nije vidio ljude; vidio je jedino njihove nosove. No, iako je bilo kukastih nosova, nije mu uspjelo naći ni jedan jedini poput njegova. Kako se taj neuspjeh ponavljao, srce mu je postajalo sve nesretnijim. Dok je razgovarao s drugima, nesvjesno bi pridržavao kraj svojega nosa i crvenio se, potpuno neprimjereno svojoj dobi – iz jednostavnog razloga što ga se njegova nesreća toliko dojmila.

Konačno je čak pomislio da bi mogao naći kakvu utjehu bar u tome da naiđe na čovjeka s nosom poput njegova u budističkim spisima ili drugim knjigama. No ni u kojem tekstu nije stajalo da bi bilo Mokuren bilo Sharihotsu imao dugačak nos. Dakako, Lung Shu i Ma Ming bili su obojica Bodhisattve s običnim nosovima. Kad je u vezi s nekom kineskom pričom čuo da su Liu Hsuan-ti i Chu-Han imali dugačke

uši, mislio je kako bi mu laknulo da se to odnosilo na nosove umjesto na uši tih uglednika.

Nije potrebno istaknuti da je Naigu, dok se ovako patio, istodobno tražio i mogućnosti ne bi li nekako skratio svoj nos. Upravo, i u tom je smjeru učinio gotovo sve što je mogao. Jednom je pokušao piti uvarak neke zmijolike tikve, a nekom je drugom prilikom namazao nos mokraćom od štakora. No unatoč svim njegovim nastojanjima nos mu se i nadalje sa svojih pet-šest palaca duljine njihao preko usana – baš kao i ranije.

No ujesen jedne godine neki je od njegovih učenika, dok je po Naiguovu poslu bio u Kyôtu, od liječnika nekog svog znanca čuo o načinu kako da se skrate nosovi. Taj je liječnik prvotno bio došao iz Kine a u to je vrijeme bio redovnik u hramu Chôrakuji.

Kao obično, Naigu se najprije pravio kao da ga njegov nos ne zabrinjava i hotimice se uzdržao predložiti da se metoda odmah iskuša. No u drugu je ruku ležerno napominjao kako mu je žao što svom učeniku pri svakom obroku zadaje tolike neprilike. Naravno, u svom je srcu čekao da ga taj učenik nagovori neka iskuša metodu. A učenik, dakako, nije mogao a da ne bude svjestan Naiguova plana. I mora da su se učenika snažnije dojmili osjećaji Naigua zbog kojih je usvojio takav plan negoli je njemu samome taj plan bio mrzak. Kao što je Naigu očekivao, učenik ga je stao marljivo nagovarati da okuša metodu. A u skladu s vlastitim očekivanjima Naigu je konačno prihvatio taj iskreni savjet.

Metoda je bila vrlo jednostavna: nos je trebalo prokuhati u vrućoj vodi i zatim dati da ga netko izgazi.

U kupaonici hrama svakog se dana kuhala voda. Tako je učenik neposredno u vedricu nalijevao toliko vruću vodu iz kupaonice da u njoj ne bi mogao držati prst. No postojala je opasnost da bi para mogla ofuriti Naiguovo lice ukoliko nos umoči neposredno u vedricu. Stoga su odlučili napraviti rupu u poslužavniku i staviti ga kao poklopac na vedricu, a Naigu je kroz tu rupu trebao gurnuti nos u vruću vodu. Kad je tako namakao jedino nos, nije ni osjećao vrućine. Nakon nekog vremena učenik reče:

„Mislim da bi do sada već morao biti skuhan.“ Naigu se usiljeno nasmijao. Bilo je to stoga što je pomislio da nitko tko bi čuo samo te riječi nikada ne bi naslutio da se ta napomena odnosi na nos. Nakon

što je nos bio paren u kipućoj vodi, svrbio je kao da je izujedan od buha.

Kad je Naigu izvukao nos iz rupe u poslužavniku, učenik je iz sve snage počeo po njemu gaziti objema nogama dok se nos još pušio. Naigu je ležao nosa ispružena na pločicama poda i gledao kako se pred njegovim očima učenikove noge giblju gore-dolje. S vremena na vrijeme učenik bi sažalna lica pogledao dolje na Naiguovu ćelavu glavu i govorio:

„Boli li? Liječnik je rekao da ga treba gaziti do muke. Boli li jako?“

Naigu je pokušavao tresti glavom kako bi pokazao da ga ne boli. No, kako mu je nos bio gažen, nije mogao micati glavom onako kako je želio. Stoga, kolutajući očima i upiljivši ih k učenikovim nogama, ljutitim glasom odgovori:

„Ne, ne boli.“

Kako mu je nos bio gažen tamo gdje je svrbio, bilo mu je zaista ugodnije negoli što ga je boljelo.

Nakon nekog mu je vremena iz nosa počelo izlaziti nešto nalik na zrnje prosa. Sam je nos izgledao kao kakva operušana i spečena ptica. Vidjevši to, učenik prestane gaziti nogama i primijeti kao za sebe:

„Rekao je da ovo izvučem pincetom za čupanje dlaka.“

Nezadovoljno naduvši obraze, Naigu je bez riječi prepustio nos učeniku da s njime čini što ga je volja. To dakako nije bilo stoga što ne bi bio svjestan učenikove ljubaznosti. No iako je bio svjestan, nije mu se sviđalo da mu se s nosom postupa kao s nekom robom. Oklijevajući, uz izraz lica pacijenta kojeg operira kirurg u kojeg nema povjerenja, gledao je učenika kako iz pora njegova nosa pincetom za čupanje dlaka izvlači loj. Loj je izlazio u obliku patrljaka ptičjih pera dugih pola palca.

Konačno kad je tako pročistio čitav nos, učenik je izgledao kao da mu je laknulo i on reče:

„Mislim da će sve biti u redu skuhate li ga još jednom.“

Naigu, koji je uvijek mrštio obrve i izgledao nezadovoljan, učini kako mu je učenik rekao.

I eto, kad je po drugi put izvukao svoj kuhani nos, bio je taj zaista kratak kao nikad ranije. Sada se nije mnogo razlikovao od obična

kukasta nosa. Gladeći skraćeni nos Naigu je posramljeno i nervozno piljio u zrcalo što mu ga je učenik pružio.

Njegov nos, taj nos što mu je bio visio do ispod brade, upravo se nevjerovatno skupio i sad je jednostavno i bez života prianjao nad gornjom usnom. Crvene mrljice tu i tamo na njemu vjerojatno su bile ogrebotine zaostale od gaženja. Sada mu se sigurno nitko neće smijati. Naiguovo je lice iz zrcala gledalo na ono lice vani i zadovoljno treptalo očima.

No za čitava se tog dana osjećao nelagodno iz straha da bi mu nos opet mogao postati dugačak. Pa dok je čitao *sutre* ili blagovao, kad god bi se pružila prilika podigao bi ruku i kradomice opipao vršak nosa. No taj je lijepo i pristojno ostao na svom mjestu iznad usana i nije bilo znaka da se išta produljio. A kad bi se ujutro probudio od sna, prva stvar koju je zamijetio bila je njegov nos. Još je uvijek bio kratak kao što je samo mogao biti. Po prvi put nakon mnogo godina Naigu je sada osjetio isto olakšanje kao ono u kom je uživao kad je dovršio prikupljanje zasluga prepisivanjem čitave *Hoke sutre*.

No tijekom iduća dva-tri dana Naigu je uočio jednu iznenađujuću činjenicu. Neki samuraj koji se u to vrijeme poslom našao u hramu Ike-no-Oa zabavljao se bolje nego ikada, ne radeći ničeg drugog doli zureći u Naiguov nos. Nadalje, onaj Chûdôji kojem je jednom Naiguov nos pao u kašu najprije je gledao u pod i prigušio smijeh kad je izvan dvorane sreo Naigua, no kasnije je prasnuo u grohot kao da se više ne može suzdržati. Dogodilo se ne samo jednom ili dvaput da su podređeni redovnici s poštovanjem slušali naređenja koja im je Naigu izdavao dok su s njime bili licem u lice, no kad bi se on makar malo okrenuo, počeli bi se iza njega smijuckati.

Naigu je to u prvo vrijeme tumačio kao posljedicu promjene njegova izgleda. No činilo se da takvim objašnjenjem nikako nije moguće doprijeti do punog razumijevanja tih okolnosti. Svakako je u tome morao ležati razlog Chûdôjijeva smijeha i smijuckanja redovnika. No svejedno, u načinu kako su se smijali bilo je nečeg što nije bilo prisutno za dana kad mu je nos bio dugačak. Ako je njegov neuobičajeno kratak nos djelovao komičnije negoli njegov uobičajeni dugi nos, hajde-de. No činilo se da tu ima još i nečeg drugog.

Naigu bi ponekad, prekinuvši recitiranje *sutre* i nagnuvši ćelavu glavu u stranu, promrmljao: „Prije se nisu smijali ovako bez

prestanka.“ U takvim bi prilikama prijazni Naigu obavezno odsutnog duha pogledao lik Fugena^[2] što je pored njega bio zavješen, razmišljajući o vremenima prije nekoliko dana dok mu je nos još bio dugačak – i postajao bi malodušan misleći da je „poput potpuno upropaštena čovjeka što mozgao danima negdašnje slave“. Nažalost, nedostajalo mu je oštroumlja za rješenje tog problema.

U ljudskome srcu žive dva međusobno oprečna osjećaja. Dakako, nema nikoga tko s nesrećom drugog ne bi suosjećao. No ako taj drugi nekako uspije izbjeći toj nesreći, onaj koji je s njime suosjećao osjetit će se nezadovoljnim. Da malo pretjeram, čak je i sklon da patnika ponovno baci natrag u istu nesreću. I prije negoli toga uvidi, nesvjesno će prema onom čovjeku početi gajiti neprijateljstvo. Ono što se Naiguu nekako nije svidjelo, iako tome nije znao uzroka, nije bilo ništa drugo nego sebičnost koju je osjećao u postupcima tih promatrača u Ike-no-Ou, kako redovnika tako i svjetovnjaka.

Tako je Naiguovo raspoloženje iz dana u dan postajalo sve mučnijim. Svakoga bi na najmanji izazov zloćudno grdio. Čak je i učenik koji mu je bio operirao nos dopro dotle da je, njemu za leđima, pričao kako će Naigua zbog škrtosti i okrutnosti stići kazna. No najviše je Naigua razbjesnio onaj pakosni Chûdôji.

Čuvši jednog dana kako bučno vrišti neki pas, Naigu iziđe i ugleda Chûdôjija kako vitla dvije stope dugačkom batinom i goni naokolo nekog mršava cunjavog psa. Bježao je za njim i podrugljivo uzvikivao: „Pazi si taj tvoj nos! Pazi si taj tvoj nos!“ Naigu mu je iz ruku zgrabio batinu i žestoko ga njome flisnuo po licu. To je bio isti onaj štap kojim su mu prije pridržavali nos.

Naigu je uz ljutnju počeo žaliti što si je tako nepromišljeno skratio nos.

Kad se jedne noći učinilo da je po zalasku sunca najjednom stao puhati vjetar, doprlo mu je do uzglavlja dosadno zvonjenje zvončića na vjetar s pagode. Nadalje, kako je postalo znatno hladnije, Naigu nije mogao zaspati koliko je god nastojao. I dok je tako žmirio u krevetu, najjednom u nosu osjeti neki neobičan svrbež. Kad ga je opipao, bio je pomalo natečen kao da boluje od vodene bolesti. Činilo se dapače da samo u tom dijelu tijela i ima groznicu.

Pritišćući nos rukom uz isto poštovanje s kakvim je običavao paliti tamjan i prinostiti Buddhi cvijeće, Naigu je promrmljao: „Može biti da

je obolio jer sam ga protuprirodno skratio.“

Kad se idućeg jutra Naigu kao uvijek rano probudio, preko noći je na terenu hrama spalo lišće sa stabala djevojačkih papratnjača i divljih kestenova i vrt je bio blještav kao da je preko njega razasrt zlatni sag. Može biti da se zbog mraza na krovu pagode devet metalnih prstenova njezina čunja blještavo iskrilo na slabašnom svjetlu jutarnjeg sunca. Na verandi s podignutim kopcima stajao je Zenchi Naigu i duboko udahnuo zraka.

Upravo mu se nekako oko tog trenutka vratio određeni osjet koji samo što već nije bio posve zaboravio. Uzbuđeno je stavio ruku na nos. Ono što je dotaknuo nije bio kratki nos od sinoć. Bio je to njegov stari dugački nos što se, pet-šest palaca dug, njihao od njegove gornje usne do brade. Ustanovio je da je u jednoj noći narastao isto tako dug kao što je bio nekad. Istodobno je osjetio kako mu se od nekuda vratio neki lagodan osjećaj sličan onome što ga je doživio kad mu se bio skratio nos.

„Sad mi se sigurno nitko neće smijati“, promrmlja Naigu iz dubine srca dok mu se na jutarnjem vjetru rane jeseni njihao njegov dugački nos.

VJERNOST WEI SHENGA

Wei Sheng je već dugo stajao pod mostom čekajući svoju djevu.

Nad njim se pružala pruga preko visokog kamenog mosta kojim se tu i tamo penjao bršljan. Bijele su se haljine ljudi, što su prolazili amo-tamo, sjajile u svjetlu zalazećeg sunca i lagano lepršale na povjetarcu. No njegova djeva još uvijek nije došla.

Mirno svirajući frulu Wei Sheng je gledao dolje na pješčanu obalu pod mostom – još jedino taj uski pojas žutog pijeska nije bio zahvaćen i ispran vodom riječne struje. Tamo, među trstikom, možda obitavaju mnogi rakovi – ima mnogo okruglih rupa – i odatle je mogao čuti slabašni šum vode koja ih je zapljuskivala. No njegova djeva još uvijek nije došla.

Došavši do ruba vode, Wei Sheng je neko vrijeme gledao preko linije njezine razine gdje se nijedan čamac nije micao.

Uz rub je vode rasla gusta trstika, a među riječnom trstikom izrasle su brojne zaobljene vrbe. Tako se voda što je pretjecala među trstikom i vrbama nije činila širokom u usporedbi sa širinom rijeke od obale do obale. Poput obi-pojava pozlačena ljeskavo obojenim oblakom, voda je mirno vijugala između trstike. No djeva – djeva još nije došla.

Večernji se sumrak sve više produbljavao. Okrenuvši se od ruba vode i vrludajući amo-tamo uskim pojasom pijeska, osluškivao je glasove u večernjoj tišini.

Od nekog su vremena koraci prolaznika utihnuli.

S mosta se više nisu oglašavale ni cipele ni kopita ni kotrljanje kočija. Tek šum vjetra, šum trstike, šum vode – a onda se odnekuda začuo vrisak ždrala. Zaustavio se da razmisli: činilo se da prodire val plime, a od malo prije površina je vode, što je ispirala žuti pijesak, počela izbliza treperiti. A ipak, djeva nije došla.

Ozbiljna i smrknuta lica Wei Sheng je ispod mosta sve življe i življe koraćao pijeskom koji je izmicao. U međuvremenu voda je sve više nadirala – jedan *sun*^[3], jedan *shaku*^[4] – i penjala se preko pijeska; a i tada, također, miris trstike što je stršila iz vode i miris vode rijeke hladno su prianjali uz njegovu kožu. Gledajući gore k mostu, mogao

mu je vidjeti jedino ogradu – crno i oštro zacrtanu pred pozadinom neba – dok je svjetla nestajalo kako je sunce zalazilo.

Wei Sheng se zaustavi.

Rijeka mu je pod mostom namakala cipele – nabujala svjetlom hladnijim od čelika, rijeka je nadirala. Bio je siguran da će mu uskoro koljena i grudi prekriti nezaustavljivo bujanje vode; zaista, koljenice su mu već bile zahvaćene poraslom plimom. No njegova djeva još uvijek nije došla.

Wei Sheng je stojeći u vodi još uvijek pohranjivao neku nadu pogledavajući mnogo puta na nebo iznad mosta.

Tanki je sumrak puzao preko vode što mu je već dosegla trbuh; rasuta trstika i vrbe širile su tek tužne šumove treperavog lišća. Tada je, plivajući uz Wei Shengov nos, neka riba – možda je bio grgeč – lagano praćaknula repom. Na nebu, prema kojem je ta riba na trenutak iskočila, svjetlo je zvijezda bilo toliko tanano razmućeno da se u večernjoj tami nije razaznavao čak ni obris bršljana ovijena oko ograde mosta. A djeva još uvijek nije došla.

O ponoći, kad se mjesečina prolila među trstiku rijeke a vrbe su s vodom i povjetarcem šaptom razgovarale, tijelo je Wei Shenga nježno prevezeno s mjesta pod mostom k moru. No Wei Shengov duh, u samotnoj nebeskoj mjesečini, vjerojatno bi čeznutljivo razmišljao; i udaljivši se od lešine, njegov se duh u odlasku – poput mirisa trstike iz vode što se podizao s bešumne rijeke – uzdizao prema slabašno tinjajućem nebu.

Tisuće godina kasnije tom je duhu, prošlom bezbrojnim transmigracijama, sigurno i opet povjeren život u ljudskom obliku. To je duh koji stanuje u meni, a ja – rođen u ovo moderno doba – ne mogu učiniti iole značajniju stvar. Danju i noću, kako odredi slučaj, živim život površnosti i snenosti, u očekivanju dolaska nečeg nezamislivog; i poput onog Wei Shenga pod mostom u sumrak, čini se da živim u stalnom iščekivanju ljubljene koja nikad ne dolazi...

KESA I MORITO

Prvi dio: Moritov monolog

*Zamišljeno gledajući u mjesec,
Morito šeće po otpalom lišću izvan ograde svoje kuće.*

„Mjesec se upravo uspinje. Obično nestrpljivo čekam na izlazak mjeseca. No danas blistava mjesečina u meni izaziva stravu. Dršćem pri pomisli da će me ova noć razoriti i pretvoriti u kukavnog ubojicu. Zamisli kad ove ruke postanu crvene od krvi. Kakvo ću onda biti prokleta biće! Srce mi ne bi bilo toliko izažeto patnjom kad bih se spremao ubiti neprijatelja kojega mrzim, ali noćas moram ubiti čovjeka kojega ne mrzim.

Već ga dugo poznajem. Iako sam tek nedavno saznao njegovo ime, Wataru Saemon-nojo, njegovo mi je lijepo lice poznato oduvijek kako ga se sjećam. Istina je da sam neko vrijeme izgarao od ljubomore, kad sam shvatio da je on Kesin muž. No, sada mi je ljubomora već izbljedjela, ne ostavivši traga ni u mojem duhu ni u srcu. Tako niti sam kivan na svojeg suparnika u ljubavi, niti ga mrzim. Prije da osjećam naklonost prema njemu. Kad mi je moja tetka Koromagawa pričala kako nije štedio napora da zadobije Kesino srce, bio mi je simpatičan. Kako sam čuo, toliko je od svega srca želio da mu bude žena da se čak upustio u učenje pisanja pjesama. Ne mogu zamisliti da takav jednostavan i prozaičan čovjek piše ljubavne pjesme, i to mi nehotice dovodi smijeh na usne. To nije osmijeh prezira; dirnut sam nježnošću čovjeka koji ide do takvih krajnosti kako bi pridobio neku ženu. Čak je moguće da mi njegova strastvena ljubav, zbog koje obožava moju ljubljenu Kesu, pruža neko zadovoljstvo.

Ali, volim li ja doista Kesu? Naš se ljubavni odnos može podijeliti u dvije etape, prošlu i sadašnju. Volio sam je prije nego se udala za Watarua, ili sam mislio da je volim. No, kad sada zagledam u svoje srce, vidim da je motiva bilo mnogo. Što sam od nje želio? Bila je takva vrst žene za kojom sam osjećao putenu pohotu još u danima kad sam bio nevin. Ako smijem malo pretjerati, moja ljubav prema njoj nije bila ništa više od sentimentalnog uresa motiva koji je Adama privukao Evi. To očito proizlazi iz mojih sumnji hoću li nastaviti ljubiti

ako mi se ispuni želja. Iako sam mislio na nju pune tri godine nakon prekida naše veze, ne mogu sa sigurnošću reći da je volim. U svojem kasnijem prijanjanju uz nju, najviše sam žalio što je intimno nisam upoznao. Mučen nezadovoljstvom, zapao sam u sadašnje stanje koje me užasava, a za koje ipak znam da je neminovno. I sada se ponovno pitam: Volim li je ja zaista?

Kad sam je nakon tri godine ponovno sreo na proslavi završetka mosta Watanabe, pokušao sam sve kako bih došao u priliku da se potajno sretnemo. Na kraju sam uspio. Ne samo da sam je uspio sresti, nego sam i uzeo njezino tijelo baš kao što sam o tome sanjao. Žaljenje što je nisam fizički poznavao nije tada bilo sve što me je opsjedalo. Kad sam u sobi Koromogawina doma sjedio uz nju, shvatio sam da je moje žaljenje već dobrano izbljedjelo. Vjerojatno mi je pohota bila oslabila činjenicom da više nisam bio djevac. No, osnovni je razlog bio taj što ona nije bila ono što sam od nje očekivao. Sjedeći licem u lice pokraj nje, shvatio sam da ona nije onakva slika ljepote kakvom sam je zamišljao posljednje tri godine. Bila je daleko od idola kojeg sam idealizirao u svojem srcu. Njezino je lice, debelo prekriveno olovnom puderom, izgubilo mnogo od nekadašnjeg cvijeta i meke draži. Oko očiju stvorili su joj se tamni kolutovi. Ono što je na njoj ostalo nepromijenjeno bile su njezine bistre, pune, tamne oči. Bio sam zgranut i, usprkos samome sebi, nisam mogao a da ne skrenem oči u stranu.

Kakav sam ja to onda imao odnos sa ženom koja me tako malo privlačila? Najprije sam bio potaknut čudnom željom za osvajanjem nekadašnje čežnje svoga srca. Dok smo sjedili licem u lice, iznijela mi je namjerno pretjeranu priču o svojoj ljubavi spram muža. Sve što mi je od toga ostalo bila je prazna zvonjava u ušima. Mislio sam: 'Ona o svom mužu ima neku neslavnu predodžbu.' Sumnjao sam, također, da bi to moglo biti motivirano njezinom željom da ne potpiruje moju pohotu. Istovremeno sam sve više i više želio razotkriti njezinu dvoličnost. Zašto sam je smatrao dvoličnom? Dragi čitatelju, ako mi rekneš da je moja vlastita taština bila ta koja me dovela do toga te sam posumnjao u njezino licemjerje, takvu tvoju optužbu ne bih mogao zanijekati. Pa ipak, onda sam vjerovao, a još i sada vjerujem, da je lagala.

No želja da je osvojim nije bilo sve što me je tog trenutka obuzimalo. Crvenim se dok to spominjem – mnome je vladala požuda. Nije to bilo tek moje žaljenje što joj nisam upoznao tijelo. To je bila izvorna požuda koja je sama sebi svrhom, a koja nije tražila da partner bude upravo ta žena. Vjerojatno nijedan muškarac koji je zakupio neku žensku u bordel u nije bio tako nizak kao što sam tada bio ja.

Kako bilo da bilo, zbog takvih sam različitih motiva imao odnos s Kesom. Ili, bolje reći, osramotio je. Da se vratim na prvo pitanje koje sam postavio, ne trebam se sada pitati jesam li je volio. Kad je bilo gotovo, silom sam je podignuo u naručaj – tu ženu što se plaćući bacila na pod. Tada je izgledala sramotnije nego ja. Njezina raskuštrana kosa i oznojeno meso, sve je to odavalo rugobu njezinog duha i tijela. Ne bi bilo krivo reći da sam od toga dana u svom srcu osjetio novu mržnju spram nje. A noćas ću ubiti čovjeka kojega ne mrzim zbog jedne žene koju ne volim.

‘Ubijmo Watarua’, šaptao sam joj u uho. Mora da sam doista bio lud kad sam joj predložio nešto toliko drsko. Sav izvan sebe dahtao sam joj u uho svoju negdašnju želju za izazivanjem Watarua na borbu kako bih osvojio njezinu ljubav. Kako bilo da bilo, šaptao sam ‘ubijmo Watarua’ i sigurno sam, protivno sebi, šaptao stisnutih zubiju. Kada se sad toga sjetim, ne mogu reći što me je nagnalo na nešto tako naglo i nepromišljeno. Jedino objašnjenje koje mi pada na pamet jest kako je s mojim prezirom i mržnjom raslo i nestrpljenje da je nekako osramotim. U tu svrhu ništa ne bi moglo biti prikladnije nego ubiti joj muža za kojeg je izjavljivala da ga voli i, htjela ne htjela, iznuditi joj za to suglasnost. Tako sam, poput čovjeka u noćnoj mori, morao postići da u njoj prevlada kako ćemo se obvezati na ubojstvo koje ja ne želim. Ako to ne dostaje za objašnjenje mojih motiva za prijedlog da ubijemo Watarua, nema mogućnosti za drukčije objašnjenje, osim da me neka sila nepoznata smrtnicima (možda vrag ili neki demon) zavela na krivi put. Uporno sam joj ponovno i ponovno na uho šaptao istu stvar.

Konačno je podigla lice i rekla: ‘Da, moraš ubiti Watarua.’ Ne samo da mi je njen glatki pristanak bio iznenađujući, već sam u njezinom oku spazio neki tajnoviti bljesak kakvog ranije nisam uočio. Preljubnica – to je bila slika koju mi je tada pružila. Istodobno

razočaranje i užas – da, i prezir – grozničavo su mi bljesnuli kroz mozak. Da je to bilo moguće, istog bih trenutka povukao svoje obećanje. Tada bih je mogao optužiti da je preljubnica, i savjest bi mi se mogla skloniti u pravedno zgražanje. No, nisam bio u stanju tako postupiti. Priznajem da sam spremno shvatio potpunu nemogućnost toga onoga trenutka kad me najednom onako pogledala. Držanje joj se promijenilo kao da mi je progledala u srce. Zapao sam u tužnu muku dogovaranja kako joj ubiti muža, zbog straha od njene osvete ako ne bih proveo svoj dio zavjere. Taj me strah sada grčevito i uporno drži poput neke povijuše. Ako želite, smijte se mojem kukavičluku. To je djelovanje čovjeka koji nije znao koliko mu ljubavnica može biti niska. 'Ne ubijem li joj muža, ona će ovako ili onako na neki način ubiti mene. Moram ga ubiti, inače će ona ubiti mene.' Gledajući njezine oči koje su plakale ali bez suza, očajnički sam razmišljao. Nisam li uočio osmijeh na njezinim usnama i jamicu što se stvorila na njezinom blijedom obrazu čim sam se zavjetovao da ću joj ubiti muža? Oh, zbog toga ću prokletog obećanja dodati gnjusni zločin ubojstva najcrnjem srcu što se može zamisliti. Kad bih prekršio dogovor što ga treba izvršiti ove noći... Ne, moj zavjet to zabranjuje. To je više nego što mogu podnijeti. A kao druga stvar, bojim se njezine osvete. To je čista istina. No, ima još nešto što me goni na akciju. Što je to? Što li je ta silna snaga koja me sili, to moje kukavičko *ja*, da ubijem nedužna čovjeka? Ne mogu reći. Ne mogu reći. Ali možda... Ne, to je nemoguće. Prezirem je. Bojim je se. Mrzim je. A ipak, a ipak, moglo bi biti da je to stoga jer je volim.“

Nastavivši koračati, Morito više ništa nije rekao. U noći se čuje pjevanje neke balade.

*Ljudski je duh u tami.
Nema svjetla da ga obasja.
Plamti vatrom svjetovnih nastojanja
Da ode i nestane u trenu.*

Drugi dio: Kesin monolog

*Noću, pod svjetiljkom, Kesa, grizući svoj rukav,
izgubljena u mislima, stoji leđima okrenuta svjetlu.*

„Razmišljam dolazi li on ili ne dolazi. Gotovo je nevjerojatno da ne bi došao. Mjesec se već spušta, no ne čuju se koraci, da se možda nije predomislio. Ako ne dođe... Nadalje moram živjeti osramoćena, poput prostitutke. Kako sam si dopustila biti ovako izručena sramoti i zlu? Jer, neće mi biti bolje nego lešu odbačenom pored ceste. Bit ću obeščašćena i zgažena objavljivanjem moje sramote. A ipak, morat ću šutjeti kao da sam nijema. U takvom ću slučaju svoje žaljenje ponijeti u grob. Sigurna sam da će doći. Od trenutka kad sam mu pogledala u oči onog dana kad smo se rastajali, od tada sam uvjereni u to. On me se boji. Mrzi me i prezire me, a ipak me se boji. Zaista, da se mogu osloniti jedino na sebe, ne bih se morala pouzdati u njega. Ali, ja se oslanjam na njega. Oslanjam se na njegovu sebičnost. Oslanjam se na njegov podli strah što ga u njega nadahnjuje ta sebičnost.

No sada, kad se više ne mogu oslanjati na sebe, kakav li sam kukavni stvor! Do prije tri godine imala sam povjerenje u sebe i, nadasve, u svoju ljepotu! Točnije bi bilo reći 'do toga dana' nego 'prije tri godine'. Toga dana, kad sam ga srela u sobi doma moje tetke, pogled u njegove oči pokazao mi je moju rugobu zrcaljenu u njegovu duhu. Govorio mi je ljubazne i utješne riječi, gledajući kao da one ništa ne znače. Ali, kako bi srce žene ikad moglo biti utješeno kad je jednom spoznalo rugobu vlastite osobe? Bila sam umrtvljena, užasnuta, tugovala sam. Koliko je bolja bila sumorna nelagoda pomrčine Mjeseca što sam je kao dijete, u naručju svoje dojilje, vidjela – u usporedbi sa sablasnim očajem koji mi je toga trenutka pomračio duh! Nestale su sve vizije i svi snovi što sam ih nosila u srcu. Potiho me zavila samoća kišovitog svitanja. Dršćući od samoće, predala sam svoje tijelo koje je bilo kao mrtvo, u ruke čovjeka kojeg nisam voljela – u ruke lascivnog čovjeka koji me mrzi i prezire. Nisam li mogla podnijeti svoju samoću, kad mi je živo bila pokazana moja rugoba? Jesam li pokušala sve pokopati u tom trenutku delirija kad sam svoje lice prislonila na njegove grudi? Ili me je pokrenula puka sramotna pohota kao i njega? I sama pomisao na to obasipala me sramotom! Sramota, sramota! Pogotovo kad sam se izvukla iz njegova naručja, kako me je bilo stid!

Samoća i jad bez prestanka su mi dovodili suze na oči, unatoč nastojanju da ne plačem. Nisam tugovala samo stoga što sam bila obeščašćena, mučilo me i boljelo iznad svega to što sam bila prezrena poput gubava psa koga mrze i muče. Što sam od tada učinila? Toga se samo krajnje blijedo sjećam, kao da je to neka stvar iz daleke prošlosti. Sjećam se samo njegova tihog šaputanja: 'Ubijmo Watarua' i kako mi je, dok sam jecala, njegov brk dotaknuo uho. Onoga trena kad sam čula te riječi, osjetila sam se čudno obodrena. Da, osjetila sam se živahnom i svijetlom poput blijede mjesečine, ako se za mjesečinu može reći da je svijetla. Na kraju, nisu li me te riječi utješile? Oh, nisam li – nije li žena biće koje osjeća radost kad je voli muškarac, čak ako treba ubiti vlastitog muža?

Neko sam vrijeme nastavila plakati uz samotni i živahni osjećaj poput mjesečine. Kadli sam to obećala pružiti ruku pomoćnicu ovom ubojstvu mojega muža?

Sve do tada moj mi muž nije bio na pameti. Iskreno velim 'sve do tada'. Sve do toga vremena duh mi je n potpuno bio zaokupljen samim sobom i mojom sramotom. Tada sam vidjela sliku nasmijanog lica svoga muža. Vjerojatno mi je u tom času, kad sam mu se sjetila lica, plan bljesnuo duhom. Tada sam već bila odlučila umrijeti, i bila sam zadovoljna tom svojom odlukom. No, kad sam prestala plakati, podigla glavu i pogledala gore u njegovu pa vidjela kako se tu zrcalila moja rugoba, osjetila sam kao da je sva moja radost nestala. Sjetila sam se tame pomrčine Mjeseca što sam je vidjela dok sam bila uz svoju dojilju. Tada, kao da su se odjednom oslobodili svi zli duhovi što su vrebali pod krovom moje radosti. Hoću li zaista iz ljubavi za svog muža umrijeti umjesto njega? Ne; jedino zbog takvoga racionalnog izgovora želim okajati svoj grijeh što sam spavala s drugim muškarcem. Kako nemam hrabrosti počinuti samoubojstvo, osrednja mi je želja ostaviti dobar dojam na javnost. Ta mi se slabost možda može oprostiti. Pod izgovorom da umirem za svojega muža, nisam li se smjerala osvetiti zbog mržnje na me mojega ljubavnika, zbog njegova prezira i ružne pohote? To je provjereno činjenicom da je pogled u njegovo lice izazvao tajnoviti bljesak života poput blijede mjesečine, i tugom mi sledio srce. Umrijet ću ne zbog svojega muža nego zbog sebe. Umrijet ću da bi kaznila svojeg ljubavnika što mi je povrijedio srce i jer mu zamjeram

što mi je zaprljao tijelo. Oh, ne samo da sam nevrijedna života, ja sam i smrti nevrijedna.

No, koliko li je sada bolje umrijeti sramotnom smrću, nego živjeti. Na silu se osmjehujući, ponovljeno sam obećavala da ću mu pomoći ubiti mojeg muža. Budući da je bistra duha, iz mojih je riječi morao osjetiti kakve bi bile posljedice ako bi prekršio obećanje. Stoga se čini nemogućim da bi nakon takvog obećanja odustao od izvršenja. Je li ovo zvuk vjetra? Kad pomislim da se moje patnje od onoga dana konačno bliže kraju, osjećam se smirenom. Sutrašnjica neće propustiti prosuti svoje hladno svjetlo na moje tijelo bez glave. Vidi li ga moj muž, on će... no, neću misliti o njemu. Moj me muž voli. Ali ja nemam snage uzvratiti mu ljubav. Mogu ljubiti samo jednog muškarca. A upravo taj čovjek dolazi noćas da me ubije. Moj me ljubavnik muči tako da je i ovo zasjenjeno svjetlo za me prejako.“

Kesa gasi svjetlo. Uskoro se začuje tihi zvuk pomicanja zaslona i u sobu navre blijeda mjesečina.

PAUČINA

I.

Jednog je dana Buddha u raj u šetao rubom Jezera lopoča. Lopoči su cvali bisernom bjelinom, a iz zlaćanih pešćića i prašnika u njihovu sredinu širio se izniman miris. U raj u je bilo jutro.

Buddha je upravo zastao na rubu jezera, kad najednom kroz otvor među lišćem što je prekrilo površinu vode spazi ovaj prizor: utonule duboko pod jezerom lopoča prostirale su se ponor-sjene pakla. Kroz kristalno se bistru vodu moglo jasno vidjeti rijeku Stasa i Planinu igala – kao da ih se motri iz nekog podvodnog staklenog ćamca.

Na samome najdubljem dnu pakla ugledao je ćovjeka imenom Kandata kako se zajedno s drugim grešnicima previja u mukama. Taj je ćovjek bio težak razbojnik: palio je kuće, ubijao i poćinio mnoga druga zlodjela. No tijekom svog života ućinio je i jedno dobro djelo. Jednom je, putujući nekom gustom šumom, opazio sitnog pauka kako puže duž ruba ceste. Poželio ga je zgaziti. Ali kako je podignuo nogu, nadođe mu pomisao: „lako je to beznaćajno stvorenje, i ono ima dušu. Bila bi sramota da mu bez ikakva razloga i povoda oduzmem život.“ I poštedio ga je.

Gledajući tako u pakao Buddha se sjetio kako se Kandata bio smilovao pauku. I za uzvrat za to dobro djelo, pomislio je, pružit će mu mogućnost da se izbavi iz pakla. Srećom je upravo tog trena spazio rajskog pauka kako plete srebrnu svilenu mrežu na listovima lopoća boje žada. Meko je prihvatio nit paućine i kroz otvore među biserno bijelim cvjetovima lopoća spustio je skroz dolje, do samoga najdubljeg dna pakla.

II.

Tu, u podnožju pakla, zajedno s drugim grešnicima Kandata je naizmjenice tonuo i izranjao iz Jezera krvi.

Posvuda je bilo tamno kao u rogu i kad bi se u mraku tu i tamo nešto pojavilo, bio bi to neopisivo odvratani bljesak kakve bodlje sa sablasne Planine igala. Nadalje, svuda je naokolo vladala mrtva tišina kao na groblju i sve što se moglo ćuti bili su lagani jecaji i

muklo stenjanje što bi se svakog trenutka kidalo sa sprženih i osušenih usnica bijednih grešnika u jadu njihovih patnji – jer ljudi koji su bili pali ovdje na samo dno pakla toliko su umorni i iscrpljeni od tisuću i jednog mučenja da više nemaju snage ni glasno vikati i plakati. Tako se i nepopravljivi razbojnik Kandata previjao u mukama poput žabe što crkava, daveći se u Jezeru krvi.

Jednog se dana dogodilo da je podignuo glavu i zagledao se u mračno nebo iznad Jezera krvi. I tako je opazio nit srebrne paučine kako se iz visine, iz samog visokog neba, spušta prema njemu blistajući lagano u tihoj tmmini kao da se plaši ljudskih očiju.

Vidjevši taj prizor pljesne rukama od radosti. Uspije li se uhvatiti za tu nit i penjati se sve više i više, do njezina početka, sigurno će se izbaviti iz pakla. Ali ne samo to; ako sve bude dobro išlo, mogao bi se čak uspeti sve do samog raja. Tada više ne bi bio bacan na Planinu igala niti bi se davio u Jezeru krvi.

Čim su mu nadošle takve misli čvrsto je zgrabio nit objema rukama i počeo se iz sve snage penjati – sve više i više. A kako je bio iskusan provalnik, bio je u takvim stvarima vrlo spretan.

No pakao je tko bi znao koliko *mirijada* milja daleko od raja i, koliko god nastojao, nije mu bilo lako izaći. Nakon što se neko vrijeme penjao, bio je toliko iscrpljen da se više nije bio u stanju podići ni za centimetar.

Pa kako nije mogao učiniti ničega drugog, zastane da se odmori i viseći na niti zagleda se duboko, duboko dolje. Iznenadio se vidjevši kako se daleko ispod njega u tami izgubilo Jezero krvi – toliko se već bio uspeo penjući se iz sve snage. A odvratna Planina igala pod njim se tamno ljeskala. Uspije li tako dalje, mogao bi se izbaviti iz pakla čak i lakše negoli je prvotno bio mislio. Obavivši ruke čvrsto oko niti stao se smijati i vikati glasom kakav još nije bio izustio za svih ovih godina otkako je dospio u pakao: „Uspio sam! Uspio sam!“

No najednom primijeti kako se pod njim po paučini žustro penje bezbroj grešnika, sve više i više, poput kakve beskrajne povorke mravi. Kad je to vidio, Kandata zatrepta očima kao luđak i velika mu usta ostadoše razjapljena u čudu i stravi.

Kako li ta tanka nit paučine, za koju se činilo da mora puknuti već i pod teretom njega samog, može izdržati težinu svih tih ljudi? Ako nit pukne, on će pasti ravno natrag u pakao – nakon svih tih napora da

stigne dovle. Bilo bi užasno da se tako nešto dogodi. A u međuvremenu stotine su i tisuće grešnika iz tamnog Jezera krvi vrvjele oko tanahne blistave niti i penjale se uz nju iz svih snaga. Ako ne učini nešto – i to odmah – nit će sigurno prsnuti i pasti. I tako Kandata iz sveg glasa poviče: „Čujte, prokleti grešnici! Ta je nit paučine moja. Tko vam je dopustio da se njome penjete? Silazite, silazite, svi!“

Tanka nit paučine, koja do tada nije pokazivala znakova da bi mogla puknuti, u tom se trenutku prekinula na mjestu gdje je visio Kandata. Bio je bespomoćan. Nije stigao ni kriknuti; kovitlao se poput zvrka strmoglavo padajući u mračne dubine.

U noći je bez zvijezda i mjeseca preostao tek ostatak blistave niti paučine.

III.

Stojeći uz rub obale Jezera lopoča Buddha je promatrao sve što se zbivalo. Kad je Kandata poput teškog kamena potonuo na dno Jezera krvi, Buddha tužnog lica nastavi šetnjom.

Sigurno je u Buddhinim očima bilo krajnje tuge što je Kandatino ledeno srce željelo spas samo za sebe, zbog čega je bio kažnjen ponovnim padom u pakao. No lopoči u rajskom jezeru za takve stvari nisu marili.

Biserno bijeli cvjetovi leljali su se oko Buddhinih nogu. Kako su se njihali, iz njihovih se pestića u središtu cvijeta neprestano širio opojni miris i ispunjao zrak.

U raju se bližilo podne.

UŠI

I.

Dvadeset šestog dana jedanaestog mjeseca prve godine ere Genji (25. prosinca 1864.) sljedbenici *daimyôa*^[5] iz Kage, koji je bio zauzet čuvanjem sigurnosti Kyôta, otputili su se pod vodstvom Chô – Osumi-no-kamija na morsku pučinu pošavši od ušća rijeke Aji u Ôsaki, da bi sudjelovali u predstojećem kažnjavanju klana Chôshû.

Bila su tu dva podzapovjednika, Tsukuda Kyudayu i Yamagishi Sanjurô; na Tsukudinu su brodovlju bile postavljene bijele zastave a na Yamagishijevu crvene. Povijest bilježi da je to bio silno kićen prizor kad su njihovi *kompira*^[6] brodovi, svaki s po 500 *koku*^[7] tereta, isplovili iz ušća rijeke na pučinu, svi sa svojim crvenim i bijelim zastavama što su lepršale na vjetru.

No ljudi se na tim brodovima nisu osjećali ni najmanje viteški. Kao prvo, na svakom je brodu bilo po trideset četiri vojnika i četvorica mornara, ukupno trideset osam ljudi. Stoga su bili toliko stiješnjeni da je slobodno kretanje bilo nemoguće. Nadalje, usred svakog broda stajalo je toliko kaca za ribu napunjenih ukiseljenom repom da se gotovo nije imalo kamo stati.

Dok se na to još nisu nekako priviknuli, odvratn je zadah iz tih kaca svakoga koji ga je udisao ispunio nenadanom mučninom.

Konačno, kako je bio kraj jedanaestog mjeseca po starom kalendaru (prosinac), vjetar što je puhao na moru bio je toliko hladan da se činilo kao da im siječe meso. Naročito kad je zašlo sunce, uz ledeno more i vihor što je vitlao s Maye, pa su čak i zubi većine tih mladih samuraja sa sjevera cvokotali.

Na brodovlju je, nadalje, bilo obilje ušiju. A te nisu bile od one obične vrste koje se kriju u naborima odjeće. Vrvjele su na jedrima. Vrvjele su na jarbolima. Vrvjele su na sidrima. Uz nešto pretjerivanja, bilo je teško reći jesu li ti brodovi bili za ljude ili za uši. U takvu su preobilju, dakako, tuceti gamadi vrvjeli na odjeći. A gdje god su uši makar samo i taknule kožu nekog čovjeka, smjesta su se uznijele i okomile na nj dok ga nije obuzeo svrbež. Da je bilo samo pet ili deset komada te gamadi, nekako bi ih se moglo držati pod kontrolom; ali budući da ih je – kao što je već rečeno – bilo toliko da

su izgledale poput razasutih pregršti zrnja bijelog sezama, nije bilo nade da bi ih se moglo očistiti. Stoga su, podjednako u Tsukudinoj kao i Yamagishijevoj grupi, tijela svih samuraja na brodovlju bila crvena i otečena od ugriza na grudima i trbuhu i posvuda, upravo kao da imaju ospice.

No, koliko je bilo nemoguće kontrolirati uši, pogotovo ih je bilo nemoguće jednostavno pustiti na miru. Tako su ljudi na brodovima svoje slobodno vrijeme provodili loveći ih. Svi su se oni, počevši od glavnih vazala do nosača sandala, skidali i hodali naokolo, svaki sa šalicom za čaj, ubirući posvuda prisutne uši i skupljajući ih u šalice. Da si netko zamisli tridesetak samuraja, svakog od njih tek zagrnuto komadom platna, kako sa šalicom za čaj u ruci ovdje i ondje iz svih snaga nešto traže pod užadi ili ispod sidra, na tim *kompira* brodovima razvijenih jedara na zimskom morskome suncu, svatko bi u ove dane odmah pomislio da je to neka velika šala –no nije bilo manje istinito prije Restauracije negoli je danas da u suočenju s nuždom sve postaje ozbiljnim. Tako su ti brodovi bili puni golih samuraja, svaki od njih i sam poput neke velike uši što obitava na hladnoći i koji su strpljivo iz dana dan hodali naokolo marljivo drobeći uši na palubama.

II.

No na jednom od Tsukudinih brodova bio je i neki čudni svat. Riječ je o izvjesnom ekscentriku srednje dobi imenom Mori Gonnoshin, pješadijskom časniku s primanjima od sedamdeset bala riže i hrane za pet osoba. Začudo jedino taj čovjek nije hvatao uši. Stoga je, dakako, po čitavu tijelu bio prekrit ušima. Dok su se neke uspele do čvora njegova perčina, druge su mu prešle na rubove stražnje strane odjeće. No on unatoč tome nije na njih obraćao nikakve pažnje.

Ako biste pomislili da jedino tog čovjeka uši nisu grizle, bili biste ipak u zabludi. Poput ostalih, i on je bio prekriven s toliko crvenih mrljica da bi ga se moglo opisati kao išaranog bakrenim novčićima. Nadalje, sudeći po tome kako se češao, ne bi se reklo da ga nije svrbjelo. No bez obzira je li ga svrbjelo ili što su uši činile, on se pravio potpunoma ravnodušnim.

Ne bi ni bilo tako čudno da je sve to bilo prenavljanje, no kad bi vidio kako drugi marljivo skupljaju uši, govorio bi im:

„Ako ih lovite, nemojte ih ubiti. Stavite ih žive u šalice za čaj i ja ću ih uzeti.“

„Što ćete s njima kad ih dobijete?“ upita jedan od njih začuđena lica.

„Kad ih dobijem? Onda ću ih njegovati“, mirno odgovori Mori.

„Onda ćemo ih hvatati žive i dati vam ih.“ Budući da je neki časnik mislio da je to šala, radio je pola dana s još dvojicom ili trojicom i skupio nekoliko šalica živih ušiju. U dubini je duše vjerovao da će Morija usprkos njegovoj nastranosti dovesti u nepriliku ako mu ih ovako preda uz riječi: „Evo, njeguj ih!“ No onda, prije negoli je stigao išta reći, Morije sam započeo razgovor:

„Imate ih, zar ne? Uzet ću ih.“

Njegovi su drugovi bili zatečeni.

„Stavite ih ovdje“, reče Mori mirno otvorivši ovratnik svoje odjeće.

„Nemojte se sada u to upuštati pa da poslije budete u neprilici“, rekoše drugi, no on ih nije htio poslušati.

Tada su jedan za drugim istresli svoje šalice za čaj, kao ljudi što sipaju rižu u posude od pola galona i istresali uši niz Morijev vrat, na što je on, zadržavši miran izraz lica, pažljivo pokupio uši koje su se prosule i rekao kao da govori sam sebi:

„Hvala. Počevši od ove noći s ovima mogu toplo spavati.“

„Zar vam je toplo kad imate uši?“ – upita zaprepašteni časnik ne obrativši se nikome posebno; svi su gledali jedan u drugoga.

Tada Mori, popravivši pažljivo ovratnik svoje odjeće što je prihvatila uši, pobjednički pogleda unaokolo na sva ta lica i nastavi:

„U ovom se hladnom vremenu beziznimno svatko između vas prehladio; no što je s ovim Gonnoshinom? On ne kiše. Ne curi mu nos. Dapače, ni jednom nije osjetio groznice niti su mu ruke ili noge bile hladne. Što mislite, čija je to zasluga? Sve je to hvalevrijedno djelo ušiju.“

Prema Morijevu tumačenju, čini se da kad su uši na tijelu, moraju gristi, što vodi do svrbeža. Kad grizu, sigurno ćemo se željeti grepsti. Zatim, kad je cijelo tijelo izujedano, htjeti ćemo se i češati po čitavu tijelu. No, ljudsko je ustrojstvo čudesno i tako – dok se čovjek grebe gdje ga svrbi – mjesta gdje se češe postaju topla kao u vrućici. Tada,

kad mu je toplo, postaje pospan. Kad spava ne osjeća više svrbeža. Na taj način, ako na tijelu imamo mnogo ušiju, lako ćemo zaspati i nećemo se prehladiti. Iz tog razloga treba svim sredstvima čuvati uši i ni u kom slučaju ih ne ubijati.

„Stvarno, bit će da je tako, zar ne?“ reče nekoliko momaka uz odobravanje kad su čuli Morijevo objašnjenje.

III.

Nakon toga na tom se brodu formirala grupa ljudi koji su slijedili Morija i njegovu teoriju. Što se tiče toga da su njezini članovi, čim bi imali slobodnog vremena, pošli u potragu za ušima, ta se grupa nije razlikovala od ostalih ljudi na brodu. Jedina je razlika bila u tome što su ti sve ono što bi ulovili jedno po jedno brižno stavljali u njedra i pažljivo čuvali.

No u bilo kojoj zemlji i u bilo kojoj epohi rijetko kada biva da svi ljudi prihvaćaju učenje prethodnika u njegovu izvornom obliku. I na tom je brodu bilo mnogo farizeja koji su se suprotstavljali Morijevoj doktrini o ušima.

Na čelu ovih bio je pješadijski kapetan imenom Inoue Tenzo. I on je bio ekscentrik pa bi uvijek pojeo sve uši koje je ulovio. Kad je završio večeru, stavio je preda se šalicu za čaj i sjedio mljaskajući nešto što je očito bila poslastica pa je netko pogledao u šalicu i vidio da je puna ušiju što ih je bio ulovio te ga zapitao:

„Kakav im je okus?“

„Da vidimo. Rekao bih poput masne pržene riže“, reče.

Svugdje se može naći ljude koji ustima drobe uši, no taj čovjek nije bio jedan od njih. Svakog ih je dana jeo kao jednostavno i čisto lagano osvježanje. On je bio prvi koji se suprotstavio Moriju.

Nije bilo nikoga koji bi slijedio Inouea i jeo uši, no kao oporba Moriju pridružio mu se znatan broj ljudi. Po njihovu se mišljenju tijela ljudi zasigurno ne mogu ugrijati prisutnošću ušiju. Nadalje, u *Knjizi o sinovskoj odanosti* pisano je da naša tijela, kosu i kožu dobivamo od očeva i majki, a samo je izvorište sinovske odanosti u tome da ne povrijedimo roditelje. Nečuveno je i nedostojno odanih sinova da na tim tijelima hrane stvari poput ušiju. Stoga uši pod svaku cijenu treba istrijebiti. Ne smije ih se uzgajati.

U takvim je okolnostima s vremena na vrijeme dolazilo do rasprave između Inoueove i Morijeve grupe. I tako dugo dok su te svršavale samo u neslaganju nije bilo zla. No na kraju su se stvari od takvih početaka neočekivano razvile dotle da se počelo potezati mač.

To se zbilo ovako: Jednog je dana Mori od drugih dobio gomilu ušiju i metnuo ih u šalicu za čaj pa je ostavio u namjeri da ih brižno uzgaja kao inače; no, iskoristivši njegovu nebudnost, Inoue ih je pojeo prije negoli ga je Mori primijetio. Kad se Mori vratio, nije više ni jedna preostala. Tada ga je uhvatio bijes:

„Zašto ste ih pojeli?“ upitao je približavajući se Inoueu zgrčenih šaka i s vatrom u očima.

„Činjenica je da je idiotski uzgajati uši“, reče Inoue ravnodušno ne pokazujući baš nikakve želje da se s njim upusti u razgovor.

„Idioti su jesti uši.“ Morija je uhvatio bijes i udarajući šakom po oplati broda poviče:

„Pogledaj! Ima li na ovom brodu ikoga koga uši nisu zadužile? Između prihvaćanja tih ušiju i njihova jedenja ista je razlika kao između ljubavi i mržnje!“

„Ama baš se nikako ne sjećam da bi mi uši ikad bile učinile neku uslugu.“

„O, čak ako i nemate takva sjećanja, neizreciva je strahota iz puke obijesti uzimati živote živih bića.“ Nakon što su sa sve većom žestinom izmijenili još kakve dvije-tri napomene, Moriju se najednom zakrvavilo pred očima i on stavi ruku na balčak svojeg mača kestenjastih korica. Inoue, dakako, nije pokleknuo. Hitro je pograbio dugačku oštricu u crvenom toku i skočio na noge. Da ih nisu silom razdvojili goli ljudi što su naokolo uzbuđeno hvatali uši, vjerojatno bi jedan od njih izgubio život.

Prema pričanju čovjeka koji je sve to komešanje gledao vlastitim očima, obojica su, dok su ih ostali iz njihove družine čvrsto držali u rukama, još uvijek s pjenom na ustima vikali: „Uši – uši“.

IV.

I dok tako samuraji na brodu zbog ušiju umalo da nisu prolili krv, *kompira* su brodovi s 500 *koku* tereta, kao da su prema svemu tome potpuno ravnodušni, nastavljali sve dalje i dalje prema zapadu dok

su im crvene i bijele zastave lepršale na hladnom vjetru pod snježnim nebom na dugom, dugom putu radi kažnjavanja klana Chôshû.

BJELKO

I.

Bilo je poslijepodne jednoga proljetnog dana. Njuškajući po tlu pas je Bjelko skakutao duž tihe uske uličice porubljene s objiju strana nizovima pupajuće živice. Tu i tamo između živice cvale su trešnje. Kaskajući uz živicu Bjelko skrenu niz neku sporednu cestu. No, čim je zaokrenuo za ugao, naglo se zaustavi zapanjen onim što je vidio.

A imao je i zašto. Živoder u šarolikom ogrtaču, skrivajući iza sebe mrežu, prikradao se nekom crnom psu; a pas, ničeg ne sluteći, jeo je nešto što bi mogao biti kruh koji mu je živoder dobacio. No nije to samo po sebi bilo ono što je uzbunilo Bjelka. Doduše, bilo bi dovoljno vidjeti psa koji će, ne sluteći ništa, biti ulovljen. No strašno je pri tom bilo to što je taj pas bio njegov susjed Crnko – zapravo njegov bliski prijatelj. Kako bi često jutrom on i Crnko približili glave i jedan drugome njušili nosove!

Ne oklijevajući mnogo, Bjelko tek što nije povikao „Crnko, čuvaj se!“ – no tog trenutka živoder pogleda Bjelka i nije bilo sumnje da mu je iz očiju bljesnula prijetnja: „Hoćeš ga upozoriti, je li? Samo se pazi ili ću najprije uhvatiti tebe!“ Bjelko se toliko zgrozio da je zaboravio kako se laje i u trenu se pretvorio u kukavicu. Budno motreći živodera, Bjelko stane koračati natraške i, čim je živoder ponovno nestao iza živice, Bjelko izda nesretnog Crnka i pobježe.

A upravo se tada mreža spustila. Odzvanjalo je neprestano Crnkovo lajanje: ali Bjelko nije pokazao znaka ni da bi se zaustavio a kamoli da bi se vratio. Preskačući preko blatnih lokvica, šibajući i rasipajući šljunak, preskočivši prepreku s natpisom „Prolaz zabranjen“, prevrnuvši kante za smeće, nastavio je trkom a da se nije ni osvrnuo.

Vidi ga kako juri niz brežuljak! Aoj, čini se, tek što ga nije pregazio automobil! Bjelko jedva da zna je li živ ili sanja. Oh, onaj Crnkov očajnički glas još uvijek poput ose odzvanja u Bjelkovim ušima:

„Kjaan, kjaan; upomoć! Kjaan, kjaan; upomoć!“

II.

Bjelko se konačno dašćući vratio kući svojih gospodara. Kliznuvši kroz ulaz za pse pod crnim zidom trčao je duž niske drvene strehe dok nije stigao do pasje kućice u stražnjem dvorištu. Gotovo poput udara vihora Bjelko je uletio u busenje tratine. Sada, kad je stigao kući, nije se više bojao da bude uhvaćen u mrežu. Osim toga, tu su se na zelenoj travi veselo loptali njegov gospodar i gospodarica. Vidjevši to, Bjelko je bio sretan; mašući repom poskakivao je i umiljavajući se koračao prema njima. Gledajući ravno u njih Bjelko bez daha poviče: „Gospodarice! Gospodaru! Danas sam vidio živodera!“

Dakako, budući da dječak i djevojčica nisu razumjeli pasji jezik, čuli su tek „vau, vau!“ No, tko zna zašto, toga ga dana nisu čak ni potapšali po glavi, već se činilo kao da su zatečeni. To je začudilo Bjelka i on im još jednom pokuša objasniti:

„Gospodarice, zar ti ne poznaš živodera? To je grozan tip, zar ne, gospodaru? Ja sam pobjegao, ali susjed Crnko je uhvaćen.“

No dječak i djevojčica tek su se zgledali.

Počeli su razgovarati nekako čudno: „Čiji je to pas, Haruo?“

„Zaista, i ja se pitam – čiji li je to pas!“

Čiji pas? Sada se iznenadio Bjelko. On je posve jasno razumio riječi svoje gospodarice i gospodara. Jednostavno stoga što mi ne možemo razumjeti jezik pasa, smatramo da psi ne mogu razumjeti nas. A kako se samo varamo! Upravo zato što mogu razumjeti naš jezik, psi su u stanju naučiti kojekakve vještine. Ali budući da mi ne možemo razumjeti jezik pasa, i ne možemo vidjeti u mraku, i ne možemo slijediti neki tanani miris, zato, općenito, ne možemo naučiti što bi nas psi mogli poučiti; takvih znanja mi nemamo.

„Čiji sam ja pas? Ja? Ja sam Bjelko, pa to se razumije!“

No, kao i prije, gospodarica ga je čudno gledala. „Bi li mogao biti brat susjedova Crnka?“

„Možda je Crnkov brat“ duboko je razmišljao dječak igrajući se nekom batinom, „i ovaj je crn kao smola.“

Bjelko osjeti kako mu se na leđima nakostriješila dlaka. Crn kao smola? Pa to je nemoguće. Otkako je bio malo psetance bio je bijel poput mlijeka. Ali, istina je, kad je sada pogledao svoje prednje šape – ne, ne samo prednje šape, nego i prsa i trbuh i stražnje noge i rep što je elegantno mahao – sve je bilo crno kao dno tave – crno kao

smola! Crno kao smola! Bjelko, kao da je poludio, počne skakati, trzati se, propinjati se, bez prestanka lajući iz sve snage.

„Ma zaista, Haruo – čini mi se da je taj pas posve podivljao.“

Kako je kroz suze govorila, djevojčica je čučnula, no njezin mlađi brat se nije povukao, već je batinom hitro udario Bjelka po lijevoj plećki. Idućeg trena batina udari Bjelkovu glavu. Da bi izbjegao udarcima, Bjelko je pobjegao kao što je to bio učinio i pred živoderom. No dok je maloprije bježao čak dva *chôa*^[8], sad nije bježao ni jedan. Preko tratine, pod sjenom konoplje, bio je svijetlo obojeni jarak i kad je stigao do njega, okrenuo se prema svojoj maloj gospodarici i gospodaru:

„Gospodarice! Gospodaru! Ja sam Bjelko. Koliko god se činio crnim poput smole, ja sam ipak Bjelko!“ Jedva da je potrebno spomenuti da je Bjelkov glas drhtao od tuge i uzbuđenja. No nijedno od djece nije bilo u stanju uočiti Bjelkovih osjećaja. Djevojčica je čak zlurado primijetila: „Još uvijek tamo laje. Sigurno je to neki drski pas lualica, je li?“ i udarila je nogom o tlo. A Haruo također – Haruo je podignuo šaku šljunka i svom je snagom bacio prema Bjelku:

„Životinjo jedna, još si tu? Evo ti! I ovo! I ovo!“ Šljunak je letio bez prestanka. A ispod Bjelkova uha dotle je kuljala krv. Konačno se Bjelko, repa uvučenog među noge, povukao iza crne ograde. Pored njega veselo proleti bijeli leptir kome se u proljetnom suncu na krilima srebrno kupala prašina. Uzdahnivši dok se odmarao pod brzojavnim stupom, Bjelko je sneno zurio spram neba.

III.

Otjeran od svoje gospodarice i gospodara, Bjelko je lunjao ulicama Tokija. No kud bi god pošao, nije mogao zaboraviti da je crn kao smola. Bio je preneražen pred zrcalom neke brijančnice u kojem su se odražavala lica mušterija. Bio je preneražen pred mlakama na cesti u kojima se zrcalilo nebo iza kiše; bio je preneražen pred staklima izloga u kojima se ogledalo mlado lišće stabala uličnih drvoreda. Zaista, čak su i do ruba pune čaše crnog piva na stolićima kavane odražavale njegovu sliku. Što li će biti s njime? Vidiš li onaj automobil što je parkiran pred crtom? Onaj veliki crni automobil? Blještavi emajl karoserije automobila, kad hoda uza nj, odražava

Bjelka jasno poput zrcala. Ništa ga ne bi moglo tako uspješno odraziti kao taj veliki automobil.

Kako li je bio začuđen kad je vidio svoj odraz! Da ste mu samo mogli vidjeti lice! Bjelko je gorko plakao i glavom bez obzira pobjegao u park.

U parku je lagani povjetarac lepršao mladim listovima platana. Bjelko je pognute glave tumarao među stablima. Osim namreškanoj ribnjaka tu nije bilo ničega što bi odražavalo njegov lik. Jedini zvuk koji je čuo bio je šum pčela što su se kupile oko bijelih ruža. U mirnom je ozračju vrta Bjelko na trenutak uspio zaboraviti napast jada što ga je snašao kad je postao ružnim crnim psom.

Pa ipak, znao je da takva sreća ne može dugo trajati. Bjelko je kao u snu tapkao prema nekoj klupi podalje od puteljka, kad začuje vrisak nekog psa iza zavoja:

„Kjaan, kjaan; upomoć! Kjaan, kjaan; upomoć!“

U Bjelkovim je ušima stalno odjekivao taj zov.

„Kjaan, kjaan. Ti si kukavica. Ti si kukavica!“ Čim se okrenuo, počeo je trčati u smjeru glasa. No kad je dotrčao da bi vidio o čemu se radi, nije se pred njim pojavio živoder. Umjesto toga dva-tri dječaka u školskoj odori, valjda na povratku iz škole, izazvala su strku potežući za uže oko vrata nekog smeđeg psića. Psić se iz sve snaga otimao i neprestano zazivao pomoć. No djeca se nisu obazirala na njegovo zaklinjanje; samo su se smijala i vikala i udarala ga nogom u trbuh.

Bjelko se uz silovit lavež zaleti među djecu a da ni trena nije oklijevao. Iznenadena su se djeca začudila i uplašila. A Bjelko – pojava mu je bila divlja, oči u plamenu, zubi su zveckali poput noževa što sijeku – kao da će ih sad ugristi. Djeca su se razbježala na sve strane; jedno je u nedoumici skočilo preko cvjetnog nasada uz rub puteljka. Bjelko ih je gonio dva-tri *kena*^[9] a onda se vratio psiću. Podigao je glas kao da ga grdi:

„Sa! Dođi sa mnom. Povest ću te kući.“

Bjelko odmah potrči među drveće odakle je upravo bio došao. Smeđi je psić veselo pretrčao ispod klupe udarajući putem ruže i trkom slijedio Bjelka. Dugi mu se konop s vrata još uvijek vukao za njim.

Trajalo je dva-tri sata dok su se Bjelko i psić zaustavili pred nekom skromnom kavanicom. Iako je još bio dan, u sumračnoj je prostoriji kavane gorjelo crveno električno svjetlo, a limeni gramofon treštao je nešto poput recitacija uz pjesmu *Naniwabushi*. Zadovoljno mašući repom psić će Bjelku:

„Ja stanujem u ovoj kavanici *Taishô-ken*. Gdje vi živite, gospodine?“

„Gospodine – ja? Ja dolazim iz ulice koja je vrlo daleko odavde“, i zatim Bjelko uz tužni uzdah doda: „Onda, idem ja sada kući.“

„Ne, čekajte, gospodine! Je li vaš gospodar strog?“

„Moj gospodar? Zašto me pitaš tako nešto?“

„Ako vaš gospodar nije strog, prenoćite ovdje. Mojoj će majci biti drago da vam se može zahvaliti na vašoj ljubaznosti što ste me spasili. Kod nas ima mlijeka, riže s *kari* umakom i goveđih odrezaka – mnogo ukusnih stvari.“

„Hvala ti – hvala. Nemam sada vremena, no nekom drugom prilikom prihvatit ću tvoj poziv. Dakle, pozdravi svoju majku.“

Bjelko pogleda na nebo i otputi se pločnikom. Na nebu nad krovom kavanice mogao se vidjeti mladi mjesec.

„Gospodine! Gospodine! Molim vas – dajte bar...“

Psić je tugaljivo cvilio.

„Ne biste li mi tek rekli vaše ime? Ja se zovem Napoleon, no zovu me i Napoleon i Napo-ko. Koje li bi, gospodine, moglo biti vaše ime?“

„Ja se zovem Bjelko.“

„Oh, zar Bjelko? To je čudno ime za vas, gospodine, zar ne? Kad ste sav crn?“

Bjelkove su grudi otežale od uzbuđenja. „Svejedno – zovem se Bjelko.“

„Onda ću vas zvati striko Bjelko. Striko Bjelko, nemojte propustiti i uskoro dođite opet!“

„Dobro, Napo-ko. *Sayonara*.“

„Čuvajte se, striko Bjelko. *Sayonara! Sayonara!*“

IV.

A poslije toga? Što je bilo s Bjelkom? Nećemo prepričavati sve pojedinosti njegovih doživljaja, o čemu je već izvijestilo nekoliko novina i može biti da je svatko o tome već čitao. To je priča o crnom

psu koji je pomogao nekim ljudima čiji je život bio u opasnosti. Nadalje, nedavno je igrao popularni film „Hrabri pas“ zasnovan na Bjelkovim doživljajima. No ako vam možda ta priča nije poznata, možda biste voljeli pročitati nekoliko ovdje navedenih članaka:

Tokijske „Nichi-Nichi“ novine:

Ujutro 18. (svibnja) u 8.40 sati, dok se Ôu ekspres približavao križanju kod stanice Tabata, Sanehiko – najstariji sin g. Shibayama Tetsutarôa, službenika sa stanom u Tabati br. 123 – stajao je na željezničkim tračnicama i bio u smrtnoj opasnosti da ga pregazi nadolazeći vlak. Neki snažni crni pas dojurio je poput munje do križanja i spasio četverogodišnjeg Sanehika pred kotačima jurećeg ekspresa. Vlasti duboko žale što im je taj hrabri pas u gužvi nestao iz vida, pa nije bilo moguće uzvratiti mu službenom pohvalom.

„Tokio Asahi“ novine:

Supruga bogatog Amerikanca g. Edwarda Berkeleya ljetovala je u Karuizawi. U njezinu se ljetnikovcu pojavila velika zmija duga preko sedam *shakua* i napala njeno mezimče, perzijsku mačku. Najednom je dotrčao neki čudan crni pas i nakon dvadesetak minute borbe zario zube duboko u zmiju i ubio je. Odmah nakon što se to zbililo herojski je pas nestao. Gospođa je ponudila pet tisuća dolara nagrade za pronalaženje psa.

„Kokumin“ novine:

Tri učenika prvog razreda gimnazije koji su 7. (kolovoza) stigli u toplice ljetovališta Kamikôchija izgubila su se prelazeći Japanske alpe između planina Hotaka i Yurigatake. Vihor i kiša uništili su im šator i opremu i planinari su gotovo izgubili nadu da će preživjeti. No tada se pojavio neki crni pas što je došao iz doline kojom su đaci bili prošli i hodao ispred njih kao da im želi biti vodičem. Đaci su slijedili psa i nakon više od punog dana hoda konačno su stigli u Kamikôchi. No oni su izjavili da je pas, čim su se mogli vidjeti krovovi zgrada toplica, radosno zalajao i nestao u guštiku bambusa. Svi članovi grupe tvrde da je taj pas bio poslan od Božje providnosti.

„Jiji“ novine:

Na dan 15. (studenog) više od petnaest osoba poginulo je u požaru u Nagoyi. U tom požaru gradonačelnik Nagoye g. Yokozaki umalo da nije izgubio svoje voljeno dijete. Njegov je trogodišnji sin Takemori nepažnjom ostao na drugom katu i bio bi poginuo u požaru da ga nije neki crni pas uhvatio zubima i iznio. Kažu da je gradonačelnik izdao naređenje da se na području općine grada Nagoye zabranjuje uništavanje pasa lotalica.

„Yomiuri“ novine:

Oko 2 sata poslije podne na dan 25. (listopada) neki je sibirski vuk putujućeg zoološkog vrta grada Miyagija – koji je nekoliko dana bio velika atrakcija i privlačio gomile ljudi u javni park unutar dvorišta dvorca Odawara– najednom provalio iz kaveza, ranio dva čuvara i pobjegao u smjeru Hakonea. Odgovorne su osobe Odawara stoga proglasile izvanredno stanje i oko čitavog grada rasporedile kordon policije. Vuk se u 4.30 poslijepodne pojavio u Ulici Jûji-machi gdje se uhvatio u koštac s nekim crnim psom koji ga je konačno svladao. Policijski se kordon hitno skupio na tom mjestu i uskoro zatim vuka su ustrijelili. Kažu da je to bio vuk vrste *Lupus gigantix*, najdivlje pasmine. Sada je, međutim, nadzornik zoološkog vrta iz Miyagija izjavio da je vuk ubijen bez dovoljnog razloga; ljutito je prijetio da će podnijeti tužbu protiv šefa policije u Odawari... itd. itd. itd.

V.

Jednom kasno u jesenskoj noći, tijelom se i duhom umorni Bjelko vratio kući svojih gospodara. Njegova gospodarica i gospodar su, dakako, već odavno bili otišli spavati. Zaista, u to doba noći nitko više ne bi bio budan. U stražnjem dvorištu, nad vršcima stabljika konoplje, lebdio je bijeli kolut mjeseca. Rosom promočeni Bjelko polegnuo je pred svojom starom pasjom kućicom. Tu je započeo monolog pred svojim pustim drugom, Mjesecom:

„O Mjeseče, Mjeseče! Prepustio sam Crnka njegovoj sudbini. Vjerojatno je toga radi moje tijelo postalo crno kao smola. No, otkako sam bio odijeljen od svoje gospodarice i svojeg gospodara, borio sam se s mnogim nedaćama. U pojedinim trenucima, kad bih spazio svoje tijelo crnje od čađi, u meni su se probudili osjećaji srama zbog

mojeg kukavičluka. Da bih dokončao to svoje crno tijelo, skočio sam u vatru i čak sam se i s vukom borio. Pa ipak, začudo, kako su god nedaće bile teške, nisam izgubio života. Čak je i smrt pobjegla od mene kad sam joj pogledao u lice. Konačno, pun gorčine, odlučio sam si sam oduzeti život. Osjećam da bih bio tužan ako, prije negoli se ubijem, ne bih mogao bar na trenutak vidjeti svoju gospodaricu i gospodara. Naravno, kad me sutra nađu, sigurno će me opet zamijeniti s nekim psom lutalicom. Moj bi me gospodar mogao čak tući ili ubiti svojom batinom – no ništa ne bi bilo bliže želji mog srca negoli upravo to! O Mjeseče, Mjeseče! – Ne tražim nikakve druge milosti do li da vidim lice svoje gospodarice i gospodara. Ove sam se noći još jednom uputio čitavim ovim dugim putem samo iz tog jedinog razloga. Molim te, čim svane, daj da sretnem svoju gospodaricu i gospodara.“

Završivši monolog, Bjelko položi bradu u travu i utone u zdravi san.

„Ovo je zaista čudno, zar ne, Haruo?“

„Što je, sestro?“

Čuvši tihi glas svog gospodara, Bjelko širom otvori oči. Pred njegovom su kućicom stajali njegova gospodarica i gospodar začuđena lica gledajući jedno drugo. Bjelko spusti pogled na travu. Kad je postao crn, njegovi su gospodarica i gospodar bili upravo isto tako iznenađeni kao što se činilo da su sada. Sjetivši se svoje tuge onog vremena, Bjelko je čak požalio što se vratio kući. Tada – upravo tada – njegov gospodar najednom poskoči i glasno vikne:

„Tata! Mama! Bjelko se vratio!“

Bjelko?! Bjelko nehotice skoči. Njegova gospodarica, možda u strahu da ne bi pobjegao, uhvatila je Bjelka objema rukama i čvrsto ga zagrlila oko vrata. U taj čas Bjelko pogleda u oči svoje gospodarice gdje se u njenim crnim zjenicama jasno zrcalila pasja kućica. Svijetlo obojena kućica u sjeni visokog stabla platane – sve što se odražavalo u njenim očima bilo je kao što treba biti, a ispred pasje kućice – sitan poput zrna riže, sjedio je neki pas. Kakva je to bila vedrina, kakav divan osjećaj – vidjevši tog psa Bjelko se oduševio.

„Gledaj – Bjelko plače!“

Držeći Bjelka u čvrstom zagrljaju, sestra je pogledala prema gore, u bratovo lice. Vidi sad tog brata kako „očinski“ odgovara:
„Hmmm... sestro – ti također plačeš.“

MANDARINKE

Jedne sam oblačne zimske večeri sjedio u uglu vagona drugog razreda vlaka Tokio – Yokosuka i čekao zvižduk što najavljuje polazak. Iznenadilo me što u tom vagonu pored mene nije bilo drugih putnika. Začudo ni na peronu nije bilo nijedne osobe koja bi bila došla nekoga ispratiti. Jedini glas što se čuo bilo je povremeno tužno cviljenje nekog šteneta. Sve se to činilo dobro prilagođenim mojem raspoloženju. Umor i mučna dosada zaokupljali su me svojim tupim i teškim sjenama poput sivoga tamnog neba. S objema rukama duboko u džepovima nisam imao volje ni večernje novine izvaditi iz kaputa.

Nakon nekog se vremena začuo zvižduk, signal polaska. Naslonivši glavu na okvir prozora, osjećao sam se umorno ali udobno i čekao da se stanice počnu micati unazad, i sve dalje od mene. Tada sam začuo oštro klepetanje geta^[10] i prodoran glas čuvara pruge. Vrata mog kupea drugog razreda bučno su se otvorila i ušla je neka djevojčica od kojih trinaest godina. Istodobno je vlak uz trzaj polako krenuo. Stupovi perona, prolazeći jedan za drugim, zaklanjali su mi pogled; pojavila se neka cisterna kao da je krivo postavljena i jedan se nosač klanjao gospodinu koji mu je davao napojnicu. Sve je to nestalo za mnom kao u nekoj neodlučnosti što se oteže, dok je dim što je sukljao iz lokomotive udarao prema mojem prozoru. Osjetio sam da mi je lakše, zapalio cigaretu i pogledao djevojku što mi je sjedila nasuprot.

Bila je to seoska djevojka pomalo tupa izgleda, no ipak dovoljno zanimljiva da je motrim. Uočio sam njezinu frizuru s čvrsto zavezanim čvorom u obliku leptira. Ispucali su joj obrazi imali neki neugodno rumeni sjaj kao da ih je rukama natrijala. U krilu, nad kojim se njihao svijetlozeleni šal što joj je visio oko vrata, držala je neki veliki zavežljaj. Njezine grube hladne ruke čvrsto su obuhvatile zavežljaj i zgrčeno držale voznu kartu trećeg razreda kao da joj je to posljednja veza sa samim životom. Njezin grubi izgled i odjeća koja je odavala nedostatak ukusa nisu me se previše dojmili. Činilo se da je bila i priglupa – nije znala razlikovati vagon drugog od vagona trećeg razreda.

Zapalivši cigaretu i djelomično u želji da zaboravim njezinu prisutnost koja me je tištala, ovlaš sam razgledavao večernje novine što sam ih bio izvadio iz džepa i rasklopio na koljenima. Tada je blijedi polumrak što mi je padao na novine odjednom nestao u blještavom električnom svjetlu i dotle gotovo nečitljiva slova s nekoliko stupaca, neočekivanom jasnoćom bljesnu pred mojim pogledom. Vlak je upravo ušao u jedan od mnogih tunela pruge za Yokosuku.

Ovako osvijetljene novine govorele su tek o uobičajenim svakodnevnim događajima – problemu mira, ženicima i nevjestama, podmićivanju, komemoracijama i tako dalje. U trenutku kad smo ušli u tunel, dok sam mehanički preskakivao očima s jednog dosadnog stupca na drugi, učinilo mi se, gotovo kao halucinacija, da se vlak nastavio kretati obrnutim smjerom.

U međuvremenu, tu preda mnom sjedila je djevojka i činilo se da u ljudskoj spodobi utjelovljuje svu vulgarnost stvarnosti. Stalno mi je bila pred očima. Vlak, tunel, djevojka, večernje novine pune tričarija – sve su to bili tek simboli nerazumljivog i zamornog života. Sve je bilo apsurdno. Odložio sam novine što sam ih bio čitao i naslonivši glavu na okvir prozora zatvorio oči kao da sam u nekom drugom svijetu.

Prošlo je nekoliko minuta. Najednom sam se bez vidljiva razloga osjetio preneraženim i pogledavši naokolo, shvatio sam da se djevojka sa suprotne strane premjestila na sjedalo do mojega – i vidio kako iz sve sile nastoji otvoriti prozor. Teški se okvir nije dao pokrenuti. Ispucali hladni obrazi postali su joj crveniji negoli su bili i povremeno se uz buku vlaka moglo čuti njezino dahtanje. To je bar bilo nešto prema čemu sam mogao osjetiti trunak simpatije.

No mogao sam vidjeti i to da smo pred ulazom u idući tunel. Obronci brda zarasli visokom travom isticali su se u sumraku i nad nama se naglo zatvarali. Djevojka je još uvijek nastojala otvoriti prozor koji je bio zatvoren jer smo trebali proći kroz tunel. Nisam znao zašto ga je željela otvoriti i pretpostavljao sam da joj se to tek tako prohtjelo. Tako sam sjedio osjećajući se nekako kivno i promatrao kako njezine ruke očajnički nastoje podignuti okvir prozora. Najednom, vlak uz silnu buku uleti u tunel i u istom se trenu prozor uz tresak otvori. Kroz kvadratnu rupu prozora kuljali su oblaci

crne čađi i ispunili čitav kupe. Dim mi je sunuo u lice previše nenadano a da bih se dospio rupčićem zaštititi, a kako i inače imam teškoća s disanjem, gotovo sam se počeo gušiti. Čvor u njezinoj kosi u obliku leptira lepršao je u struji crnog zraka. Djevojka se nije ni najmanje obazirala na mene. Ispruživši vrat kroz prozor gledala je ravno naprijed u smjeru kretanja vlaka. Oči su mi bile prikovane za siluetu njenog lica u električnom svjetlu prigušenom dimom. Da tada vagon nije i opet naglo izletio iz tunela na svjetlo dana i da u nj nije prodro svjež miris zemlje, sijena i vode i istjerao zagušljiv dim, nesumnjivo bih je oštro ukorio i naredio joj da zatvori prozor jer sam dotle jedva nekako prestao kašljati.

Sada je, međutim, vlak već izišao iz tunela i približavao se malom križanju u predgrađu nekog gradića okružena brežuljcima. Pored križanja stajala je prljava skupina slamom prekrivenih koliba i kućica pokritih crepovima. U sumraku se tromo vijorila bijela zastavica skretničara. Upravo kad je vlak izišao iz tunela, pojavila su se na tom turobnom križanju tri dječaćića rumenih obraza, stojeći jedan do drugoga.

Svi su bili sitni i kao zakržljali i pritiješnjeni pod oblačnim nebom. Odjeća im je bila iste boje kao i turobni gradić u kojem su živjeli. Istoga trena kad su ugledali vlak što se približavao, pogledali su gore i podigli ručice pa otvorivši usta poput malih ptica iz sveg glasa izvikivali sretan put.

Djevojčica, koja je kroz prozor vlaka nagnula pola tijela, ispružila je ruke i mahala lijevo i desno. I onda, kao iz modrih nebesa, na glavice je djece palo pet-šest mandarinki obojenih toplom plamenom bojom sunca tako da mi je srce počelo lupati pa onda na koju sekundu kao zastalo.

Promatrao sam taj prizor zaustavljena daha jer sam u tom trenu shvatio sve. Djevojka, koja je vjerojatno pošla nekamo na rad, bacila je te mandarinke što ih je držala na krilu svojoj sitnoj braći kao iznenađenje i nagradu što su došli do križanja da velikoj sestri koja napušta dom požele sretan put.

Križanje u predgrađu ovog samotnog gradića u večernjem sumraku, tri mališana što su vikala poput ptica i blistave mandarinke što su im padale nad glavama – sve to što je došlo i prošlo u treptaju oka neizbrisivo mi se usjeklo u srce.

Osjećao sam se kao da je u me navro život. Duboko dirnut lagano sam se okrenuo i pogledao djevojčicu kao da je to neka druga osoba. Eto, već se bila vratila na svoje sjedalo nasuprot meni gdje se prvotno bila smjestila, zavivši hladne obraze u svijetlozeleni šal. U raspucanim rukama, na velikom zavežljaju na krilu, čvrsto je držala svoju voznu kartu trećeg razreda – poput dragocjena blaga.

Tada sam po prvi put na trenutak posve zaboravio na težak umor i mučnu dosadu i izgubio iz vida nerazumljivi apsurd vlastitog zamornog i praznog života.

USAHLA POLJA

Sinoć nisam spavao, pa kako su mi na umu bili stihovi jedne *haiku* pjesme, pozvao sam Jôsôa i Kyoraija, izdiktirao pjesmu Donshûu i zamolio ih da je pročitaju:

*Bolestan na putu –
Snovi se kovitlaju
Usahlim poljima.*

Dvanaesti dan deseti mjesec sedma godina ere Genroku^[11] (1694.)... Snene je oči trgovaca Ôsake privukao prolazni žar jutarnjeg neba, koji kao da je – visoko iznad crijepom pokrivenih krovova – prijeteći nagoviještao zimske oluje. No srećom nije bilo kiše da zamagli vrhove ogoljelih vrba i, kako su se oblaci razrjeđivali, zimski je miran dan postajao sve svjetlijim. Rijeka što je tekla između nizova kuća činila se kao da miruje – a njezina blijeda boja nekako i nije bila hladna. Debelo pak zakukuljeni ljudi što su prolazili obalom, ljudi u kožnim dokoljenicama – svi su se kretali sporo kao da ne mare za hladni zrak. Boja zavjesa na trgovinama, promet vozila, zvuci nekog *samisena*^[12] iz kazališta lutaka u daljini – sve je to u treperenju tihog zimskog dana bilo toliko mirno da je gradska prašina nesmetano počivala na ukrasnim glavama mosta.

Toga je dana u Midomae Minami-Kyûtaromachiju, u stražnjoj sobi kuće gdje je živio Hanaya Nizaemo, iznemogao ležao na leđima uvaženi Matsuo Tosei, nadaleko poznat kao Bashô – majstor *haikua* svojeg vremena, okružen učenicima što su došli izbliza i izdaleka. Iako tek u pedeset prvoj godini života, uskoro će prestati disati „kao što opada toplina pepelom prekrivenog uglja“. Bilo je upravo prošlo pola pet poslijepodne. Razdjelna je *fusuma*^[13] bila uklonjena iz stražnje sobe i plavi se dim tamjana što je tinjao kraj uzglavlja lagano podizao u tankoj vrpici. Jedino sumorno u toj sobi bilo je svjetlo koje je probijalo kroz papir svježije oblijepljenog *shôjia*^[14] što je zatvarao pristup zimi iz vrta ledilo je tijelo, probadaju i do kostiju. Poredani oko Bashôa koji je mirno ležao u postelji pokraj tih *shôji* vratiju bili su: najprije liječnik Mokusetsu s jednom rukom pod pokrivačem, prateći namrgođenih obrva treptavo bilo. Skutren otraga sjedio je Jirobe,

stari sluga što je upravo doputovao s majstorom iz Ige, i u molitvi tiho zazivao Buddhu. Također posve blizu Mokusetsua bio je svima dobro poznati Shinshi – krupni Shinshi Kikaku, nadimajući grudi svog svilenog ogrtača dok je motrio majstora, zajedno s plećatim Kyoraijem, dostojanstvenim u svojoj obojenoj *kempô*^[15] odjeći. Iza Kikakua bio je Jôsô – s lipovom krunicom ovijenom oko zglavaka ruku i položajem tijela koji je tome nekako usiljeno odgovarao, izgledao je kao budistički redovnik. Idući je bio Osshû – kako mu se produbljavala tuga, nije se mogao suzdržati od uzdaha. Pomno motreći Osshûovu žalost i namještajući rukave starog svećeničkog ruha bio je tu čovjek malena rasta, poput djeteta, nedruževne brade okrenute u stranu: to je bio Inenbo koji je sjedio sučelice Mokusetsuu a usporedo s crnomanjastim tvrdoglavim Shikôom. Poput tih, međutim, bilo je još mnogo učenika što su sjedili zdesna ili slijeva od majstorove postelje – svi bez daha, nevoljni da odu. U to je vrijeme bio tek jedan koji je, klečeći u kutu sobe, jecao previše tihim glasom a da bi time poremetio lagani tok dima tamjana uz uzglavlje. Bashô je nešto ranije hrapavim i hroptavim glasom izustio svoje posljednje drhtave riječi; zatim je, činilo se, poluotvorenih očiju pao u komu. Na njegovu lagano kozičavu licu kosti su bile oštro zacrtane, a smežurane su usnice već mnogo prije izbljedjele. No posebno je bila tužna boja njegovih očiju – oči su sanjivo zurile i izgledalo je kao da iznad stropa sobe besciljno traže bezgranično hladno nebo.

*Bolestan na putu –
Snovi se kovitlaju
Usahlim poljima.*

A sada je možda i on sam besciljno gonjen snovima bez mjeseca kroz ona prostrana sumračna polja – kao u svojem posljednjem *haikuu* od prije samo nekoliko dana.

„Vode“, reče Mokusetsu i tiho se okrenu prema Jirobeu. Stari je sluga držao pripravljene posudice s vodom i *haneyôji-pero*^[16] i lagano ih primaknuo k majstorovu uzglavlju; tada se, kao da se nečeg prisjetio, ponovno svim svojim bićem predao usrdnoj molitvi za Bashôovu dušu. U svom je priprostom i čistom srcu taj čovjek

punom odanošću osjećao obavezu da za Bashôa i sve koji su prešli u nirvanu traži milost Buddhe Amide – toliko mu je vjera bila duboka.

Upravo u času kad je zatražio vode, liječnik Mokusetu je, kao uvijek, posumnjao je li ispunio svoju ulogu; no uskoro zatim Bashô je prikupio snage i bez riječi se pokrenuo prema Kikaku koji je sjedio do njega. Tada se naokolo Bashôove postelje produbio osjećaj napetosti što je treperio u srcima koja su s njime suosjećala. Međutim, u isto se vrijeme u napetu atmosferu uvukao i neki osjećaj olakšanja da je konačno došao taj neizbježni trenutak sudbine. Pa ipak, nitko toga nije priznao – taj je osjećaj olakšanja bio toliko delikatan da je i neposredni i otvoreni Kikaku ustuknuo pročitavši u Mokusetuovim očima isti taj osjećaj olakšanja kad se dogodilo da su im se sreli pogledi. Naglo je otklonio oči i sabrano prihvatio *haneyôji*.

„Dopusti“, reče Kyoraiju koji je sjedio pokraj njega i zatim, umočivši *haneyôji* u posudicu s vodom, zakoraknu svojim debelim nogama te širom otvorenih očiju pogleda dolje na majstora. Iskreno govoreći, Kikaku mora da je zamišljao kako će oproštaj s majstorom sigurno biti tužna stvar, no kad je prihvatio vodu da bi izvršio taj obred, suprotno njegovu očekivanju dramatičnosti toga čina, stvarni su mu osjećaji bili osjećaji ravnodušnosti. Nadalje, kad je vidio kako je izgled njegova majstora bio iznad svakog očekivanja čudan, osjetio je toliko zaziranje da je jedino što je želio bilo otkloniti oči s te smrtne postelje – toliko su majstorove kosti i meso djelovali unakaženo. Iako sam rekao da je to bilo zaziranje, to još ne objašnjava stvarne okolnosti jer, kao što nevidljiv otrov utječe na djelovanje tijela, tako je ovo bio neki osjećaj odvratnosti koji je bilo teško podnijeti. Je li to onda značilo da je ovakvom igrom slučaja na majstorovo umiruće tijelo izlio vlastitu antipatiju prema svim oblicima rugobe? No evo – u njegovoj vlastitoj radosti življenja, tu je bila smrt – samom svojom prirodom ugrožavala je njegove misli. U svakom je slučaju njegova neizreciva nelagoda bila tolika da mu u srcu nije bilo nikakve tuge nad iznurenim licem umirućeg Bashôa; i tako je Kikaku, navlaživši one tanke ljubičaste usne, s grimasom na licu žurno kliznuo unatrag. U tom je trenutku povlačenja srcem sunuo osjećaj samoprijegora – no zaziranje od Bashôa bilo je nesumnjivo previše snažno a da bi se mogao obazrijeti na etiku tog osjećaja.

Idući koji je iza Kikakua na Mokusetsov znak prihvatio *haneyôji* bio je Kyorai; kao da je izgubio hladnokrvnost i oklijevao. Za njega koji je, nakon što je svima oprezno povlađivao, stekao glas skromna čovjeka, mora da je bilo nečeg bljutavog u dojmu kad je gledao lice iznemoglog i ispaćenog starog *haiku* pjesnika – neka čudna mješavina zadovoljstva i grižnje savjesti. No to zadovoljstvo i ta grižnja savjesti, poput sjene i sunca, nosili su u sebi sudbinu što ga je saplela; već je nekoliko dana osjećao kako ga ponizuje. Naime, čim je saznao da majstor leži tako teško bolestan, došao je ovdje ravno iz Fushimija, hitajući do Hanayina doma, ne obazirući se na dubine noći i otkako je pokucao na vrata za čitave dane ni jednom nije zanemario podvoriti majstora, što god bi mu zatrebalo. Pored toga, zaklinjao je Shikôa da mu pomaže i poslao nekog čovjeka u hram Sumiyoshi Daimyojin naručiti molitve za majstorov oporavak. Također, raspravljao je s Hanayaom Nizaemonom o pitanjima nabave raznih stvari i u svakom je pogledu postao gotovo poput kotača kola pomažući gdje god je mogao. A ostali mu za to ni u koliko nisu bili obavezni. No ipak, u toj predanosti da se brine za majstora, u svojem je srcu toplo i duboko zasijao neko zadovoljstvo.

Zaista, u pozadini njegova ponašanja jedino mu je taj skroviti izvor zadovoljstva bio pokretačkom snagom tako da nikada nije zakazao: da nije tako, taj čovjek ne bi bio brbljao kao što jest kad je sa Shikôm bdio uz svjetlo papirnate svjetiljke; bilo je to zabavno ćaskanje kad je isticao što zapravo znači sinovska vjernost i kako je njegova odanost majstoru u nekom smislu poput one što je osjeća prema roditeljima – tako je, eto, nadugačko podsjećao. No, usred svog zanosa primijetio je na zlobnom Shikôovu licu posprdni smijeh i kad je taj osmijeh jednom bljesnuo, u Kyoraijevu se srcu probudio neki nesklad. Tada je ustanovio da je korijen tog nesklada upravo njegovo zadovoljstvo samim sobom i počeo ga je kritizirati.

Pa ipak, kad je idućeg dana njegovao majstora, tako teško bolesnog od nepoznate bolesti, upravo mu je zabrinutost oko tih okolnosti bila razlogom da na vlastite napore gleda sa zadovoljstvom. I onda, kako je bio zaista pošten, takvo mu je zadovoljstvo samim sobom nesumnjivo moralo izazvati osjećaje posramljenosti. Od tada je svaki Kyoraijev čin bio zakočen protuslovljem tog njegovog zadovoljstva i grižnje savjesti. A kad je

slučajno spazio vlastito nasmiješeno lice odraženo u Shikôovim očima, postao je još svjesniji svojeg samozadovoljstva i kao posljedicu toga osjetio još veće gađenje nad samim sobom. Tako je to, međutim, potrajalo mnogo dana. Kako je već bio tankoćutan u pitanjima etike, a i slabih živaca, kad je sada bio uz majstorovo uzglavlje i obavljao te posljednje obrede, staloženost ga je potpuno napustila; kako je u srcu bio suočen s takvim proturječjem, nije se kajao bez razloga. Stoga, kad je prihvatio *haneyôji*, čitavo mu se tijelo nekako čudno ukočilo; i, kad je navlaženim čuperkom taknuo Bashôove usne, uzbuđenje mu je bilo toliko da je u svojoj revnosti počeo podrhtavati. No, srećom, iz očnih su mu se kapaka prolile suze upravo kad su učenici gledali u nj i tako su svi oni, pa i zajedljivi Shikô, pomislili da mu je uzbuđenje uzrokovano tugom.

Ponovno popravivši leđa svoje *kempô*-odjeće, Kyorai se konačno, vrpoljeći se, vratio na svoje mjesto i dodao *haneyôji* Jôshû koji se nalazio iza njega. Taj je stari i vjerni učenik spuštenih očiju nešto nejasno mrmljao i nježno vlažio Bashôove usne; bilo je nečeg svečanog u njegovu ponašanju. No u tom je ozbiljnom času iz kuta sobe najednom odjeknuo smijeh – bolni smijeh. Ali ne – iz dna se utrobe podignuo glasni smijeh, dizao se, osuđen u grlu i na usnama, dok se nije, u nemogućnosti da bude svladan, raspao kroz nozdrve.

No, jedva da je potrebno reći – to nije bio pravi smijeh. Obuzdavana dok nije provalila iz grudiju, bila je to Seishuova jadikovka; on se prepustio plaču. Nije bilo sumnje da je to bio izraz duboke tuge. I teško da je bilo ikoga među učenicima koga to nije podsjetilo na glasoviti majstorov *haiku*:

*Potresi se, grobe –
Naš glas što rida
Jesenji je vjetar.*

Dirnut teškom atmosferom koja je dostigla vrhunac Seishuovim oplakivanjem, Osshû je – i sam se gušeći u suzama – osjetio kako mu raste neraspoloženje prema pretjeranom iskazivanju emocija; ili, ako to nije dobro rečeno, onda prema njegovu vlastitu nedostatku snage volje da se suzdrži i ne brizne u glasni plač. Takvo je nelagodno stanje moglo nastupiti tek onda kad je emocija bila

prigušivana intelektualnim rasuđivanjem. I tako, budući da je njegov intelekt bio dirnut Seishuovim iznenadnim iskazivanjem žalosti – a ne njegovo srce –na oči su mu navrle suze. No čak dok je na Seishuovo oplakivanje gledao svisoka kao na znak slabosti a na vlastite suze kao na sramotu, bio je prisiljen priznati vlastitu slabost u tome što se prepustio osjećajima. Kako je sjedio s rukama na koljenima, oči su mu se napunile suzama i počeo je jecati. Ali, Osshû dotle nije bio jedini koga su nadvladale suze. Činilo se da je sumorna hladnoća prostorije istodobno bila isprekidana povremenim jecajima i drugih učenika naokolo Bashôove postelje.

Među tim zvukovima boli Jôsô se tiho povukao na svoje mjesto; oko zglavaka ruku bila mu je obavijena lipova krunica. Poslije njega majstorovu se uzglavlju uputio Shikô koji je sjedio nasuprot Kyoraiju i Kikakuu. Shikô Tôkabô bio je opće poznat kao cinik i nije trebalo očekivati da će ga atmosfera koja je tu vladala potaknuti na suze. Kao uvijek, izraz lica toga tamnoputog čovjeka djelovao je kao rujanje i kad se prostodušno sagnuo da *haneyôji*-perom takne majstorove usne, ta se njegova opakost još uvijek nekako čudno osjećala. No čak se ni on nije pokušao boriti protiv duboke emocije trenutka. „U mom su duhu kosti što ih bije vjetar izložene nevremenu na poljima.“

Nekoliko dana prije, majstor nam se zahvalio riječima: „Ležeći na travi i prihvativši zemlju da mi bude jastukom, očekivao sam da ću umrijeti; no sada, na ovakvom *futonu*^[17], tako mekom, kad mi ovako može biti ispunjena najdraža želja – to je čudesnije od ičega drugog.“ No zapravo se činilo da se Hanayina prostorija nije mnogo razlikovala od usahljeh polja.

I Shikô je pomislio: „Kad sam navlažio majstorove usne, sjetio sam se da sam – kad je bio izrekao riječi – osjetio da će to biti njegove posljednje riječi. Pa čak i sve do dan prije u duhu sam planirao posthumnu zbirku majstorovih *haikua*. I konačno, sve do danas, upravo do ovog časa, promatrao sam – moje su ga oči ispitivale kao da sam zainteresiran kako kroči k smrti. A sada je za me ironija kad nalazim da nisam bio iznad toga da učinim daljnji korak i razmatram kako bih jednog dana pisao o trenucima umiranja majstora. Dok sam služio majstora, moja se zebnja nije sudarala neposredno s majstorovom smrću već s posljedicama te smrti – ugledom drugih

škola – interesima tamošnjih drugih učenika – pa i mojim vlastitim interesima. I kao što je Bashô s vremena na vrijeme razmišljao o beskrajnim usahlim poljima ljudskog života, tako je i sada polje u kojem je sam bio izložen bilo isto tako opustošeno. Svi mi, njegovi sljedbenici, nismo žalili što odlazi majstor, već smo žalili sebe koji gubimo majstora. Ne tugujemo što je majstor našao smrt u usahlim poljima, već tugujemo nad nama samima koji smo u sumraku izgubili majstora. Ali, što se tiče moralne osude – kako kriviti one od nas koji su po svojoj prirodi bez srca?“ Na taj je način, uronio u toliki pesimizam da mu se čak i silno radovao. Kad je izvršio dužnost vlaženja majstorovih usana, Shikô je vratio *haneyôji* na njegovo mjesto pokraj posudice s vodom i zatim prezrivo pogledao na one učenike koji su se davili u suzama, pa se onda ležernim kretnjama vratio na svoje mjesto.

Kao što je i prijaznog Kyoraija, suočena sa Shikôovom ravnodušnošću, svladala nesigurnost, tako je i činjenica da je Kikakuovo lice obuzeo neki čudan i zagonetan izraz, ukazivala na to da ga je nekako mučio taj Tôkabô (Shikô) kojem je narav bila takva da je bio ravnodušan prema svemu.

Nakon Shikôa Inenbo je sad bio taj koji je preko *tatamija*^[18] vukao skute svoje crne budističke odjeće. Puzao je polako naprijed, previše zaplašen da bi gledao majstora, čija je smrt neposredno predstojala. S blijeda je majstorova lica nestalo još ono malo krvi i ponekad između navlaženih usana nije bio prošao ispušten dah – kao da je zaboravio disati. A onda pak, kao da se opet prisjetio, grlo bi mu se proširilo da bi propustilo slabi izdisaj. Tada mu se duboko dolje u dušniku nekoliko puta začulo slabašno hroptanje i grgutanje. Disanje mu je postajalo sve tromije. Sada je Inenboa, upravo kad je trebao bijelim vrškom *haneyôjia* taknuti usnice, najednom zahvatila strava: nadirao je bezrazložni strah, ni u kakvoj vezi s tugom pri rastanku od majstora, strah da bi idući koji će umrijeti mogao biti on sam. Međutim, iako je taj strah bio bezrazložan, ali kad je jednom provalio, jedva je uspijevaobuzdati sama sebe da mu se odupre. Tom je čovjeku strah od smrti bio toliko u krvi i mesu da bi i onda kad je bio na uobičajenom hodočašću uvijek bio neprirodno preosjetljiv prema toj stravi i u takvim bi prigodama doživljavao neku čudnu jezu tako da bi mu se cijelo tijelo kupalo u znoju. Zato, kad bi čuo o smrti neke

osobe – osjećao se nekako sigurnim jer on nije bio taj koji je umro. Ali, ukoliko bi razmišljao o tome što bi se dogodilo kad bi on sam umro, tog bi čovjeka, naprotiv, svladao strah. Okolnosti oko Bashôa nisu bile iznimka. Dok Bashô još nije bio tako blizu smrti... no kad je sjajno zimsko sunce blistalo na *shôjiu* i kad su tako snažno zamirisali sunovrati što ih je poklonila Sonojô, a svi su se prisutni skupili oko majstorova uzglavlja da bi za utjehu majstoru u njegovoj bolesti skladali *haiku* – i on je, kao što je odgovaralo takvim okolnostima, skladao *haiku* dok se kolebao između osjećaja olakšanja i straha. On nije zaboravio onog prvog kišovitog hladnog zimskog dana kad je Mokusestu zabrinuto nagnuo glavu vidjevši da majstor neće jesti ni kruške koje je inače toliko volio; zatim se olakšanje stopilo s nelagodnošću, a uskoro je ta nelagodnost proširila svoju pomalo hladnu i mračnu sjenu užasa čitavom Inenbovom dušom – kao da je on taj koji će idući umrijeti. Stoga je, sjedeći pored jastuka dok je vjerno vlažio majstorove usne, Inenbo bio uklet zlim urokom takva straha; gotovo se činilo da u ovom posljednjem trenutku ne može gledati majstorova lica. Samo se jednom pričinilo da će pogledati ravno u njega; no toga istog trenutka iz Bashôova se dušnika začuo lagani zvuk nakupljene sluzi, pa čak kad je Inenbo pogledao, nekako je izgledalo da mu je ponestalo hrabrosti. „Ja sam taj koji će umrijeti poslije majstora!“ Ušni su mu bubnjići stalno bili na udaru tog glasa koji je opominjao; i dok se njegovo sitno tijelo šćućurilo kad se vratio na svoje mjesto, Inenbovo je oporo lice postalo još oporijim kako je nastojao izbjeći pogledima ostalih i usmjerio pogled prema gore.

Poslije Inenboa slijedili su Osshû, Seishu, Mokusestu, koji su kao i svi ostali nazočni redom odlazili ovlažiti majstorove usne. Kako im se broj smanjivao, tako je Bashôovo disanje postajalo sve slabijim. Dušnik se više nije pomicao; sitne kozice, poput voska na malenom licu, izbljedjela boja očiju koje su buljile u daleki prostor, srebrna bradica što je izbijala iz brade – sve je bilo smrznuto u beživotnost i činilo se da mu duša sniva o nebu kamo se kretala. Tamo na mjestu iza Kyraija, stari je vjerni poklonik *zena*, Jôsô spustio glavu osjetivši da mu srcem teče bezgranična tuga i bezgranična utjeha, sve jače kako je Bashôov dah bivao slabijim. Ne treba gubiti vrijeme objašnjavanjem tuge, no utjeha – to je bila neka čudna takoreći vedrina, poput svježeg svjetla zore što se širi tamom; iz časa u čas

svjetovne bi misli bile odbačene i, kao što se moglo očekivati, čak su mu se i suze izmijenile u trijeznu tugu koja njegovo srce ni najmanje nije žalostila.

Je li to bilo stoga što se radovao da je Bashôov duh transcendirao ispraznu žudnju života i smrti i vraćao se u vrhunsko blaženstvo nirvane? O ne; bio je tu i jedan razlog što ga nije mogao priznati. Ako je tako, je li bilo ikoje osobe koja bi dovoljno dugo oklijevala usuditi se počiniti ludost da prevari samu sebe? Jôshôova je utjeha bila radost oslobođenja. Kako mu se vratila nesputana snaga što je postupno širila svoj doseg, duh mu se oslobodio onog jalovog podčinjavanja snažnoj Bashôovoj ličnosti. A u ushitu ambivalentne radosti i tuge, kao da dotle nije bio svjestan ostalih učenika koji su jecali oko njega, laganog osmijeha na usnama kao da je nestala sva bol, prstima je pokretao zrna krunice odajući poštovanje umirućem Bashôu.

Tako se zbilom da je najveći *haiku* majstor Bashô, kome nije bilo premca ni u staro ni u moderno vrijeme, Matsuo Tosei, zavijen u „bezgraničnu tugu“ sljedbenika što su oplakivali njegovo umiranje, najednom započeo svoje putovanje k smrti.

TIJELO ŽENE

Dok je jedne ljetne noći neki Kinez imenom Yang ležao u krevetu, probudila ga je iznimno žestoka sparina. Ležeći na trbuhu, s glavom među dlanovima, podao se neobuzdanim maštanjima, kadli spazi uš što je puzala uz rub njegova kreveta. Vidio ju je kako puže mutno osvjetljenom sobom i dok je tako išla svojim putem sitni joj se zadak blistao poput srebrne prašine. Kretala se prema leđima njegove žene koja je pored njega spavala. Naga je žena duboko snivala i mirno disala glave i tijela okrenutih prema njemu.

Motreći tromo kretanje uši Yang je razmišljao kako li bi mogao izgledati svijet takvih bića. Uši je potrebno sat vremena da bi stigla do mjesta udaljena dva-tri čovječja koraka, a pored toga puzanje joj je ograničeno na krevet. „Kako li bi mi život bio mukotrpan, da sam bio rođen kao uš...“

Dok je besciljno razmišljao o takvim stvarima, svijest mu je sve više tamnila i utonuo je – a da nije znao zašto – duboko u ponor nekog čudnog transa koji nije bio ni san ni java. Tu i tamo, istog onog trena kad bi osjetio da se probudio, preneražen je doživio kako mu je duh ušao u tijelo uši koja je čitavo to vrijeme polako šetala krevetom usred neugodna zadaha znoja. Iako to nipošto nije bilo sve što ga je zapanjilo, samo je po sebi bilo dovoljno zagonetno da ga začudi i zaprepasti.

Na njegovu se putu uzdizala uznosita planina kojoj se obli oblik zavjesio poput stalaktita s njegova vrhunca što se dizao izvan dohvata vidljivog i prostirao prema dolje sve do kreveta gdje je stajao. Oblo uzvišenje planine uz krevet imalo je izgled velikog šipka, toliko rumenog da bi moglo nagovijestiti kako je u njemu pohranjen plamen. Osim njena uzvišenja čitavo se obličje planine činilo bjelkastim, kao da je načinjeno od bijele mase neke tuste, nježne i glatke tvari. Prostrana se površina planine kupala u svjetlu i blistala mekim sjajem boje jantara oblikujući krivulju poput luka izvijena prema nebu – krivulju iznimne ljepote, dok su obronci planine treperili u sjeni poput plavkasto tonirana snijega na mjeseci.

Širom otvorenih očiju uperenih k planini očaravajuće ljepote, Yang se divio. No kako li se iznenadio kad je spoznao da je planina bila jedna od dojki njegove žene! Zaboravivši ljubav, mržnju i senzualnu

želju motrio je divovsku grud što se činila planinom od bjelokosti. Dugo je vremena na vrhuncu divljenja stajao kao skamenjen, osupnut pred tom neodoljivom čarobnosti, zaboravivši na zadah znoja. Tek kad je postao uš, mogao je u punini doživjeti fizičku ljepotu svoje žene. A sve ono na što bi čovjek s umjetničkom sklonošću trebao gledati u čudu, kao što je to činila uš, ne iscrpljuje se u ljepoti tijela žene.

PARAVAN PAKLA

I.

Veliki Knez od Horikawe najveći je plemić što ga je Japan ikada imao. Budući naraštaji zasigurno nikad neće vidjeti tako Velikog Kneza. Govori se da se prije njegova rođenja Njezinoj Visosti njegovoj majci u snu ukazao Daitoku-Myo-O. Već od rođenja bio je to posve izniman čovjek. Sve što bi učinio bilo je iznad uobičajenih očekivanja. Da spomenem tek nekoliko primjera – veličajnost i smionost plana njegova dvorca u Horikawi znatno nadmašuje naša prosječna shvaćanja. Neki vele da su mu značaj i vladanje usporedivi s vladavinom cara Ia i cara Yanga. No ta bi usporedba mogla sličiti opisu slona kakvoga slijepca. Jer, bilo je daleko od Kneževih namjera uživanje monopola na slavu i raskoš. Bio je to veliki čovjek koji je radije dijelio radosti sa svim ljudima pod svojom vlašću.

Samo je tako uzvišeni vladar mogao biti sposoban neozlijeđen preživjeti stravičan prizor kaosa izazvanog pred carskom palačom. Nadalje, nema sumnje kako je njegova odlučna vladavina bila presudna da su prestale more noćnih posjeta duha pokojnog Ministra obrane njegovu dvorcu, kome su mostovi tako glasovito oponašali slikovite prizore Shiogame. Zaista, on bijaše tako utjecajan da su ga svi u Kyôtu, mlado i staro, poštivali isto onako duboko kao utjelovljenje samoga Buddhe.

Jednom, kad se Knez vraćao kući s izložbe cvjetova šljive na carskome dvoru, jedan se od bikova upregnutih u njegovu kočiju istrгнуo i ranio nekog starca što je onuda slučajno bio prolazio. Priča se da je čak i prilikom takve nesreće starac, sklopivši ruke, izrazio zahvalnost što ga je oborio bik Velikoga Kneza.

Život mu je bio toliko pun značajnih zgoda da će ih prenositi i budućim naraštajima. Prilikom jedne carske gozbe darovao je trideset bijelih konja. Kad je zapela gradnja glavnoga mosta, žrtvovao je svog paža-miljenika da bude ljudskim stupom kako bi time smirio gnjev božji. Prije nekoliko godina dao je da mu kineski svećenik, koji je u Japan uveo umjetnost liječenja nekoga slavnog kineskog liječnika, prereže čir na usnici. Nemoguće je nabrojiti sve

takve događaje. No među svim tim zbivanjima nijedno ne pobuđuje takvu razornu stravu kao povijest Paravana pakla što je sada među dragocjenostima Kneževe obitelji. Čak i sam Veliki Knez, čija prisebnost nikad nije bila pokolebana, bio je tim događajem, čini se, iznimno potresen. A i njegovi su dvorjani svi bili krajnje prestravljeni. Iako sam mu služio više od dvadeset godina, nikad nisam bio svjedokom tako stravična prizora.

No prije nego vam ispričam tu priču, moram govoriti o Yoshihideu, koji je na paravanu naslikao sablasne prizore pakla.

II.

Kada je riječ o Yoshihideu, neki ga se ljudi još uvijek sjećaju. Bio je tako slavan slikarski majstor da mu nijedan suvremenik nije bio ravan. Kada se zbilom ono o čemu ću upravo pisati, mora da je već dobrano bio prešao pedesetu godinu života. Bio je starac mračna pogleda, kržljava rasta, sav kost i koža. Kad je došao u dvorac Velikoga Kneza, često bi nosio lovačko odijelo boje klinčića i meko pokrivalo glave. Bio je krajnje otrcan, a izrazite crvene usnice, neuobičajeno mladahe za njegovu dob, upućivale su na nekakav sablasni duh poput životinje. Neki su govorili kako ima crvene usnice zbog navike da liže kist; iako sumnjam da bi to bilo istina. Neki su klevetnici govorili da pojavom i ponašanjem slični majmunu i nadjenuli mu nadimak „Saruhide“, pritajeni majmun.

Taj je Saruhide imao kćer jedinicu staru petnaest godina koja je bila dvorjanka supruge Velikog Kneza u njihovu dvorcu. Kao izrazita suprotnost svojemu ocu, bila je dražesna djevojka rijetke ljepote. Kako je još kao djevojčica izgubila majku, bila je zrelija nego bi odgovaralo njezinoj dobi, a pored toga bistra i oštra oka. Time je zadobila naklonost svoje gospodarice kojoj je bila miljenicom među svom njezinom poslugom.

Nekako u to vrijeme Velikom su Knezu iz pokrajine Tanba, zapadno od Tokija, poklonili pitomog majmuna. Mladi Knežev sin, koji je tada bio u svojoj najvragolastijoj dobi, dao je životinji nadimak „Yoshihide“.

To je ime samo još dodatno pridonijelo komičnosti smiješne životinje, pa su joj se svi u dvorcu smijali. Da je bilo samo to, sve bi još s majmunom bilo u redu. No, riječ je o tome da su ga, kad god bi

se penjao po boru u vrtu ili kad god bi onečistio prostirač svoga Mladog gospodara te, uopće, što god da je učinio, dražili dovikujući mu njegov nadimak.

Jednog je dana Yoshihideova kći Yuzuki prolazila dugačkim hodnikom noseći u ruci grančicu ružičastih zimskih cvjetova šljive o koju je bila ovješena neka poruka, kadli je spazila kako iz prostora iza posmičnih vratiju majmun trči prema njoj. Činilo se da se povrijedio i nije imao volje penjati se na stup uobičajenom žustrinom. Bit će najvjerojatnije da je iščaošio nogu. I koga li je ona spazila ako ne Mladog gospodara kako juri, trči za majmunom mašući šibom u ruci i vičući: „Stani, kradljivče mandarinki! Stani! Stani!“ Vidjevši to, oklijevala je tek trenutak. Upravo je tada majmun dotrčao i dreknuvši uhvatio se za njezine skute. Najednom se više nije mogla svladati i zatomiti sućut. Držeći u jednoj ruci grančicu rascvjetale šljive drugom je otkrila rukav svoje svijetlo-ljubičaste haljine.

„Molim Vas, oprostite, gospodaru“, reče slađanim glasom poklonivši se s poštovanjem pred Mladim gospodarom. „To je samo životinja; molim Vas, gospodaru, oprostite mu.“

„Zašto ga štitiš?“ Mladi je gospodar oneraspoloženo pogleda i dvatri puta lupi nogom o pod. „Kažem ti da taj majmun krade mandarinke.“

„To je samo životinja, gospodaru“, ponovila je. Onda se uz nedužni ali tužan osmijeh osmjelila i rekla: „Kad čujem da je izviknuta riječ *Yoshihide*, prenerazim se kao da mi je ukoren otac.“ Na tu napomenu, nevaljalo dijete kakav je već bio, popustio je.

„Razumijem“, protiv volje reče Mladi gospodar. „Kako moliš zbog svojeg oca, podarit ću majmunu iznimni oprost.“

Zatim se, odbacivši šibu, okrenuo i vratio prema posmičnim vratima kroz koja je bio ušao.

III.

Od tada su djevojka i majmun postali vrlo dobri prijatelji. Oko vrata životinje svezala je lijepu grimiznu vrpču i ovjesila o nju zlatni zvončić što joj ga je dala princeza. A životinja je ni pod kakvim okolnostima ne bi napuštala. Jednom kad je djevojka morala leći zbog lagane

prehlade, majmunčić joj je sjedio uz uzglavlje i grizući nokte s očitom zabrinutošću bdio nad njome.

Nakon toga, kako god to moglo čudno zvučati, nitko više nije zadirkivao majmunčića kao što su to prije običavali. Naprotiv, svi su ga stali maziti. Konačno bi i sam Mladi gospodar dolazio dobaciti mu mandarinku ili kesten. Jednom, kad je na djelu uhvatio nekog plemića koji je udario životinju, kažu da se silno razbjesnio. Kad je ta novost doprla do ušiju Kneza, vele da je izdao milostiv nalog da djevojku s majmunčićem na rukama dovedu preda nj. Vjerojatno je u vezi s tim događajem načuo kako je došlo do toga da je od životinje učinila mezimče.

„Ti si dobra i smjerna kći. Vrlo sam zadovoljan tvojim ponašanjem“, reče Knez i za nagradu pokloni joj grimiznu haljinu. Majmun je, oponašajući njezinu uzornu poslušnost izražavanjem zahvalnosti, haljinu podigao do čela, što je silno zabavilo i razveselilo Kneza. Treba imati na umu da je Knez obdario djevojku svojom milostivošću jer ga se dojmila njezina odanost koja ju je navela da majmuna učini mezimcem, a ne stoga što bi bio obožavatelj nježnoga spola, kao što se tada govorkalo. Za govorkanje je bilo nekog opravdanja, no o tome ću možda imati prilike govoriti kasnije, kad budem našao više vremena. Sada bih zapis ograničio tek napomenom kako Knez nije bio osoba koja bi se zaljubila u djevojku tako niska roda kao što je kći nekog slikara, bez obzira na to koliko ona bila dražesna.

Visoko počašćena, djevojka se povukla. Kako je po prirodi bila mudra i oštromna, nije učinila ništa čime bi navukla ljubomoru svojih brbljavih drugarica dvorjanki. Naprotiv, ta joj je čast pribavila simpatije i popularnost, kako za nju tako i za majmuna. Nadasve, princeza joj je postala toliko sklona da su se često pojavljivale zajedno, a nikad se nije dogodilo da ne bi bila uz princezu kad je kočijom odlazila na izlet.

Ostavimo sada na neko vrijeme djevojku kako bih vam pričao o njezinu ocu Yoshihideu. I dok je sada svatko volio majmuna Yoshihidea, tako je svatko, kao i prije, mrzio slikara Yoshihidea, pa su ga iza njegovih leđa i nadalje zvali „Saruhide“.

A opat Yokawe mrzio je Yoshihidea kao da je taj sam vrag. Ako bi se samo izustilo njegovo ime, opat bi se sav zajapurio od bijesa i zgražanja. Neki govore da je to bilo stoga što je Yoshihide nacrtao

karikaturu o opatovu ponašanju. Međutim, to su bila samo govorkanja među običnim ljudima i može biti da su zapravo bila potpuno neutemeljena. U svakom slučaju, tko god ga je poznao, nije ga volio. Ako je bilo ikoga koji o njemu nije ružno govorio, bila su to samo dvojica ili trojica njegovih kolega slikara ili pak oni koji su mu poznavali slike, ali nisu znali ništa o njemu.

Uistinu, on ne samo da je kao pojava djelovao bijedno, već je imao i šokantne navike po kojima je bio neugodan za svakog čovjeka. A za to je mogao kriviti jedino samoga sebe.

IV.

Da spomenem njegove opake navike. Bio je škrt, grub, bestidan, lijen i pohlepan. A, najgore od svega, bio je tako nadut i osoran da mu je s vrha nosa visilo kako je on „najveći slikar u cijelom Japanu“. Još da mu je osornost bila ograničena na slikarstvo, ne bi mu se toliko prigovaralo. Ali, on je pored toga bio toliko tašt da je duboko prezirao sve običaje i načine ophođenja među ljudima.

Evo jedne zgrade što ju je o njemu ispričao čovjek koji je niz godina kod njega bio u naukovanju. Jednog je dana neki glasoviti medij u dvorcu nekog kneza zapao u trans povodom prokletstva nekog duha i ta je žena izrekla strahovito proročanstvo. Oglušivši se, Yoshihide je tušem i kistom koji su mu se našli pri ruci, skicirao njezino sablasno lice. U njegovim očima prokletstvo zbog duha nije bilo ništa više doli igračka za plašenje djece.

Kako mu je bila takva narav, kad bi slikao nebesku djevicu – zapravo bi crtao drolju, a kad bi slikao boga vatre, nacrtao bi hulju. Počinio je mnogo takvih svetogrđa. Kad je bio pozvan na odgovornost, izjavio je s izazovnom ravnodušnošću: „Smiješno je kad kažete da će bogovi i Buddhe koje sam slikao ikada biti u stanju kazniti svojega slikara.“ To je toliko zbunilo sve njegove naučnike da su ga u strahu iščekivanja groznih posljedica mnogi od njih smjesta napustili. Zaista, bio je utjelovljena osornost koja se smatrala najvećim čovjekom pod suncem.

Onda je pogotovu razumljivo koliko je sam sebe cijenio kao slikara. Međutim, slike su mu i boje bile u toj mjeri posve drukčije od slika i boja drugih slikara da su mnogi njegovi suvremenici koji su s njim bili

u lošim odnosima govorili kako je Yoshihide običan šarlatan. Tvrdili su kako su uz glasovite slike Kawanarija, Kanaoke i drugih umjetnika prošlosti vezani ljupki prizori. Priča se da gotovo možete osjetiti profinjeni miris cvjetova šljive u noćima s mjesečinom i da na paravanu gotovo možete čuti dvorjanina što svira frulu. Ali sve Yoshihideove slikarije bije glas da su neugodne i sablasne. Uzmimo, primjerice, njegovu slikariju što predstavlja pet stupnjeva seljenja duša koju je naslikao na dverima hrama Ryûgai. Prolazite li dverima kasno noću, gotovo možete čuti uzdisaje i jecaje nebeskih djevice. Neki vele kako su, dapače, osjetili odvratan zadah sagnjilih tjelesa. Dvorske dame Velikog Kneza, čije je likove na njegov nalog Yoshihide naslikao, sve su oboljele kao da ih je napustila vlastita duša i umrle su u roku od triju godina. Oni što kude njegove slikarije kažu da je sve to stoga što su mu slike djela crne magije.

Pa ipak, kao što sam rekao, Yoshihide je bio krajnje neugodan ekscentrik i još se hvalisao tom svojom opakošću. Jednom, kad mu je Veliki Knez rekao: „Čini se da si veliki poklonik estetike ružnog“, odgovorio je nacerivši se crvenim usnicama: „Jest, Gospodaru; neizobraženi umjetnici ne mogu osjetiti ljepotu u ružnome.“

Uzmimo da i jest bio najveći slikar u cijeloj zemlji; no kako je mogao biti toliko drzak i pred Velikim Knezom izgovoriti nešto tako oholo. Njegovi su mu naučnici potajno dali nadimak „Chira-Eiju“ upravo da bi oklevetali tu njegovu osornost. Pretpostavljam da znate kako je Chira-Eiju tašti zloduh duga nosa koji je u drevna vremena doletio u Japan. Međutim, Yoshihide, koji je bio tako opaka lopuža da se to ne može opisati, imao je i nježnu crtu koja je pokazivala da ipak nije bio posve bez ljudske blagosti.

V.

Volio je svoju kćer jedinicu, koja je bila dvorjanka, i to ljubavlju što je graničila s ludilom. Bila je to djevojka vrlo blage ćudi i odana ocu. A kada je riječ o Yoshihideu, kako god to zvučalo nevjerojatno, on je njome bio zaluden i rasipao bi novac za njena kimona, ukosnice i što još sve ne, samo da bi je ukrasio, iako nikad nije darovao ni novčića kao prilog i za koji hram.

No, sva njegova ljubav prema kćeri bila je slijepa i divlja. Nikada nije ni pomislio potražiti joj dobroga muža. Naprotiv, ako bi joj se tko pokušavao približiti, ne bi se ustručavao najmiti ulične bitange da ga udalje. Čak kad je bila pozvana da po milostivoj naredbi Velikog Kneza bude njegovom glavnom sobaricom, Yoshihide je bio tako nezadovoljan da se držao krajnje kiselo, poput octa, iako je tom prilikom i sam bio pozvan pred Velikog Kneza. Govorkanja da ju je Veliki Knez, zaljubivši se u djevojčinu ljepotu, pozvao da mu služi unatoč protivljenju njezina oca, vjerojatno su nastala u mislima onih koji su bili upoznati s takvim situacijama.

Na stranu govorkanja; sigurno je tek da je Yoshihide, zbog nježne ljubavi spram kćeri, svom silom nastojao kako bi ona bila oslobođena te svoje dužnosti. Jednom, kad je po naredbi Velikog Kneza naslikao anđela, stvorio je remek-djelo naslikavši kneževa paža-miljenika.

Oduševljen, Veliki Knez reče slikaru: „Yoshihide, bit će mi drago da ti ispunim koju god želju iskažeš.“

„Ako odgovara Vašem Gospodstvu“, odgovori Yoshihide smiono, „dopustite mi da zatražim da moja kći bude oslobođena Vaše službe.“

Izuzev članova obitelji, tko bi se drugi ikada drznuo izreći takav zahtjev Velikom Knezu od Horikawe u pogledu njegove dvorjanke-ljubimice, bez obzira na to koliko je volio? S izrazom određenog nezadovoljstva velikodušni Veliki Knez neko je vrijeme šutio, oštro piljeći u Yoshihideovo lice.

„Ne, tu ti želju ne mogu ispuniti“, izbacio je i naglo se udaljio. Bit će da je bilo četiri ili pet takvih prigoda. Čini mi se da je svaki put Veliki Knez gledao na Yoshihidea s manje ljubaznosti i sa sve većom hladnoćom u očima. Mora da se zbog toga Yoshihideova kći brinula za svojega oca. Kad se povukla u svoju sobu, često bi jecala grizući rukav svog kimona. Na to su se još više proširila govorkanja da je Veliki Knez zaljubljen u djevojku. Neki vele da bi se čitava priča o Paravanu pakla mogla svesti na njezino odbijanje da se pokori željama Velikog Kneza. Međutim, ja ne vjerujem da bi to moglo biti istina.

Meni se čini da Njegovo Gospodstvo nije dopustilo djevojci da bude otpuštena iz njegove službe jer se sažalilo nad njezinim obiteljskim

prilikama pa je milostivo odlučilo zadržati je u svojem dvorcu i omogućiti joj udoban i lagodan život, a ne da je vraća čudnom i tvrdoglavom ocu. Nema sumnje da mu je takva dražesna djevojka blage ćudi bila miljenicom. Međutim, krajnje je proizvoljno izvrtanje pripisati sve to ljubavnim motivima Njegova Gospodstva. Ne; usuđujem se reći da je sve to potpuno neosnovana laž. Bilo kako bilo, kad ga je Njegovo Gospodstvo pozvalo u svoj dvorac i naredilo mu da na jednom paravanu naslika pakao, bijaše to u vrijeme dok je počelo na Yoshihidea gledati s vidljivom neprijaznošću.

VI.

Paravan pakla bilo je savršeno umjetničko djelo koje je pred našim očima živo i slikovito predočavalo stravične prizore pakla.

Kao prvo, način kako je Paravan pakla zamišljen bio je posve drukčiji od načina kako su ga zamišljali drugi umjetnici. U kutu prvog krila paravana bila su u smanjenom mjerilu naslikana desetorica kraljeva pakla i njihove svite, dok se sve ostalo sastojalo od strašnih plamenova što su hučali i kovitlali se okolo-naokolo Planine sablji i Šume kopalja, za koje se također činilo da će sad nabuknuti i raspliniti se u plamenu. Stoga, ako se izuzmu žute i modre mrlje kineske odjeće službenika pakla, kamo god bismo usmjerili pogled, svuda su buktali plamenovi, kovitlao se crni dim i frcale su iskre poput zlatne prašine raspirivane u užas vatre.

To djelo kista bilo je samo po sebi dovoljno da prenerazi ljudsko oko. Zločinci što su se usred proždirućeg plamena u agoniji previjali od boli nisu bili poput onih kakvi su obično predočeni na slikama pakla. Jer, tu su grešnici koji su bili prikazani pripadali cijeloj lepezi ljudskog društva, od plemića i dostojanstvenika do prosjaka i izopćenih; dvorjani u uzvišenoj dvorskoj odjeći, koketne žene vitezova u raskošnim haljinama, svećenici što su molili nagnuti nad krunice koje su im visjele oko vrata, mladi samuraji s visokim drvenim nanulama, djevojke u blistavim bogatim opravama, gataoci odjeveni u odjeću *šinto*-svećenika^[19] – bilo ih je bezbroj. Među njima su ljudi svakog mogućeg izgleda, mučeni zatočenici pakla s bivoljim glavama, usred plamenova i sukljajućeg dima bježali su na sve strane poput jesenskog lišća gonjenog zapuhom vjetra. Bilo je žena

poput medija svetišta s kosom zahvaćenom u vile i udovima uvučenim poput nogu pauka. Bilo je ljudi, izgledom očito upravitelja pokrajina, obješenih glavom nadolje, sa srcima probodenim helebardama. Neki su od njih bili batinani željeznim šipkama. Neki su bili gnječeni i drobljeni pod vatrenim pećinama. Neke su kljuvale sablasne ptice, a drugima su otrovni zmajevi čupali grkljane. Bilo je bezbroj načina mučenja što su ih trpjeli grešnici raznih vrsta.

Najstravičniji od svih užasa, međutim, bila je kočija s volovskom zapregom što je padala zrakom stružući vrhove stabala-sablji s granama uperenim poput životinjskih pandži kroz koje su vitlane hrpe tjelesa mrtvih duša. U toj kočiji, kojoj su zavjese od bambusovih prutića zapusima pakla bile otpuhnete uvis, jedna se dvorjanka, raskošno odjevena poput kakve carice ili princeze, presavijala u agoniji dok joj se crna kosa vijorila u plamenu, a bijeli joj je vrat bio povijen nauznak. Taj lik dvorjanke u kočiji s volovskom zapregom, dvorjanke koju je razdirao užas strave, bio je vrhunac u sablasnom prizoru tisuću i jednoga mučenja u plamtećem paklu. Raznorazne jezive pojedinosti cijelog djela bile su sve usmjerene prema toj jednoj osobi. Bilo je to istinsko remek-djelo takvog božanskog nadahnuća da nitko nije mogao gledati na tu osobu a da u ušima ne čuje stravične krikove duša osuđenih na sav taj pakao.

Zaista, upravo se iz tog razloga, zbog slikareve strasne želje da stvori tu sliku, zbio strašni događaj. Da ga kojim slučajem nije bilo, kako bi i sam Yoshihide mogao uspjeti naslikati taj živi prikaz muka i groze pakla? Ovako, on je mogao dovršiti sliku, ali je jedno skončao. Zaista, Yoshihide, najveći slikar Japana, sam je sebe osudio na upravo taj pakao iz svoje slike.

Bojim se da sam, u žurbi da vam ispričam o tom Paravanu pakla, obrnuo redoslijed svoje pripovijesti. Vraćam se sada Yoshihideu kojem je Veliki Knez naredio da naslika pakao.

VII.

Tijekom pet ili šest mjeseci pošto se Yoshihide posvetio oslikavanju paravana prizorima pakla, nijedan jedini put nije svratio u dvorac.

Nije li neobično da, unatoč svoj svojoj predanoj ljubavi spram kćeri, kad bi jednom započeo sa slikanjem neke kompozicije, nije ni

pomišljao da je vidi. Da se poslužim riječima njegovih naučnika, postao bi poput čovjeka opsjednuta demonom lisice. U ono se vrijeme govorkalo da je uspio steći slavu i ugled jer se zavjetovao lisici, božici sreće.

„Kao pozitivni dokaz u prilog tome“, rekao je netko, „prikradi mu se i gledaj ga dok radi, pa ćeš vidjeti sjenke duhova lisica kako su se sjatile okolo naokolo.“

Kad bi jednom prihvatio kist, zaboravio bi na sve osim svog djela. Noć i dan zatvorio se u svoju sobu i jedva da bi za danjeg svjetla časkom izišao. Zadubljenost u rad bila mu je najosobitija upravo dok je slikao Paravan pakla.

Zatvoren u sobu sa stalno spuštenim kapcima miješao bi si tajne boje i odjenuvši naučnike u raznoliku svečanu odjeću ili pak u jednostavne tkanine s najvećom ih je pomnjom slikao.

No, takve su pojedinačne nastranosti za nj bile uobičajene. Paravan pakla ne bi bio neophodan da ga nagna na ponašanje čudaka. Dok je radio na svojoj slikariji „Pet stupnjeva seljenja duša“ jednom je na cesti naišao na raspadnute leševe. Tada je mirno sjeo pored tih leševa što su silno zaudarali i smireno crtao vjerne skice raspadnutih udova i lica, točno do na dlaku – dok bi obični slikari od takva prizora otklonili pogled. Bojim se da vam to što sam rekao još uvijek ne prenosi do kraja jasnu sliku njegove posvemašnje zadubljenosti u svoj rad. Ovoga trenutka ne mogu pričati o pojedinostima, no navest ću neke značajne zgode.

Jednom, dok je neki njegov naučnik miješao boje, Yoshihide najednom reče: „Sada se želim odmoriti. Nekoliko su me dana morili mučni snovi.“

„Zar zaista, gospodine?“ odgovori naučnik službeno a da nije prekinuo posao. Za njegova gospodara nešto takvo nije bilo neuobičajeno.

„Uzgred“, reče umjetnik smjerno ga moleći, „želio bih da sjediš pored moje postelje dok se odmaram.“

„U redu, gospodine“, odgovori naučnik misleći da to neće biti nikakva teškoća, iako mu se učinilo čudnim što mu se gospodar brine zbog loših snova.

„Pođi sa mnom u moju spavaonicu. Čak ako naiđe bilo koji od mojih naučnika, ne daj mu ući“, oklijevajući nastavi majstor a da mu s lica

još uvijek nije nestalo zabrinutosti. Njegova spavaonica značilo je njegova radna soba.

Tom je prilikom, kao i obično, ta soba bila zatvorena i tek mutno osvjetljena – kao da je noć. Uz stijene sobe bio je postavljen paravan na kojem je drvenim ugljenom bila nacrtana tek gruba skica kompozicije.

Ušavši, majstor mirno legne spavati kao da je mrtav umoran. No, nije spavao ni pola sata, kad do ušiju njegova naučnika dopre neopisivo sablastan glas.

VIII.

Najprije to bijaše samo glas. Ali, postupno se pretvorio u niz nepovezanih riječi, poput stenjanja nekog tko se utapa pod vodom. „Što? Zoveš li me da dođem?... Kamo?... Kamo da dođem?... Tko to govori: ‘Dođi u pakao. Dođi u bukteći pakao’? Tko li je to? Tko bi to mogao biti ako nije...?“

Naučnik je zaboravio na miješanje boja i kradomice pogledao lice svojega gospodara. To je naborano lice probljedjelo i preznojavalo se debelim grašcima znoja. Usta mu bijahu širom otvorena kao da hvata dah, a među suhim usnicama pokazali su se rijetki zubi. Predmet koji se hitro micao u njegovim ustima kao da ga netko povlači konopom ili žicom, bio je njegov jezik. Nepovezane su riječi, dakako, dopirale iz njegovih ustiju. „Hm, to si ti. Očekivao sam da bi to mogao biti ti... Jesi li me došao posjetiti?... Onda dođi. Dođi u pakao. U paklu me čeka moja kći.“

Naučnik se skamenio od straha; čitavim su mu tijelom prolazili žmarci dok su mu oči, čini se, uočile neku nejasnu, sablasnu pojavu koja se spuštala pored paravana. Odmah je prihvatio Yoshihidea i svom ga je snagom nastojao probuditi da odagna pandže more. Majstor je, međutim, u transu nastavio govoriti samomu sebi. Naučnik se osmjelio i istresao mu na lice vodu što je bila na paleti.

„Čekat ću te i zato dođi tom kočijom... Ponesi tu kočiju u pakao.“ Te su se riječi, daveći se u slikarevu grlu, jedva razaznavale kroz grcanje, kad Yoshihide najednom skoči kao uboden iglom. Zli duhovi njegove noćne more mora da su još uvijek svom svojom težinom visjeli o njegovim očnim kopcima. Na trenutak je, još uvijek širom

otvorenih ustiju, buljio u prazni prostor. Onda, došavši k sebi, uljudno naredi: „Sada je sve u redu. Hoćeš li otići, molim te?“

Da se naučnik potužio, sigurno bi ga majstor ukorio. Ovako, naučnik je na brzinu napustio Yoshihideovu sobu. Kad je izišao na ugodno osunčan vanjski prostor, osjetio je olakšanje kao da se i sam probudio iz vlastite more.

No, to nije bilo najgore. Mjesec dana kasnije majstor je pozvao drugog naučnika da dođe u njegovu sobu. „Moram zatražiti da se skineš do gola.“ Kako je Yoshihide i inače s vremena na vrijeme izdavao takav nalog, naučnik smjesta skine svoju odjeću.

„Nisam vidio nikoga vezanog u lance i stoga, oprost, bi li kroz neko vrijeme činio kako ti budem rekao?“ reče Yoshihide hladno, vrlo čudno namrgođena lica, bez ikakvog traga da bi mu bilo žao naučnika. Taj je naučnik po prirodi bio mladić tako krupnoga tijela da bi spretnije mogao mahati sabljom nego kistom. Ipak je bio nadasve začuđen i kad je kasnije o tome govorio, opetovao bi: „Bio sam se tada uplašio da je majstor poludio i da će me ubiti.“ Na naučnikovo oklijevanje Yoshihide postade nestrpljiv. Donijevši odnekuda željezne lance, skočio mu je na pleća i da bi spriječio opiranje zavinuo mu je ruke te ih čvrsto svezao. Tada naglo povuče kraj lanca tako okrutnom silinom da je tim povlačenjem i nepodnošljivim stiskom lanca naučnik uz tresak pao na tlo.

IX.

Naučnik je u taj mah izgledao poput bačvice vina što se kotrlja. Udovi su mu bili tako okrutno svinuti i uvrnuti da je jedino glavom mogao micati. Napetost lanaca otežavala mu je optok krvi pa su mu koža, lice, grudi i udovi začas posve probljedjeli. Međutim, Yoshihide se ni najmanje nije osvrtao na njegovu bol. Hodajući naokolo tijela svezanog lancima, načinio je velik broj skica. Ne treba isticati kakve je muke onako čvrsto vezani naučnik propatio.

Da se toga trenutka nije nešto dogodilo, muke bi mu se bile nastavile. Srećom – ili, bolje bi bilo reći na nesreću – nakon nekog vremena nekakva je uska traka nečega blistavog potekla do vrška naučnikova nosa, a on je, zaprepašten, zaustavio dah i povikao: „Zmija! Zmija!“

Naučnik je kasnije pričao kako se osjećao kao da će mu se odjednom slediti cijelo tijelo.

Stvarno, zmija se upravo pripremila da mu svojim hladnim jezikom dodirne meso na vratu u koje se bio urezao lanac. Taj neočekivani događaj mora da je zbunio hladnokrvnog Yoshihidea. Hitro odbacivši kist, sagnuo se i, uhvativši zmiju za rep njihao ju je dok joj je glava visjela nadolje. Tako ovješena, zmija je podignula glavu i ovijala se oko vlastita tijela, no nije mogla dosegnuti Yoshihideovu ruku.

„Idi dovraga, prokleta zmijo! Upropastila si mi uspjeti potez kista.“ Ogorčen, Yoshihide baci zmiju u posudu u kutu sobe i oklijevajući razveže lanac što je sputavao učenikovo tijelo. No, osim što je razvezao jadnog naučnika, nije učinio ništa više, pa mu nije izrekao ni riječi isprike ili suosjećanja. Neuspjeh u tom jednom potezu kista mora da je za nj bila mnogo tragičnija stvar nego da je zmija ujela naučnika. Kasnije su mi rekli da je zmiju držao s jedinom svrhom da bi je mogao skicirati.

Čuvši o tim događajima, moći ćete si stvoriti sliku Yoshihideova ludog i mračnog upinjanja. Zaključno bih vam još ispričao kako je neki trinaestogodišnji ili četrnaestogodišnji naučnik za vrijeme oslikavanja Paravana pakla doživio takvo grozno iskustvo da ga je to zamalo stajalo života. Bio je to lijep momak djevojačkog lica. Kad ga je jednog dana Yoshihide pozvao u svoju sobu, dječak je vidio pri svjetlu svjetiljke kako njegov gospodar komadom sirova mesa što mu je ležao na dlanu hrani neku čudnu pticu. Ptica je bila veličine kućne mačke. Imala je velike okrugle oči jantarne boje, a s objiju strana glave stršila su joj pera poput ušiju, tako da je neobično sličila na mačku.

X.

Yoshihide je po svojoj naravi mrzio da se bilo što izvana upleće u ono na čemu je radio. Kao što je to bilo sa zmijom, kad naučniku nije htio reći što namjerava. Ponekad su na njegovu stolu bile poslagane ljudske lubanje, a onda opet srebrni vrčevi ili posude od laka. Iznenadujuće stvari što bi ih stavljao na stol mijenjale su se već prema tome što je slikao. Nitko nikada nije mogao saznati gdje je držao te stvari. Među ostalim, takve su okolnosti pothranjivale

govorkanja što su se u to vrijeme nadaleko širila, naime da je Yoshihide pod božanskom zaštitom Velike boginje Sreće. Tako, kad je naučnik spazio čudno stvorenje, pomislio je kako i to mora da je jedan od modela za njegovu sliku pakla na paravanu i upitao: „Što želite, gospodine?“ poklonivši se smjerno pred gospodarom.

„Gledaj kako je pitoma!“ reče slikar ližući crvene usne, kao da je prečuo pitanje.

„Kako se zove ovo stvorenje, gospodine? Nikad još nisam vidio tako nešto.“ Tim je riječima naučnik buljio u mačkoliku pticu s ušima koje su stršile kao nešto mračnjačko.

„Što? Nikad nisi vidio ništa poput ovoga? U tomu je problem s ljudima odraslim u gradu. Trebali bi znati. To je ptica koja se zove rogata sovuljaga. Prije nekoliko dana dao mi ju je neki lovac iz Kurame. Uvjeravam te da ih nema mnogo koje su pitome poput ove tu.“

Rekavši to, polako je podignuo ruku i pogladio perje na leđima rogata sovuljage koja je upravo pojela hranu. U taj mah ptica uz prijeteći reski krik najednom poleti sa stola i s ispruženim pandžama obju nogu navali na naučnika. Da nije istog trena podignuo rukav i njime zakrilo lice, bio bi teško ozlijeđen. Vrišteći od straha, sav izvan sebe, nastojao je otjerati rogatu sovuljagu. Ali velika ptica, iskoristivši njegove trenutke nepažnje, nastavila ga je bosti i kljucati kljunom. Dječak je, zaboravivši na prisutnost gospodara, bježao izbezumljen gore-dolje po sobi, ustajući da bi se obranio i sjedajući da bi otjerao pticu. No, ta ga je blisko slijedila i u trenucima njegove nepažnje zalijetala mu se spram očiju. Divlje mlataranje njezinih krila proizvodilo je nekakve misteriozne učinke, poput mirisa otpalog lišća, vodene prašine ili mirisa ukiseljenog vina od grožđa što ga beru dresirani majmuni. Naučnik se osjećao tako bespomoćnim da mu se nejasno svjetlo uljanice činilo poput zamagljene mjesečine, a sama soba njegova majstora ukazivala mu se poput zloguke sablasne doline u dubinama dalekih planina.

Međutim, napadi rogata sovuljage nisu bili jedino što je naučnika ispunjavalo stravom. Yoshihideov je izgled poticao užas očaja što je naučniku slamao srce. Za sve je to vrijeme, naime, njegov gospodar hladno motrio tragičan metež i na komadu papira što ga je razmotao ležerno je skicirao stravičnu muku dječaka s djevojačkim izgledom

što ga je ptica nemilice mrcvarila. Kad bi dječak iskosa bacio pogled i vidio što mu čini gospodar, kroz cijelo su mu tijelo prolazili žmarci smrtnoga straha; očekivao je da će ga majstor svakoga trena ubiti.

XI.

Svakako, bilo je moguće da je majstor naumio ubiti naučnika jer ga je te noći pozvao kako bi proveo svoju đavolsku nakanu da rogatu sovuljagu nahuška na pristalog dječaka pa ga onda crta kako u užasu bježi naokolo. Stoga je dječak onog trena kad je shvatio što je bila nakana njegova gospodara, nehotice sakrio lice u oba rukava i nakon divljega neopisivog krika srušio se na podnožje posmičnih vrata u kutu sobe. Upravo se u taj čas uz bučni tresak nešto srušilo. Tada odjednom mlataranje krila rogata sovuljage postade divljije no ikad, a Yoshihide se uz začuđen povik, čini se, osovio na noge. Skroz naskroz prestravljen, naučnik je podignuo glavu da vidi što se to zbiva. U sobi je sada bio mrak kao u rogu, a naučnik začu oštar i ljutit gospodarev zov.

Tada se iz daljine javi neki od naučnika i brzim korakom uđe sa svjetiljkom. Čađavo je svjetlo pokazivalo da se u sobi prevrnuo stalak za uljnu svjetiljku, a razliveno ulje stvorilo je lokvu na strunjači gdje se u mucu bacakala rogata sovuljaga mlatarajući samo jednim krilom. Yoshihide, napola uspravljen, mrmljao je nešto običnim smrtnicima nerazumljivo – i to s razlogom. Crna je zmija stezala tijelo rogata sovuljage ovivši se oko nje od vrata do jednoga krila. Začela se divlja borba, vjerojatno stoga što je naučnik, kad je naglo pokleknuo, prevrnuo posudu, a ratoborna rogata sovuljaga okomila se na zmiju koja je kliznula iz posude. Oba naučnika, izmijenivši otvorenih ustiju zapanjene poglede, neko su vrijeme s jezom promatrala borbu, a onda su se smjerno naklonila gospodaru i otpuzala iz sobe. Nitko ne zna što se nakon toga zbilo s rogom sovuljagom i zmijom.

Bilo je mnogo drugih događaja takve vrste. Kao što sam već rekao, početkom jeseni Veliki je Knez naredio Yoshihideu da na paravanu naslika pakao. Od tada pa do kraja zime naučnici su mu bili u stalnoj opasnosti od gospodareva zagonetnog ponašanja. Pred kraj zime Yoshihide je pri svom radu na Paravanu dospio do nekakvog

zastoja. Postao je mračniji nego ikada i još grublji u razgovoru. Skica njegove slikarije nije napredovala, iako je osamdeset posto skice već bio završio. Činilo se da je bio toliko nezadovoljan da bi bio u stanju uništiti nedovršenu skicu.

Nitko ne bi znao reći u čemu je bila neprilika sa slikarijom na paravanu. Niti je, uostalom, ikome do toga bilo stalo. Naučnici, poučeni gorkim iskustvom, na sve su se moguće načine nastojali držati po strani od svog učitelja kao da su osjećali kako su u istom kavezu s tigrom ili vukom.

XII.

Stoga privremeno nije bilo spomena vrijednog događaja. Jedino što zaslužuje biti spomenuto jest kako je Yoshihide, tvrdoglavi starac, postao nekako čudno preosjetljiv, tako da su ga ponekad, kad nikoga nije bilo u blizini, zatjecali kako plače. Jednoga dana kad je neki naučnik pošao u vrt, naišao je tamo na gospodara, očiju punih suza kako prazno bulji u nebo koje je pokazivalo da proljeće više nije daleko. Posramljeniji i zbunjeniji od svojega gospodara, naučnik se odšuljao a da nije rekao ni riječi. Nije li čudno da takav odvažan starac koji je uz putove skupljao lešine da mu posluže kao modeli, zaplače poput djeteta zato što nije mogao naći prikladni prizor za slikanje na paravanu?

Dok je Yoshihide bio u toj mjeri zaokupljen oslikavanjem paravana, njegova je kći postajala toliko mračna da je bilo očito kako nastoji suspregnuti suze. Budući da je inače bila skromna i vedra djevojka smirenog izraza lica, izgledala je sa suznim očima i zasjenjenim teškim očnim kopcima to samotnija i neutješnija. Najprije su se čula razna nagađanja, kao: „Uvijek je utonula u misli; nedostaju joj otac i majka. Zaljubljena je“, i tako dalje. Međutim, tijekom vremena proširila su se govorkanja kako ju je Veliki Knez pokušavao prisiliti da udovolji njegovoj pohoti. Od tog su vremena ljudi prestali govoriti o djevojci, kao da su na nju posve zaboravili.

Jednom se dogodilo da sam kasno noću, sam, prolazio hodnikom, kad je najednom majmun Yoshihide doskakutao do mene i stao me uporno vući za obrub haljine. Ako se dobro sjećam, bila je to blaga noć što se kupala u tako mekoj mjesečini da bi se moglo osjetiti kako

je natopljena slatkim mirisom cvjetova šljive. Na mjesečini sam primijetio kako majmun s borama na vrhu nosa kesi bijele zube i divlje kriči kao da je poludio. Osjećao sam se manje užasno nego ljutito i u prvi mah zaželio sam ga udariti i poći dalje. Ali promislivši, sjetio sam se samuraja koji je navukao nezadovoljstvo Mladog gospodara kad je grdio majmuna. Međutim, majmunovo je ponašanje nagoviještalo da se događa nešto neobično. Tako sam besciljno prešao desetak metara u smjeru u kojem me je vukao.

Zakrenuo sam hodnikom i došao do strane koja je među dražesnim borovim granama otkrivala lijep prizor širokoga prostranstva koje je blistalo poput noćnih kristala. Tada su mi do ušiju doprli zvukovi neke zbrkane borbe u susjednoj sobi. Sve naokolo bilo je tiho kao na groblju, a u blagom svjetlu, koje se činilo napola mjesečinom napola izmaglicom, nije se čulo ništa osim zapljuskivanja neke ribe. Instinktivno sam zastao pa onda kradomice stupio pred sama posmična vrata, spreman uhvatiti se u koštac ako bi se pokazalo da su na djelu urotnici.

XIII.

Mora da je majmun Yoshihide zbog mojeg ponašanja postao nestrpljiv. Tužno cvileći kao da ga netko davi zalijetao se oko mojih nogu i onda se najednom uspeo na moja pleća. Instinktivno sam okrenuo glavu u stranu da ne bih bio ogreben, dok se majmun držao za rukav moje haljine kako ne bi spuznuo na pod. Nehotice sam zateturao nekoliko koračaja unazad i udario o posmična vrata. Nije mi preostalo ni časka za razmišljanje. Naglo sam otvorio vrata i jurnuo u unutrašnji dio sobe neosvijetljen mjesečinom. Na svoje zaprepaštenje ugledao sam neku mladu ženu koja je mahnito trčala iz sobe kao da je bila oprugom odapeta. U silini kojom je bježala umalo da nije udarila o mene i u prostoru izvan sobe pala je na pod. Ne bih mogao reći zašto, ali tamo je kleknula i pogledala u moje lice, bez daha, dršćući cijelim tijelom kao da još uvijek vidi nešto stravično.

Suvišno je reći da je to bila Yoshihideova kći. No te je noći izgledala tako izvanredno privlačnom da mi se njezina pojava neizbrisivo urezala u sjećanje – kao da je to sada bilo neko drugo biće. Oči su

joj iskričavo bliještale, obrazi bili zarumenjeni. Njezina razderana suknja i podsuknja dodavali su mladenačkom cvijetu neodoljivu draž posve drukčiju od draži nevine djevojke kakva je ona bila. Je li to zaista bila slikareva kći, koja je u svakom pogledu bila tako nježna i skromna? Naslonivši se na vrata, gledao sam lijepu djevojku na mjesecini. Najednom, začuvši užurbane koračaje nekog čovjeka koji je odlazio u mrak, upitao sam kao da ga želim osloviti: „Tko je to?“

Djevojka, grizući usne, samo je tiho zanijekala glavom. Činilo se da je duboko zabrinuta.

Sagnuvši se, šapnuo sam joj na uho: „Tko je to bio?“ No ona je i opet zanijekala glavom i nije odgovorila. Vršci očnih kapaka bili su joj puni suza i grizla je usne žešće no ikad.

Zbog svoje prirodene tuposti ne mogu razumjeti ništa što nije jasno kao dan. Tako sam, ne znajući što bih rekao, stao kao ukopan, kao da namjeravam slušati lupanje djevojčina srca. Svakako, nisam joj više mogao postaviti nikakvo daljnje pitanje.

Ne znam kako dugo sam tako čekao. Međutim, zatvorivši vrata koja sam bio otvorio, pogledao sam unazad za djevojkom koja se, izgledalo je, malo pribrala od uzbuđenja i rekao što sam nježnije mogao: „Vrati se sada u svoju sobu.“

Uznemiren nelagodnom jer sam vidio nešto što nisam trebao vidjeti i osjećajući se posramljenim – nisam znao pred kim – pošao sam natrag onamo odakle sam došao. No, nisam učinio ni deset koračaja kadli me netko straga plaho povukao za rub haljine. Začuden sam se okrenuo. Što mislite, tko je bio?

Bio je to majmun Yoshihide, ponavljajući naklone glavom da bi mi, dlanovima na podu poput čovjeka, uz zveckanje svoga zlatnog zvončića, izrazio zahvalnost.

XIV.

Dva tjedna kasnije, slikar Yoshihide došao je u dvorac Velikoga Kneza i zamolio ga da ga on osobno primi.

Knez, kojemu je pristup obično bio težak, sa zadovoljstvom ga je primio naredivši da mu ga odmah dovedu – vjerojatno stoga što je slikar bio u Kneževoj milosti iako je bio čovjek skromnoga roda.

Slikar je, kao obično, nosio žutu haljinu i mekanu kapu. Zlovoljnijeg izgleda nego inače s poštovanjem se prostre ničice kad se pojavio Knez. Povremeno pridižući glavu govorio je hrapavim glasom:

„Ako bi zadovoljilo Vaše Gospodstvo, izvijestio bih Vas o slici pakla na paravanu, o kojem ste me počastili naredbom da ga naslikam. Toj sam se slici posvetio danju i noću i tek što nisam dovršio djelo.“

„Čestitam! Drago mi je da to čujem.“ Međutim, glas Velikoga Kneza nije zvučao uvjerljivo.

„Ne, Gospodaru. Čestitke nisu na mjestu“, reče Yoshihide spustivši glas kao da ga muči nezadovoljstvo. „Najvećim je dijelom slika dovršena, ali ima nešto što ne uspijevam naslikati.“

„Što? Postoji li išta što ti ne umiješ naslikati?“

„Jest, Gospodaru. U pravilu mogu naslikati sve što sam vidio. Inače, koliko god nastojao, ne mogu naslikati tako da bih bio zadovoljan. To je isto kao da to nisam u stanju naslikati.“

„Sada, kad slikaš pakao, misliš li da to moraš vidjeti, je li?“ Prezrivi osmijeh preleti licem Velikoga Kneza.

„Imate pravo, Gospodaru. Prije nekoliko godina kad se zbio onaj veliki požar, mogao sam vlastitim očima gledati plamteći pakao bukćeće vatre. Stoga sam i uspio naslikati sliku Boga sukllajućeg plamena. Vašem je Gospodstvu ta slika poznata.“

„A što je s razbojnicima? Nikada još nisi vidio utamničenike, zar ne?“ Veliki je Knez nastavljao pitanjem za pitanjem kao da je prečuo što je Yoshihide rekao.

„Vidio sam ljude vezane željeznim lancima. Nacrtao sam detaljne slike ljudi što ih muče zlokobne ptice. Ne bih se složio da su mi nepoznati razbojnici izvrgnuti mukama i zatočenicima...“ Tu se Yoshihide sablasno naceri. „Bio budan ili u snu, često su mi dolazili na oči. Gotovo svakog dana i noći muče me i zlostavljaju demoni s bikovom glavom, demoni s glavom konja ili demoni s trima licima i šest ruku, pljeskajući bešumnim dlanovima i otvarajući bezglasna usta. Nisu oni ti koje bih želio niti bi ih bio u stanju slikati.“

Yoshihideove riječi mora da su veoma iznenadile Velikoga Kneza. Pošto je na neko vrijeme uperio uznemiren pogled u Yoshihideovo lice, Knez prezriva pogleda i namrštenih obrva vikne: „Pa što onda ne možeš naslikati?“

XV.

„Želim naslikati raskošnu plemićku kočiju kako se ruši kroz prostor, i to u samom središtu slike“, reče Yoshihide i tada po prvi put upravi oštri pogled ravno u Kneževo lice.

Jednom sam čuo da je taj čovjek, kad bi stao govoriti o slikama, postao sulud. U svakom slučaju, dok je tako zborio, u njegovim je očima bilo nečega zastrašujućeg.

„Dopustite mi da opišem kočiju“, nastavi slikar. „U tom je vozilu, previjajući se u agoniji muke, elegantna dvorska dama kojoj preko pleća visi raspuštena crna kosa. Daveći se u gustom crnom dimu, lice joj je okrenuto spram krova čvrsto zatvorene kočije. Oko kočije klepećući kljunovima oblijeće dvadesetak ili više zlokobnih ptica... O, kako da ikada uzmognem naslikati takvu dvorsku damu u gorućoj kočiji?“

„Hm... a što?...“ Začudo, Veliki je Knez, kao da je vrlo zadovoljan, poticao Yoshihidea da nastavi.

„O, ne mogu to naslikati“, reče Yoshihide još jednom beznadnim glasom dok su mu podrhtavale crvene usnice. No najednom promijeni ponašanje i smrtno ozbiljan, odvažnim i otresitim glasom izreče smion i grozničav zahtjev: „Molim Vas, Gospodaru, spalite pred mojim očima plemićku kočiju i, ako je moguće...“

Velikom se Knezu na trenutak smrači lice, no najednom prasne u grohotan smijeh.

„Neka ti sve želje budu ispunjene“, objavi Veliki Knez, glasom koji mu se napola davio od smijeha. „Ne brini, sve se može.“

Njegove su mi riječi u srcu izazvale užas. Može biti da je to bio moj predosjećaj. U svakom je slučaju ponašanje Velikoga Kneza u toj prilici bilo krajnje neobično, kao da je i samo bilo zaraženo Yoshihideovim ludilom. Na rubu usana skupila mu se bijela pjena, a obrve su mu se divlje trzale.

„Da, spalit ću plemićku kočiju.“ Zastavši, nastavio se stalno grohotom smijati. „U kočiji će sjediti žena odjevena poput dvorske dame. Previjajući se usred smrtonosnih plamenova i crnog dima, žena u kočiji umrijet će u agoniji muke. Tvoja namjera da potražiš takav model za svoju sliku tvoja je zasluga, zasluga najvećeg slikara u cijeloj zemlji. Pohvaljujem te. Visoko te cijenim.“

Na te riječi Velikog Kneza Yoshihide probljedi; cijelu je minutu pokušavao pokrenuti usne, a onda položi dlanove na strunjaču poda kao da su mu opušteni svi mišići i uljudno reče tihim glasom da ga se jedva čulo: „Gospodaru, beskrajno sam Vam zahvalan.“ To je vjerojatno bilo stoga jer mu je pri riječima Velikoga Kneza duhom živo bljesnuo užas prizora na koji je mislio. To je bilo jedini put u mom životu da sam pomislio kako je Yoshihide spodoba vrijedna sažaljenja.

XVI.

Jedne noći, nekoliko dana kasnije, prema svojem obećanju, Veliki je Knez pozvao Yoshihidea da u njegovoj nazočnosti bude svjedokom paljenja kočije. To se, međutim, nije događalo na području dvorca Velikoga Kneza od Horikawe. Kočija je bila spaljena pored njegova ljetnikovca u brežuljkastom predgrađu što ga obično zovu Dvorcem kopnjenja snijega, gdje je nekoć živjela njegova sestra.

Taj je ljetnikovac već dugo bio nenastanjen i prostrani su mu vrtovi bili zanemareni. Tih su dana naokolo kolala brojna sablasna govorkanja o pokojnoj sestri Velikoga Kneza. Neki su govorili da se za noći bez mjesečine može vidjeti njezina grimizno obojena haljina kako lebdi duž hodnika a da ne dotiče pod. Nema sumnje da su takva govorkanja bila nesuvisla nagađanja ljudi koji su uočili potpunu napuštenost dvorca. No, u kolanju takvih glasina i nema ničega čudnog jer je čitavo susjedstvo čak i danju bilo tako osamljeno i zapušteno da je, kad se smračilo, još i žubor vode što je tekla kroz vrt dodavao tami ozračje zlogukosti, a ždralovi što su letjeli nad dvorcem za zvjezdanih su se noći prirodno doimali kao zloslutne ptice.

Te je noći bila tama kao u rogu, bez mjesečine. Svjetlost baklji odavala je da je Veliki Knez, odjeven u svijetlozeleno ruho i tamnoljubičasti ogrtač, sjedio blizu verande. Sjedio je prekriženih nogu na strunjači od trstike obrubljenom bijelim brokatom. Ispred i iza njega, te njemu slijeva i zdesna stražarilo je, puno poštovanja, pet-šest samuraja. Jedan se od njih izrazito isticao.

Nekoliko godina prije, za vrijeme bitaka u pokrajini Tohoku, jeo je ljudsko meso da bi utažio glad. To mu je dalo takvu herkulsku snagu da je golim rukama mogao iščupati rogove žive srne. Bio je u oklopu i dostojanstveno stajao pod verandom, s vrhom korica svog mača uperenim prema gore. Sumorna sablasnost tog prizora, blještavog i mračnog uz buktinje što su pucketale na noćnom vjetru, djelovala je tako da sam se čudio jesam li ja to budan ili sanjam.

Tada, kad je u vrt dovezena prekrasna kočija da bi se isticala u tami, sa svojim dugačkim rudom pričvršćenim o tijelo kočije te zlatnim okovom i ukrasima što su blistali poput zvijezda, osjetili smo da nas obuzima jeza iako je bilo proljeće. Unutrašnjost kočije bila je zastrta teškim modrim zavjesama kojima su rubovi bili ukrašeni reljefnim vezom, tako da ne bismo umjeli reći što je bilo unutra. Oko kočije pažljivo je čekalo nekoliko slugu, svaki s buktaćom bakljom u ruci, boreći se s dimom što je zapuhivao verandu.

Yoshihide je klečao na tlu nasuprot verandi, upravo ispred Kneza. Odjeven u svijetložutu haljinu i s mekanom kapom na glavi izgledao je još sitniji i priprostiji nego inače, kao da je zakrčljao pod pritiskom ozračja zvjezdanog neba. Slično odjeven čovjek što je čučao iza njega vjerojatno je bio njegov naučnik. Kako su u mraku bili nešto podalje, nisu im se jasno ocrtavale čak ni boje odjeće.

XVII.

Bilo je blizu ponoći. Tama je obavijala lug i potok te se činilo kao da tiho osluškuje disanje svih prisutnih. U međuvremenu je pirkanje blagog povjetarca prema nama zapuhivalo miris čađi gorućih baklji. Veliki je Knez neko vrijeme šuteći motrio taj izuzetni prizor, a onda je iskoraknuo i oštro povikao: „Yoshihide!“

Čini se da je Yoshihide nešto odgovorio, no ono što mi je doprlo do ušiju zvučalo je tek kao jecanje.

„Danas ću, kao što si zaželio, zapaliti kočiju“, reče Veliki Knez gledajući postrance na svoje dvorjane. Primijetio sam kako je s njima izmijenio značajan pogled. No, može biti da mi se to samo pričini. Yoshihide je, čini se, s poštovanjem podignuo glavu, no nije rekao ništa.

„Kažem ti, pazi! To je kočija u kojoj se obično vozim. Yoshihide, ti je poznaješ, zar ne? A sada, na tvoju ću je želju zapaliti i tu, pred tvojim očima, otvorit ću bukteći pakao na zemlji.“

Knez je opet malo zastao i ponovno izmijenio značajne poglede sa svojim dvorjanicima pa nastavio nevoljkim glasom:

„U kočiji je žena-zločinac, vezana u lance. Kad kočija bude zapaljena, siguran sam da će joj meso biti ispečeno i kosti pougljene te da će se do smrti previjati u agoniji muke. Za dovršenje svoje slike ne možeš imati bolji model. Ne propusti joj vidjeti poput snijega bijelu kožu, žeženu i paljenu plamenom. Motri pažljivo kako joj crna kosa pleše uvis u paklenom iskrenju vatre.“ Veliki Knez zatvori usta po treći put. Ne znam što mu je palo na um. Zatim, stresavši plećima reče uz tihi smijeh: „Prizor će biti prenesen idućim naraštajima. A i ja ću ga sada ovdje motriti. Eto, podignite zavjese da Yoshihide vidi ženu unutra.“

Na njegovu zapovijed jedan od slugu, držeći u ruci borovu baklju, velikim koracima priđe kočiji i ispruživši slobodnu ruku hitro podigne zavjese. Bukteće crveno svjetlo njegove baklje divlje je poskakivalo uz šumove pucketanja i u tren oka osvijetlilo malu unutrašnjost kočije blještavom svjetlošću, pokazujući na sjedištu ženu okrutno vezanu lancima.

O, tko bi mogao a da je ne prepozna? Iako je bila odjevena u raskošni svileni kimono oslikan cvjetovima trešnje a zlatne su joj ukosnice sjajile i blistale u kosi što je raspuštena padala na pleća, bilo je sasvim očito da je to bila Yoshihideova kći u svojem blagom djevičanskom liku, ljupka i dražesna stava milostive poniznosti. Jedva sam se svladao da ne kriknem.

Toga je trenutka samuraj koji mi je stajao nasuprot ustao i uperio oštri pogled na Yoshihidea, s rukom na dršku svojega mača.

Zaprepašten, pogledao sam prema Yoshihideu koji je bio izbezumljen. Iako na koljenima, u trenu je skočio na noge i, ispruživši ruke, nesvjesno pokušao jurnuti prema kočiji.

Međutim, kako je bio u tami, nisam mu mogao jasno razabrati lice. No, to je potrajalo tek trenutak. Jer, njegovo lice, bijelo poput krede, najednom se živo ocrtalo na sjeni noći, dok mu je tijelo izgledalo kao da ga je neka nevidljiva ruka podigla uvis.

Upravo tada, na zapovijed „Zapali!“ Velikoga Kneza, pljusak baklji što su ih sluge bacile na kočiju okupao ju je poplavom sablasnog svjetla te je planula u stup sukljajuće vatre.

XVIII.

Vatra je u trenu obavila cijelo tijelo kočije. Onoga časa kad su se grimizne rese na krovu, raspirene iznenadnim zapusima vjetra, uzvitlale uvis, mase dima suknule su u spiralama put noćnoga mraka, a pobješnjele iskre plamena plesale su zrakom tako da su zavjese od bambusovih prutića, privjesci s obiju strana kočije i metalni okov na krovu buknuhli mnoštvom plamenih kugli i šiknuli spram neba. Svijetle boje jezika podivljalih plamenova što su sukljali put neba činili su se poput božanske vatre što se upinje kako bi se probila iz nebeskoga svoda koji je pao na zemlju. Tren prije zamalo da nisam kriknuo, no sada sam bio tako osupnut i zanijemio, širom otvorenih ustiju, da nisam mogao učiniti ništa drugo do li omamljen promatrati taj užasni prizor. A što se tiče oca, Yoshihidea...

Još se i sada prisjećam kako je tog trenutka izgledao slikar. Ne mogavši se suspregnuti, pokušao je jurnuti prema kočiji. No, u trenutku kad je požar buknuo, zaustavio se i s ispruženim rukama, kao da je magnetiziran, upro silno oštar pogled u plamteće tijelo kočije ne bi li prodro kroz vatrene pramenove i gusti dim što su obavijali cijelu kočiju. U poplavi svjetlosti što mu je umivala cijelo tijelo, njegovo mu se ružno naborano lice jasno ocrtavalo sve do samoga vrška brade.

Široko razrogačene oči, deformirane usne i podrhtavanje obraza što su se stalno trzali bili su vidljivi izraz mješavine užasa, boli i zaprepaštenja što su mu se gomilali u duši. Bolnije i tjeskobnije lice ne bi mogao pokazati ni razbojnik u očekivanju da mu odsijeku glavu ni gnjusni zločinac koga su odvukli do sudačkog prijestolja boga Yame. Vidjevši takvog Yoshihidea čak je i samuraj herojske snage bio zgranut i sa strahopočitanjem gledao u lice Velikoga Kneza.

Veliki Knez, međutim, grčevito grizući usne, usmjerio je pogled na kočiju i povremeno bi se opako nacerio. Unutar kočije – o, kako bih ikada mogao smoći srca ili hrabrosti potanko vam opisati kako sam vidio djevojku u kočiji. Njezina kosa, dražesno lice koje je, dok ga je

davio dim, palo nauznak, njezina dugačka zamamna kosa što se rasula dok je uzalud pokušavala odvratiti vatru koja se širila, njezin lijepi, raskošni kimono oslikan motivima cvjetova trešnje što se u trenu pretvorio u bukteći plamen – kakav je sve to okrutan prizor stvorilo! S vremena na vrijeme zapuhnuo bi udar vjetra i skrenuo dim na drugu stranu, a kad su iskre vatre sunule poput zlatne prašine, onesvijestila se u takvim grčevima agonije da se činilo kako bi i lanci kojima je vezana mogli puknuti. Nadasve, to okrutno mučenje koje nam je dovelo na oči stravičnu stvarnost iz samoga pakla izazvalo je u srcima svih nazočnih, uključivši i samuraje, jezu što zgrušava krv te nam se i kosa na glavi nakostriješila.

Tada smo još jednom pomislili da je kroz vrške stabala zastenjao ponoćni vjetar. Jedva je šum vjetra zašao u tamno nebo – nitko nije znao – kadli je nešto crno odskočilo poput lopte a da nije taknulo tlo, proletjelo zrakom i tresnulo ravno s krova dvorca u divlje plamteću kočiju. Usred spaljene grimizne drvene rešetke što se raspadala, to je nešto obujmilo ruke oko iskrivljenih pleća djevojke i istisnulo iz zavjesa crnog dima dug i oštar krik silne boli, kao da se dere svila, a zatim još dva-tri uzastopna jecaja.

Nehotice, svi smo uzbuđeno jauknuli. To što se čvrsto držalo za pleća mrtve djevojke, ispred crvenog zastora buktećega plamena, bio je majmun s nadimkom Yoshihide iz dvorca Horikawe.

XIX.

No, majmuna smo mogli vidjeti tek nekoliko sekundi. U času kad su iskre briznule u noć poput tisuća rasutih zvijezda, djevojka je zajedno s majmunom potonula na dno uskovitlanog dima. Nakon toga usred vrta nije se više moglo vidjeti ništa osim bukteće kočije što je grozno hučila. Možda bi „plameni stup“ bio bolji izraz za opis bijesnog kovitlaca vatre što je suknuo u tamno zvjezdano nebo.

Ispred plamenog stupa šuteći je stajao Yoshihide, prikovan za tlo. Kakvu li je čudesnu promjenu doživio! Tajnovito zračenje, neka vrsta blažene ekstaze ukazala se na licu Yoshihidea koji je do pred minutu bio u agoniji paklenske muke. Ruke su mu bile čvrsto prekrižene na grudima kao da je zaboravio kako se nalazi u nazočnosti Velikog Kneza. Oči mu više nisu izgledale kao da zrcale sliku samrtne muke

njegove kćeri. Činilo se da mu oči neopisivo uživaju u ljepoti boje plamena i u obliku žene što se previjala u svojoj posljednjoj užasnoj patnji.

Čudo nije bilo ograničeno na njegov ekstatični ushit kojim je promatrao smrtnu agoniju svoje ljubljene kćeri. Yoshihide je toga trenutka odavao nešto što nije bilo ljudsko, neko onakvo tajnovito dostojanstvo poput gnjeva Kralja Lava što ga možete vidjeti u snovima. A možda smo mi to samo umišljali. No, u našim su se očima čak i jata noćnih ptica koje su uplašene neočekivanom vatrom kričale i bučale naokolo, izgledala kao da plaho lete oko Yoshihideove mekane kape. Čak su se i oči bezdušnih ptica činile kao da su svjesne tajnovitog dostojanstva što je poput aureole blistalo nad njegovom glavom.

Čak su nam i ptice tako izgledale. Mnogo više drhtali smo iznutra, suspregnuta daha, gledajući netremice Yoshihidea, dok nam je srcima ovladalo takvo strahopočitanje i divljenje kao da na nekom obredu gledamo otkrivanje nove budističke slike. Vatra i dim goruće kočije koji su se naokolo proširili uz zaglušnu buku i Yoshihide koji je tamo uz taj prizor stajao začaran i skamenjen, nadahnuli su nam užasnuta srca na trenutak nekim neopisivim divljenjem i svečanošću. Međutim, Veliki Knez, mučen užasom prizora, bio je blijed, modrosive boje i izgledao poput nekog drugog bića. Dok mu se u ustima skupljala pjena zijevao je poput žedne životinje, čvrsto zgrabivši zgrčenim šakama nabore svoje ljubičaste haljine na koljenima.

XX.

Glas o paljenju kočije Velikog Kneza proširio se nadaleko i naširoko – samo nebo zna tko ga je pokrenuo. Prvo i najvažnije pitanje koje bi se prirodno postavilo bilo bi: što je navelo Velikog Kneza da do smrti spali Yoshihideovu kćer. O tom se navodilo nekoliko slutnji. Najveći je broj ljudi prihvatio govorkanje kako mu je motiv bila osveta za svoju prezrenu ljubav. No, stvarna namjera mora da mu je bio plan da kazni i ispravi izopačenost Yoshihidea koji je toliko žudio oslikati paravan makar to uključivalo paljenje raskošne kočije uz žrtvu ljudskoga života. To sam čuo iz ustiju samoga Velikog Kneza.

Kako je Yoshihide strasno želio oslikati paravan čak u onom samom trenutku kad je vidio da mu vlastita kći pred njegovim očima izgara do smrti, neki su ga psovali kako je sam vrag u ljudskoj spodobi koji nije oklijevao za volju svoje umjetnosti žrtvovati očinsku ljubav. Takvo je gledanje uporno podržavao opat od Yokawe, koji je običavao govoriti kako će čovjek, bez obzira koliko bio uspješan u nekoj grani umjetnosti, biti osuđen na pakao ukoliko nije obdaren s pet osnovnih konfucijanskih vrлина: dobrohotnošću, pravednošću, pristojnošću, mudrošću i vjernošću.

Mjesec dana kasnije, kad je dovršio Paravan pakla, Yoshihide ga je odmah odnio u dvorac i s dubokim poštovanjem predao Velikom Knezu. Opat, koji se tamo bio zatekao, isprva ga je ljutito pogledavao namrgođena lica. Međutim, kad je paravan bio rasklopljen, Veliki svećenik mora da je bio ošinut istinskim prizorima paklenih užasa, olujama buktećeg plamena što su iz ponora pakla dopirale do svoda nebeskog.

„Izvanredno!“ poviče opat nehotice, nesvjesno se lupivši dlanom o koljeno. Još se i sada sjećam kako je taj njegov usklik izazvao usiljeni osmijeh na licu Velikog Kneza.

Od toga vremena jedva da je još itko – bar unutar dvorca – rekao išta ružno o slikaru jer, kako god to čudno bilo, nitko, uključivši one koji su najviše mrzili Yoshihidea, nije mogao pogledati sliku na paravanu a da ne bude ošinut njezinom tajnovitom svečanošću ili da ne bude pod snažnim dojmom sablasne stvarnosti užasnih muka u gorućem paklu.

Međutim, u to je vrijeme Yoshihide već bio mrtav.

U noći koja je uslijedila kad je završio svoju slikariju na paravanu, objesio se o uže prebačeno preko stropne grede svoje sobe. Yoshihide, koji je nadživio preranu smrt svoje kćeri jedinice, nije u srcu više našao smisla da dalje živi na ovome svijetu.

Tijelo mu je pokopano u kutu ruševina njegove kuće. Međutim, tijekom desetljeća vjetar i kiša isprali su natpis na grobnom kamenu njegova posljednjeg počivališta, a mahovina ga je prekrila i odnijela u zaborav.

BILJEŠKA NEKOM STAROM PRIJATELJU

(Akutagawino oproštajno pismo)

Kao što Regnier pokazuje u jednoj od svojih kratkih priča, vjerojatno nitko tko pokušava počiniti samoubojstvo nije potpuno svjestan motiva koji su obično previše kompleksni. Bar je u mojem slučaju ono potaknuto nekim neodređenim osjećajem tjeskobe u pogledu moje vlastite budućnosti.

Tijekom približno posljednjih dviju godina razmišljao sam jedino o smrti, i s posebnim sam zanimanjem čitao jedan značajan izvještaj o procesu umiranja. Dok je autor opisivao apstraktan način, ja ću biti konkretan koliko mogu, čak dotle da to zvuči nehumano. Ovdje me dužnost obavezuje da budem pošten. Što se tiče mogega neodređenog osjećaja tjeskobe u pogledu vlastite budućnosti, mislim da sam sve to raščlanjivao u *Životu lude*, osim jednog društvenog čimbenika, naime sjene feudalizma prebačene preko mojeg života. To sam izostavio namjerno, nipošto siguran da bih zaista mogao razjasniti društveni kontekst u kojem sam živio.

Kad sam se jednom odlučio na samoubojstvo (ne smatram ga grijehom kao što to čine Zapadnjaci), razmatrao sam najmanje bolne načine kako bih ga proveo. Tako sam isključio vješanje, strijeljanje, skakanje te druge oblike samoubojstva, i to iz estetskih i praktičnih razloga. Činilo se da je upotreba otrova možda način koji najbolje zadovoljava. Što se tiče mjesta, to je trebala biti moja vlastita kuća, kakve god bile popratne neugodnosti za preživjeli dio moje obitelji. Pomišljao sam i, kao što su to učinili Kleist i Racine, na neko društvo, recimo ljubavnice ili prijatelja, no, kako sam uskoro razvio povjerenje u sebe, odlučio sam krenuti sam. A posljednja stvar koju sam trebao odvagnuti bila je kako osigurati provedbu bez znanja svoje obitelji. Nakon nekoliko mjeseci priprave konačno sam bio siguran da je to moguće.

Mi, ljudska bića, kako smo životinje-ljudi, dijelimo životinjski strah od smrti. Takozvana vitalnost samo je drugo ime za životinjsku snagu. Ja sam sam jedna od tih životinja-ljudi. A ta se životinjska snaga, čini se, postupno istočila iz mogega sustava, sudeći po činjenici da mi je preostalo malo želje za hranom ili ženama.

Život u kojemu se sada nalazim jest život oboljelih živaca, bistar poput leda. Takva nam dobrovoljna smrt mora pružiti mir, ako već ne sreću. Sada, kad sam spreman, nalazim da je priroda ljepša nego ikad, kako god to moglo paradoksalno zvučati. Vidio sam, ljubio i razumio više od drugih. U tome bar imam neku mjeru zadovoljstva, usprkos boli koju sam do sada morao podnositi.

P.S. Čitajući o životu Empedokla, osjetio sam koliko je stara ta želja da čovjek od sebe učini boga. Ovo pismo, koliko sam ja toga svjestan, nipošto ne teži tome. Naprotiv, ja sebe smatram jednim od najobičnijih ljudi. Možeš se prisjetiti onih dana od prije dvadeset godina kad smo pod stablima lipe, raspravljali o *Empedoklu na Etni*. U to sam vrijeme i ja bio jedan od onih koji od sebe žele stvoriti boga.

POGOVOR

Vladimir Devidé

Ryûnosuke Akutagawa rođen je u Tokiju 1. ožujka 1892. godine. Njegov mu je otac Toshizô Niihara dao ime Ryûnosuke, što će reći da mu je zaštitnikom zmaj, jer je (prema kineskom zodijaku) bio rođen u godini zmaja, u mjesecu zmaja, na dan zmaja i u satu zmaja. Kako je Ryûnosukeova majka bila duševno bolesna, bio je dan na odgoj svom ujaku Shôdôu Akutagawi koji je bio bez djece i 1903. posvojio Ryûnosukea – u skladu s tadašnjim japanskim običajima dobio je tako i majčino prezime, da bi se i ono moglo u obitelji nastaviti.

Polovinu svojeg kratkog tridesetpetogodišnjeg života proveo je kao učenik i student; kao takav bio je izvrstan, upravo briljantan – pravo „čudo od djeteta“. Studirao je englesku književnost na najuglednijem (tadašnjem) Carskom sveučilištu u Tokiju (danas *Tôkyô daigaku*) od 1913. i diplomirao 1916. godine. Iste se godine zaposlio kao učitelj engleskog jezika na Školi za pomorske inženjere u Yokosuki, no već tri godine kasnije napustio je taj poziv i nastavio živjeti kao slobodni književnik. Bila mu je ponuđena profesura za engleski jezik na Carskom sveučilištu Kyûshû, ali je on to odbio. Bio je vrlo aktivan u uređivanju i izdavanju časopisa *Sihn shicho* (*Novi duhovni smjer*).

Novele i kratke priče počeo je pisati u 22. godini života i već među prvima od njih bilo je istinskih remek-djela, kao što su na primjer *Rashômon* (1915.) i *Nos* (1916.). Još potkraj 1915. godine postao je učenikom Sôsekija Natsume, koji je od svih književnika najviše djelovao na Akutagawu; od Japanaca utjecao je na nj i Ogai Mori. Od pisaca Zapada najviše su na nj djelovali Anatole France, Charles Baudelaire, August Strindberg i Edgar Allan Poe. Vrlo je mnogo čitao i kineske klasike.

Za čitava života Akutagawa je i fizički i nervno bio vrlo slaba i krhka zdravlja. Njegov prijatelj, također istaknuti književnik Kikuchi Kan, na jednome mjestu piše da kad god misli na Akutagawu, „sjeti se na svijetlu mrlju koju su mu usne činile na bijelo-blijedom licu“. Bio je izrazito mirne i tihe naravi; stalno je kupovao knjige i kud god bi pošao, uvijek bi sa sobom ponio neku knjigu. Tijekom života psihičke

tegobe su mu se progresivno pogoršavale, a vjerojatno bi bilo teško prosuditi u kojoj je to mjeri bilo nasljedno uvjetovano majčinom bolešću a u kojoj vanjskim okolnostima – ili, riječima psihijatra, koliko je bila endogena a koliko egzogena komponenta njegovih psihičkih tegoba. No sigurno je da nisu u pravu ni oni koji u potpunosti negiraju prvo, kao ni oni koji uopće ne nalaze mjesta za drugo. Osim toga, Akutagawa je bio i strastveni pušač.

Posljednjih jedanaest godina života proveo je u napregnutom – upravo prenapregnutom – književnom stvaralačkom radu i da bi mu za to ostalo što je moguće više vremena, navodno je na vratima stalno držao izvješeno: „Bolestan; gostima pozdrav s poštovanjem“. S druge strane, imao je sređen obiteljski život; oženio se s 26 godina, a jedan mu je sin danas poznati japanski glumac.

Akutagawino se književno naslijeđe sastoji od kojih dviju stotina kratkih priča, eseja, kritika i zapisa misli. Osnovna je značajka njegovih novela do savršenstva ispoliran stil, elegancija forme kakva se rijetko susreće i krajnje brižljivo odabiranje, vaganje i ulaganje svake pojedine riječi u svaku pojedinu rečenicu. Neki su mu kritičari čak prigovarali da su mu tekstovi previše izrađeni. U tome su ga uspoređivali i s Flaubertom.

No Akutagawa nije bio samo majstor forme već i duboki poznavalac ljudske psihe i ljudskog društva. Pojedini dijelovi nekih njegovih priča djeluju kao psihoanalitička razmatranja psihijatra. Teško je reći u kojoj je mjeri u njemu pesimizam prevladavao nad optimizmom, jer sam broj njegovih ovako ili onako intoniranih priča ne mora nužno biti u korelaciji proporcionalnosti s odnosom odgovarajućih komponenata kakav je postojao u njegovu duhu. Tako je od priča koje slijede u ovom izboru, a s time u vezi, ilustrativna usporedba vedrih (*Mandarinke* i *Bjelko*) s tmurnim (*Rashômon* i *Usahla polja*). Nadalje, Akutagawa je imao i iznimno fin i istančan osjećaj za humor, posebno za „zen-varijantu“ humora, za humor paradoksa. Uspoređivali su ga, tako, i s Petronijem.

Tematski je Akutagawa mnogo crpio iz japanskih srednjovjekovnih pučkih legendi i pripovjedaka, kako su zabilježene u klasičnim zbirkama *Konjaku monogatari* i *Uji shui monogatari*. No inspiraciju je nalazio i među kineskim i europskim klasicima. U specijaliziranim ćemo radovima naći čak veze s Gogoljem i L. N. Tolstojem. Nadalje,

upotrijebio je i oblike japanske kršćanske književnosti 16. stoljeća, o čemu će biti govora kasnije.

Kikuchi Kan smatrao je da je Akutagawa izgradio najveće književno umjetničko djelo tadašnjeg Japana, ali da je bio previše hladan i intelektualan. Da se „poigravao sa životom srebrnim pincetama, no da ga nikada nije dotaknuo i da o njem nije imao stvarnog doživljaja“. Međutim, takva ocjena Akutagawine „neangažiranosti“ u događajima koje opisuje i „neprianjanja“ uz osjećaj i čine lica u njegovim djelima, simplificira mnogo kompliciranije okolnosti, o čemu će se, vjerujem, čitatelj moći osvjedočiti ako samo pročita makar i vrlo mali izbor od desetak Akutagawinih priča koje slijede ovom tekstu. Kikuchi je Akutagawi priznao da je „najučeniji među japanskim književnicima“, no smatrao je da bi se trebao „odreći grčkih kurioziteta“.

Evo još nekoliko mišljenja o Akutagawi:

„Akutagawa je bio literarni asket. Nema sumnje da je posjedovao više osobnosti negoli bilo koji drugi pisac njegova vremena i da je u japanskoj književnosti ostavio gomilu umjetničkih ostvarenja koja su često bila groteskna i neobična.“ (*Glenn W. Shaw*)

„...Bio je briljantan, senzibilan, ciničan, neurotičan (...) bio je dvostrukom žrtvom društva što nije sučuvstvovalo s njime i jedne rascijepljene kulture (...) bio je po strani, izmicao je, bio je osoban, ostao je povučenim iza izglačana pročelja svojih sabranih djela.“ (*Howard Hibett*)

„U tome kako je stvaranjem književnih djela slijedio neprianjanja otišao je daleko koliko je god mogao; jedini daljnji korak naprijed bio je u smjeru smrti samouništenjem.“ (*John McVittie*)

„Neki su od njegovih tekstova dragulji savršena majstorstva. No, ljepota se njegova stila teško može uživati osim u jeziku koji je upotrebljavao. Prevedena na druge jezike, njegova remek-djela ne bi bila bolja od Hiroshigeovih drvoreza u boji kopiranih u ulju.“ (*Shiojiri Seiichi*)

„Akutagawina je vjera da je jedina svrha života u stvaranju umjetnosti pretvorila njegov život u pakao... Njegov rastući pesimizam, uvjerenje da mu vlastiti život gubi smisao, učinio je da su mu kasnija djela mračna.“ (*Hakutani Yoshinobu*)

Beverley D. Tucker posebno je isticao paralele s Edgarom Allanom Poeom – i što se tiče biografije, i što se tiče pisanja, i što se tiče

pogleda na život i umjetnost: obojica su smatrala da u ovom svijetu koji je prolazan i zao jedino umjetnost ima trajnu vrijednost, vrijednost koja transcendirira sve ostalo.

Neko se vrijeme Akutagawa sa simpatijama upućivao u kršćanstvo, no kasnije je zaključio da je ono „previše zapadnjačko“. Nekoliko njegovih priča obrađuje životopise japanskih kršćana i Akutagawa ih je opisao kao „lagane prerade“ tekstova iz knjige *Legenda Aurea*, na koju je svojevremeno bio naišao i kojoj čak u detalje opisuje vanjski oblik, tisak itd. Kasnije je priznao da takva knjiga nikad nije postojala te da su one priče u potpunosti njegove. No jezik i način kojim su pisane tako se savršeno poklapa sa stilom japanske *kirishitan* (kršćanske) književnosti 16. stoljeća, da su mnogi nakon tog Akutagawina priznanja ostali uvjereni kako je *Legenda Aurea* stvarno postojala, a da ju je Akutagawa kasnije uništio kako bi priče pripisao sebi!

U svom je vremenu Akutagawa u japanskoj književnosti bio, može se reći, gigantski individualist koji je razvijao svoja osobna gledanja i svoj osobni način neovisno o tadašnjim dvama dominantnim literarnim smjerovima Japana: tzv. proleterskim piscima, kojima je motivacija i angažiranost prirodno bila i ostala nepomirljiva s Akutagawinom, i tzv. naturalistima koji su se iscrpljivali u nekoj vrsti romantičnog individualizma i rovanju po vlastitoj svijesti i podsvijesti sve do banalno-realističnih reportaža o seksualnom životu autora. Akutagawa je išao vlastitim putem. To ne znači da nije imao određenih simpatija prema protestu nad socijalnim nepravdama društva; u priči *Taishô (General)* iz 1921. godine pokazao je da je daleko od toga da bi prihvaćao institucionalizirane norme tadašnjeg japanskog društva. Nadalje, jedan tekst koji je svojevrsna Akutagawina književna oporuka, uputio je tadašnjem mladom socijalističkom piscu Shigeharu Nakanou. Međutim, za Akutagawina života „proleterski“ ga pisci uglavnom nisu voljeli, pored ostalog i stoga što je tematikom velikog broja svojih priča oživljavao „romantiku“ feudalnih institucija – no nakon Akutagawina samoubojstva iz istih je krugova potekla ocjena da je njegova smrt „još jedno svjedočanstvo krize buržoaskog sustava“. To što se kao književnik sam nije punom snagom angažirao u suprotstavljanju, ne mora nužno značiti „da u sebi nije našao snage da bi prešao granice

svoje klase“ (kao što se navodi u *Kratkoj povijesti japanske književnosti* Lenjingradskog sveučilišta iz 1975. godine) niti da „nije osjetio ni hrabrosti ni snage da se angažira u novim bitkama“ (kao što smatra René Sieffert), već, više, da je na poslanje umjetnosti uopće i književnosti posebno gledao s drukčijeg stajališta za koje bi, međutim, karakterizacija *l'art pour l'art* bila daleko pregruba simplifikacija:

„Akutagawa je mrzio glupost, pohlepu, hipokriziju i rastući šovinizam svojeg vremena. No, Akutagawin artistski integritet sprečavao ga je da se pridruži suvremenicima u jednostavnoj kritici društva ili naivnoj introspekciji. Ako se – i prečesto – njegove fino pocakljene minijature čine hladnim, pretjerano suptilnim i razvodnjenim opsjednutošću kritičkim smislom, one ipak nisu puko dekorativne. Doveo je u pitanje vrijednosti svog društva, dramaturgizirao kompliciranost ljudske psihe i, sa zen-osjećajem za paradoks, studirao dvojbenu ravnotežu između iluzije i zbilje. Razvio je niz tehnika – od realizma do mašte, simbolizma, nadrealizma – i sve ih je upotrebljavao u potrazi za poetskom istinom. Akutagawa je bio i intelektualac i umjetnik, i kakvoća je njegove umjetnosti bila ta koja mu je omogućila istraživanje teških problema onako duboko kao što je to činio te da svojem zamjećivanju da toliko izvanredan i trajan oblik.“ (*Howard Hibett*)

Prije samoubojstva 24. srpnja 1927. godine Akutagawa je napisao nekoliko tekstova i zabilješki o činu na koji se bio odlučio. Na primjer, hladno-racionalno i opširno sastavlja popis samoubojica iz povijesti Istoka i Zapada, uključujući u nj i Krista. Svakako je Akutagawa pred kraj svoga života bio fizička i psihička ruina. Spominje i neku ženu kao neposredni povod i opravdanje svoje konačne odluke, no taj dio njegove književne oporuke, čini se, ne djeluje previše uvjerljivo i u koliko je neka takva epizoda i postojala, njezino vrednovanje i ocjena sigurno su bili mnogo više uvjetovani tadašnjim stanjem Akutagawine psihe negoli njezinim objektivnim značenjem.

U tekstu *Haguruma (Zupčanici)*, što ga je napisao tek nekoliko dana prije smrti, Akutagawa brižno, precizno, objektivno i hladno opisuje vlastite doživljaje i osjećaje što su prethodili konačnoj, dugo pripremanoj i anticipiranoj, odluci da si oduzme život. „Taj jedinstveni književni dokument jasno pokazuje da je pri punoj svijesti odabrao

da će se ubiti kad je osjetio da mu ludilo potapa razum.“ (*René Sieffert*)

Iako japanska široka javnost u to vrijeme nije bila ni izdaleka toliko zainteresirana za književnost kao danas, obavijest o Akutagawinu samoubojstvu 24. VII. 1927. idućeg su dana sve novine objavile na prvoj stranici.

Nekoliko godina iza Akutagawine smrti ustanovljena je u Japanu Akutagawina književna nagrada koja se danas po ugledu koji uživa može usporediti s francuskom *Prix Goncourt*.

Za mnoge na Zapadu Akutagawino će ime biti vezano uz film Akire Kurosawe *Rashômon*. Taj je film snimljen 1950. godine i u godinama iza toga proslavio je u Europi i Americi japansku filmsku umjetnost. Sam film, zapravo, ekranizira dvije Akutagawine priče: *Rashômon* i *Yabu no naka (U lugu)*, pri čemu se glavni dio filma odnosi na tu drugu Akutagawinu priču (napisanu 1923. godine). Prisjetimo se ovdje i toga da je i Akira Kurosawa pokušao samoubojstvo, no nije uspio.

* * *

Prvi japanski (i drugi azijski, iza Rabindranatha Tagorea) književni nobelovac Yasunari Kawabata u svome se govoru prilikom primanja Nobelove nagrade u Stockholmu 1968. osvrnuo i na – Akutagawino samoubojstvo i Ikkyûove pokušaje samoubojstava:

„Imam esej s naslovom *Oči u posljednjoj krajnosti*. Naslov potječe od zabilješke o samoubojstvu pisca kratkih priča Ryûnosukea Akutagawe (1892.-1927.). Ta izreka u meni pulsira najvećom snagom. Akutagawa je rekao da se čini kako postupno gubi ono animalno nešto, što se zove snagom za život, pa nastavlja: ‘Živim u svijetu morbidnih živaca koji je bistar i hladan poput leda... Ne znam kad ću donijeti odluku da se ubijem. No priroda je za mene ljepša negoli je ikada bila. Ne sumnjam da ćete se smijati tom proturječju jer, eto, volim prirodu čak i kad namjeravam izvršiti samoubojstvo. No priroda je lijepa jer mi prilazi očima u njihovoj posljednjoj krajnosti.’

Akutagawa je izvršio samoubojstvo 1927., u trideset petoj godini života.

U eseju *Oči u posljednjoj krajnosti* rekao sam: 'Koliko god čovjek bio otuđen od svijeta, samoubojstvo nije oblik prosvjetljenja. Koliko god bio vrijedan divljenja, čovjek koji počinja samoubojstvo daleko je od kraljevstva sveca.' Niti se divim samoubojstvu niti s njim sučuvstvujem. Imao sam još jednog prijatelja, avangardnog slikara, koji je umro mlad. I on je deset godina razmišljao o samoubojstvu i o njemu sam u istom eseju napisao: 'Čini se da je uvijek ponovno i ponovno govorio kako nema umjetnosti koja bi bila nadmoćna nad smrću; da umrijeti znači živjeti.' Međutim, mogao sam vidjeti da je za nj, koji je bio rođen u budističkom hramu i odgajan u budističkoj školi, pojam smrti bio različit od onoga na Zapadu. 'Ima li među onima koji razmišljaju o stvarima ikoga tko ne misli o samoubojstvu?' Znao sam da je taj momak Ikkyū (1394.-1481.) u dva navrata pokušao izvršiti samoubojstvo. Rekoh 'taj momak' jer je svećenik Ikkyū čak i djeci poznat kao krajnje duhovita i zabavna osoba i jer je i do nas doprlo obilje anegdota o njegovu bezgranično ekscentričnom ponašanju. Pričalo se da su mu se djeca penjala na koljena da bi mu gladila bradu i da su divlje ptice iz njegovih ruku zobile hranu. Po svemu bi tome izgledalo da je bio krajnje bezbrižan, da je bio pristupačan i blag svećenik. No u zbilji, on je bio najstroži i dubokouman *zen* svećenik. Govorilo se da je carev sin, da je ušao u samostan u šestoj godini života i da se kao pjesnik čudesnih sposobnosti rano pokazao genijem. No istodobno su ga mučile najdublje vjerske i životne sumnje. 'Ako ima boga, neka mi pomogne. Ako ga nema, trebam se baciti na dno jezera i postati hrana ribama.' Ostavivši ove riječi, pokušao se baciti u jezero, ali su ga zadržali. Nekom je drugom prilikom više njegovih prijatelja bilo optuženo kad je u njegovu Daitokuji hramu jedan svećenik izvršio samoubojstvo. Ikkyū se vratio u hram 's teškim teretom na plećima' i pokušao gladovati. Zbirci svoje poezije dao je naslov *Zbirka oblaka što se valjaju* i sam je kao književni pseudonim uzeo to Oblaci Što Se Valjaju. U toj idućoj njegovoj zbirci ima pjesama s kojima se pjesme u kineskom stilu i posebno *zen* pjesme japanskog srednjeg vijeka nikako ne mogu usporediti. Tu ima erotskih pjesama i pjesama o tajnama spavaće sobe što nas ostavlja zapanjenima. Time što je jeo ribu, pio alkohol i općio sa ženama nastojao je transcendirati pravila i zabrane *zena* njegovih dana i tražio put k oslobođenju od njih; i tako je u

danima građanskog rata i moralnog rasula, okrenuvši se protiv utvrđenih vjerskih oblika, u bavljenju *zenom* tražio afirmaciju biti života i ljudske opstojnosti.“

Četiri godine nakon toga svog govora Kawabata je i sam izvršio samoubojstvo otrovavši se plinom – iako, čini se, iz drukčijih pobuda negoli Akutagawa ili Ikkyû. (Kao mladić Kawabata je godinama morao njegovati svoga teško bolesnog djeda pa je, misli se, kad je sam ostario i obolio, želio spriječiti da se drugi isto tako moraju patiti oko njega.) U svakom slučaju citirane Kawabatine riječi daju svoj doprinos tračku razumijevanja što ga možemo dostići o japanskom gledanju na život i smrt, posebno na svojevóljno i svjesno prekidanje života – ili bar ono što se na njemačkom umjesto pejorativnog *Selbsmord* naziva „uglednijom“ riječi *Freitod*.

Inače, popis japanskih književnika koji su si sami oduzeli život opsežan je i prije i nakon Akutagawe. Jedan od spektakularnih novijih primjera bio je Yukio Mishima koji je 1970. godine skončao život klasičnim ritualom *seppuku* (*harakirijem*) – ovdje je deklarirani motiv bio protest protiv „gubitka i izdaje tradicionalnih japanskih vrednota“. Taj je njegov čin, iako općenito osuđivan ili ignoriran, ipak u najmanju ruku ostao i kontroverzan, kao što je to, uostalom, i znatan dio Mishimina književnog opusa. Ne znači, međutim, da bi taj autor stoga Zapadnjaku nužno morao biti posebno teško pristupačnim; spomenimo samo da je jedan od najvećih suvremenih japanologa današnjice, američki profesor Donald Keene, svoj prijevod klasične japanske *bunraku* (lutkarske) drame *Chûshingura* (o vjernosti i kasnijem *seppuku*-samoubojstvu četrdeset šestorice samuraja što su se bili zavjetovali da će osvetiti svojeg bivšeg gospodara koji je bio osuđen počinuti isti čin) posvetio Yukiju Mishimi.

NAPOMENE

[1] sutra – budistički sveti spis (Op. prev.)

[2] Fugen – budističko mitološko božanstvo (Op. prev.)

[3] sun – mjera za dužinu, oko 3 centimetra (10 sun = 1 shaku) (Op. prev.)

[4] shaku – mjera za dužinu, oko 30 cm (Op. prev.)

[5] daimyô – naziv feudalnog gospodara i nasljednog samurai-ratnika. Daimyô-i su vladali i upravljali nad velikim područjima. Za vrijeme Edo razdoblja bili su neposredni vazali Tokugawa shoguna. (Op. prev.)

[6] kompira – mitološko božanstvo, zaštitnik brodova (Op. prev.)

[7] koku – bala riže (sadržaja oko 180 litara) (Op. prev.)

[8] cho – mjera za dužinu, oko 109 metara (Op. prev.)

[9] ken – mjera za dužinu, blizu 2 metra (Op. prev.)

[10] gète – vrsta cipela (Op. izd.)

[11] era Genroku – dio razdoblja Tokugawa, posebno značajnog za procvat kulture (odgovara vremenu od 1688. do 1701. godine). (Op. prev.)

[12] samisen (ili shamisen) – tradicionalno japansko glazbalo s tri žice i rezonatorom prevučeni napetom mačjom kožom. (Op. prev.)

[13] fusuma – niz laganih pomičnih pregrada za pregrađivanje prostorija koje pri dnu i vrhu mogu klizati u žlijebu; obično su prekrivene kartonom koji može biti dekorativno oslikan. (Op. prev.)

[14] shôji – pomična rešetkasta drvena pregrada (zaslon) presvučena poluprozirnim papirom. Služi kao zastor, vrata, prozor ili pregrada prostorije. U pravilu je široka oko jednog metra i visoka oko dva metra. (Op. prev.)

[15] kempô – tradicionalna istočnjačka borilačka vještina. (Op. prev.)

[16] haneyôji – ptičje pero koje s jedne strane služi kao čačkalica, a s druge kao četkica za brisanje ili nanošenje lijeka. (Op. prev.)

[17] futon – pokrivač, poplun (Op. prev.)

[18] tatami – madrac od rižine slame pokriven hasurom od pletene trave, debljine oko 5 cm, širine metar i duljine 2 metra; prostirač. (Op. prev.)

[19] šinto (ili shintô) – izvorna japanska animistička religija; obožava se priroda, preci i drevni narodni heroji. (Op. prev.)

Table of Contents

RASHÔMON

U LUGU

NOS

KESA I MORITO

Prvi dio: Moritov monolog

Drugi dio: Kesin monolog

PAUČINA

I.

II.

III.

UŠI

I.

II.

III.

IV.

BJELKO

I.

II.

III.

IV.

V.

MANDARINKE

USAHLA POLJA

TIJELO ŽENE

PARAVAN PAKLA

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

XIX.

XX.

BILJEŠKA NEKOM STAROM PRIJATELJU

POGOVOR

NAPOMENE